

stad i laga ordning förrättas och ny hopräkning af rösterna derefter af Magistraten i Södertelje verkställas, — Kongl. Maj:t, vid pröfning af de mot berörda Utslag anmälda besvär, funnit klaganderne icke hafva anført skül, som i samma Utslag kunde verka ändring; — samt det andra af den 5 i denna månad, hvarigenom nådig fastställelse meddelats å det af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Gotlands län den 14 sistlidne Januari gifna Utslag, enligt hvilket det för Gotlands södra domsaga den 10 December sistlidna år hållna och den 17 i samma månad afslutade val, dervid till riksdagsman i Riksdagens Andra Kammare Postexpeditören O. Lagergren blifvit utsedd, är vordet upphäfdt och föreskrift om nytt vals anställande meddelad.

Då Herrar Borg och Lagergren sålunda tills vidare upphört att vara ledamöter i denna Kammare, borde deras erhållna riksdagspoletter af dem återställas; och blefvo förenämnda Kongl. Maj:ts Utslag lagda till handlingarne.

§ 4.

Nedannämnda, förliden gårdag bordlagda Utlåtanden och Memorial, bordlades nu för andra gången, nemligen:

Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 4;

Stats-Utskottets Memorial N:o 28;

Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 7;

Banko-Utskottets Memorial N:o 7 och Utlåtande N:o 8;

Lag-Utskottets Utlåtanden N:is 39—43 samt

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtanden N:is 13—15.

Kammarens ledamöter åtskiljdes klockan $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem

H. Husberg.

Lördagen den 9 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Det vid Kammarens sammanträde den 7 dennes förda protokoll samt protokollutdrag angående det under § 2 i nämnda protokoll antecknade ärende upplästes och godkändes.

§ 2.

Kammaren beviljade, på derom framställd begäran, ledighet från deltagande i riksdagsgöromålen åt Herr *Westblad* från och med den 11 till och med den 17 uti innevarande månad.

§ 3.

Föredrogs ånyo Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 1 (i samlingen N:o 4), i anledning af väckt förslag, att innehafvare af förenade skollärare- och klockaretjänster må, inom ett visst maximum, uppbära de för båda tjänsterna anslagna löneförmåner oafkortade.

I anledning af Utskottets förra hemställan i detta Utlåtande yttrade

Herr Rosenberg: Ehuru jag icke hyser någon synnerlig förhoppning om framgång åt min motion, kan jag likväl icke underlåta att fästa uppmärksamhet på de underhaltiga skäl Utskottet anfört för sitt Utlåtande rörande motionen. Såsom skäl för tillstyrkandet, att förslaget om förhöjning med 50 procent af de såsom maximum i lönen för förenade skollärare- och klockaretjänsterna stadgade 50 tunnor spanmål utom kofoder, vedbrand och jordland ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, har Utskottet anfört, att en så betydlig höjning af lönen för de förenade tjänsterna säkerligen inom flera kommuner skulle blifva ganska betungande, helst tjänsternas sammanslagning i de flesta fall torde vara föranledd genom behovet af besparing. I anledning häraf ber jag att i största korthet få erinra om de bestämmelser, som i detta afseende förefunnits, alltsedan 1842 års Stadga om folkskoleundervisningen tillkom. Deri stadgades att skolläraren egde åtnjuta i årlig lön 16 tunnor spanmål, deraf hälften erlades in natura, hälften råg och hälften andra sädeslag, och andra hälften löstes med penningar till ett bestämdt belopp af 53 R:dr 16 skillingar Banko. Dessutom var skolläraren berättigad till erhållande af fri bostad, sommarbete och vinterfoder för en ko. Innehade skolläraren derjemte klockaretjensten i församlingen egde han uppbära de för båda tjänsterna anslagna lönerna oafkortade, så vida de ej sammanräknade öfverstege värdet af 50 tunnor spanmål. Lönen för innehafvaren af båda tjänsterna fick således, enligt regeln, uppgå till tre gånger det belopp, som var bestämdt i lön för skolläraren, som ej med denna befattning förenade klockaretjensten. Skollärarens lön motsvarade, efter beräkning af 53 R:dr 16 skillingar Banko för 8 tunnor, en summa af 160 R:dr R:mt utom naturaprestationerna eller, om man värderar dessa i pennningar, ungefärligen 200 R:dr R:mt. Men då denna lön sedermera befanns otillräcklig, blef genom Kongl. Kungörelsen den 11 December 1863 minimilönen för skolläraren fastställd till 400 R:dr utom 5 tunnor spanmål och ofvannämnda naturaprestationer. Med de föreskrifter härom, som nu finnas i lag stadgade, kan följaktligen lätt inträffa det missförhållande, att en person, som ensamt innehar folkskolelärare-tjänst och hvars lön kan uppgå ända till 600 R:dr, åtnjuter större lön än en annan, som innehar begge tjänsterna förenade och därför icke eger åtnjuta i lön mer än vär-

det af 50 tunnor spannmål eller högst 500 R:dr. Det är väl känt af flere bland Kammarens ledamöter, att i en och annan församling, der de begge ifrågavarande tjänsterna äro sammanslagna, något bidrag derstädes ej utgår till folkskolelärarelönen, enär orgelnistens lön är så stor, att den uppgår till det i lön för innehafvaren af begge tjänsterna bestämda maximum 50 tunnor spannmål. Ligger det rättvisa i dylika föreskrifter att en person, som är klockare utan att vara folkskolelärare, skulle, om han förenade begge befattningarne, åtnjuta mindre lön än i förra fallet? Då förhöjningen af skollärelönen beslöts, anfördes ej det af Utskottet nu gjorda antagande, att det skulle blifva för församlingen betungande att äfven förhöja lönen för begge tjänsterna sammanslagna, utan ville man då blott meddela föreskrifter i afseende å skollärelönen ensamt, hvarföre 6 § 4 mom. i Folkskolestadgan, som handlar om begge tjänsternas förening, fått allt hitintills qvarstå oförändrad. Men på hvad rättsgrund förnekar man innehafvaren af begge tjänsterna löneförhöjning, sedan man medgifvit en sådan åt den, som ensamt innehar skollärebefattningen? Väl är jag af den öfvertygelsen att folkskolan i allmänhet ej vinner genom en förening af de begge tjänsterna, men i allt fall är och blir det orättvist att gifva mindre lön åt den som har begge tjänsterna förenade, än åt den som innehar blott endera.

I sin dubbla egenskap af skollärare och klockare får innehafvare af de begge tjänsterna arbeta 7 dagar i veckan, nemligen de sex arbetsdagarne i skolan, och Söndagen såsom klockare.

Med erkännande att Utskottet i följande punkt gjort något afseende å min motion, anhåller jag om återremiss å Utlåtandet, för att Utskottet måtte närmare öfverväga frågan och i vidsträcktare måtto än som skett understödja syftet af min motion.

Herr Otterström: Denna fråga rör egentligen och hufvudsakligast de sydliga länen och stiftet. I det *gamla* Sverige äro klockaresysslorerna i allmänhet af ringa betydelse, så vidt man blott fäster sig vid dessa tjänsters löneförmåner. I det *nya* Sverige eller i Skåne, Halland, och, jag tror äfven, i Blekinge äro deremot klockarne försedde med ganska god aflöning. Under sådana förhållanden kan man med fullt skäl påstå, att den nu föredragna frågan egentligen rör dessa nyssnämnda provinser.

Då jag har ordet, kan jag ej underlåta att anmärka, det en skollärare, som ej derjemte är klockare, har nu den lön, som enligt föreskrifterna i Stadgan angående folkundervisningen i riket utgör minimum för sådana tjänsters aflöning, men att den, som innehar förenade klockare- och skolläretjänster, kan erhålla mindre lön än den, som endast är skollärare. Minimum för skollärares aflöning är nemligen 400 R:dr; men Rikets Ständer anslogo en fond till folkundervisningens förbättrande och bestämde i sammanhang dermed, att 50 R:dr skulle användas till löneförhöjning åt skollärarne, derest församlingarne med samma belopp deltog i sådan löneförbättring. En del skollärare hafva således 500 R:dr i lön utom naturaprestationer eller hvilket motsvarar 50 tunnor spannmål å 6 R:dr 32 skillingar Banko tunnan.

Tager man nu i betraktande klockaretjänsterna, skall man utan tvivel erkänna, att församlingarne i allmänhet hafva på innehafvare af dessa

tjenster ganska stora anspråk, isynnerhet då klockarne äro väl aflönade. Jag tror derföre, att Utskottet bort, med fästadt afseende derå, taga i öfvervägande, huruvida ej maximum för lön åt innehafvare af förenade skollärare- och klockaretjenster bort höjas. Det är visserligen sannt, att det blir en uppoffring inom de församlingar, som, der tjänsterna nu äro i en persons hand förenade, till andra ändamål använda öfverskottet på lönen; men jag tror, att, såvida man vill erkänna, det en person, som innehar förenade skollärare- och klockaretjenster, har ett mödosammare kall än den som är blott skollärare, samme man också är förtjent af högre lön, än då han ensamt sköter skollärarebefattning.

Med anledning af hvad jag sålunda anfört, får jag anhålla om återremiss af den nu föredragna punkten; ty i motsatt fall nödgas jag vid föredragningen af nästa punkt i Utlåtandet yrka afslag å alltsammans. Jag anser mig dock icke behöfva nu andraga de skäl jag har för denna min sednare mening.

Herr Stendahl: Då jag varit ledamot af det Utskott, som behandlat denna fråga, anser jag mig böra upplysa, att man inom Utskottet i allmänhet var af den åsigt, att församlingar, der skollärare- och klockaretjensterna blifvit i en persons hand förenade, skulle, då deras sammanslagna lön icke uppgår till 50 tunnor, få ganska svårt att tillskjuta de ytterligare föreslagna 25 tunnor spanmål i lön åt en man, som innehade nämnda tjänster.

Om klockarens lön är så stor, att den jemte skollärarelönen uppgår till 75 tunnor spanmål, må innehafvaren gerna uppbära dessa 75 tunnor, oberäknadt naturaprestationerna, såsom husrum, vedbrand, kofoder och planteringsland; men jag hemställer, huruvida, då klockarens lön uppgår till 2,000 R:dr, samma rättighet att uppbära skollärarelönen äfven vid sådant förhållande bör ega rum. Det skulle kunna inträffa, att i en församling klockaren har 2,000 och skolläraren 400 R:dr, och jag tror, att, om ifrågavarande tjänster skulle sammanslås, man borde indraga hela skollärarelönen utan att nedsätta klockarelönen, hvarigenom besparing skulle åstadkommas. Jag har ansett mig blott böra nämna, att detta är min åsigt i frågan.

Herr Hedenberg: Jag är af den åsigt, att skollärare- och klockaretjenster i allmänhet ej böra i en hand förenas, emedan skollärarens tid är fullt upptagen af tjänstgöring i skolan och klockaren äfvenledes har åtskilligt att bestyra, som icke bör eftersättas och ej kan medhinnas, om han tillika är skollärare. Vid sådant förhållande och då sammanslagning af begge tjänsterna ej lämpligen bör ske, med mindre än att innehafvaren deraf undfår så stor lön, att han blir i tillfälle aflöna en särskild medhjelpare för skötandet af den ena tjänsten, hvilket skulle medtöra en uppoffring från församlingarnes sida kanske mången gång så stor, att besparingen i följd af tjänsternas förening blefve ringa eller ingen, yrkar jag bifall till Utskottets Betänkande, desto heldre som jag af ofvan antydda skäl anser lagstiftningen icke böra uppmuntra till föreningen af dessa tjänster i en persons hand.

Herr Carl Ifvarsson: Då de olika punkterna i förevarande Utlåtande hänga så nära tillsammans, att man ej gerna kan tala öfver den ena utan att äfven vidröra den andra, får jag vördsammast anhålla, huruvida icke Herr Talmannen behagade framställa proposition derom, att öfverläggningen må omfatta båda punkterna.

Sedan Kammaren med anledning af siste talarens framställning på Herr Talmannens proposition beslutat, att öfverläggningen skulle utsträckas jemväl till Utskottets sednare hemställan, fortsatte

Herr Carl Ifvarsson: Hvad nu beträffar den första punkten, får jag tillkännagifva, att man öfver densamma icke behöver mycket orda, så vida man lemnar bifall till den andra. Jag anser det vara tydligt och klart att, den som innehar förenade skollärare- och klockaretjenster får jemte värdet af 50 tunnor spannmål uppbära naturaprestationer, och denna inkomst är, om icke stor, åtminstone skälig.

Hvad angår det förtydligande Utskottet i andra punkten föreslagit, anser jag, att författningen, sådan den nu lyder, är mera tydlig i ämnet, och att Utskottets förslag är ganska tvetydigt. Jag vill både församlingarnes och skollärarnes bästa samt föreslår derföre den förändrade redaktion af Utskottets förslag, att ordet efter naturaprestationerna "såsom" bör utgå. Klockare hafva nemligen många andra naturaprestationer än dem Utskottet uppräknar, och det kan blifva rätt kinkigt att säga, hvad som är naturaprestationer eller icke, om förslaget antages oförändradt.

På grund af hvad jag sålunda anfört, får jag anhålla om bifall till första punkten i Utlåtandet och att andra punkten godkännes med utslutande af det i samma punkt förekommande ordet "såsom".

Herr Östman: När fråga är om förhöjning af tjenstemäns löner, är det i sin ordning att man tager i betraktande huru pass stora kunskaper erfordras för de tjenstbefattningar, hvarom fråga är, och om kostnaderna för dessa kunskapers vinnande äro större eller mindre. Det är klart att den tjensteman, som ej behöft kosta på sig så mycket för att vinna kompetens till en tjänst, ej bör få så stor lön som den, hvars tjänst förutsätter dyrare studier. För en klockarebefattning fordras icke stort mer än konsten att sjunga och leda sången vid gudstjensten, men en skollärare deremot måste hafva aflagt ej så obetydliga kunskapsprof, hvarföre jag anser, att en skollärare bör vara bättre aflönad än en klockare; och på sådan grund yrkar jag bifall till den förbättring i skollärarnes lönevillkor som i Utskottets Betänkande förordats.

Herr Friherre Fock: Motionären har ganska riktigt påpekat den oegentligheten, att, då skollärelönen höjdes till 400 R:dr utom naturaprestationerna, lönen för innehafvaren af både skollärare- och klockaretjensterna icke äfven bestämdes till högre belopp än förut varit och fortfarande är föreskrifvet såsom maximum. Det kan nemligen, såsom motionären anmärkt, lätt inträffa, att en skollärare, som, så länge han ensamt innehafver skollärebefattning vid en folkskola, åtnjuter i årlig lön 400 R:dr jemte naturaprestationer, kofoder, planteringsland och böningsrum, hvilka i värde af någon antagits kunna beräknas till 200 R:dr,

skulle, om han med denna befattning förenade klockaretjensten, få åtnöjas med mindre lön än förut eller med 500 R:dr, som i Folkskolestadgan är bestämdt såsom maximilön för begge tjänsterna förenade. Det är denna oegentlighet, som, så vidt jag rätt uppfattat motionen, ligger till grund för densamma. För att afhjelpa det ofvan antydda missförhållandet, att innehafvaren af de förenade tjänsterna skulle komma att uppbära mindre lön än den som endast vore skollärare, har motionären föreslagit en förändrad lydelse af 6 § 4 mom. i Folkskolestadgan, så att den som innehar begge tjänsterna förenade skulle få uppbära de för begge tjänsterna anslagna löneförmåner oafkortade, så vida de ej tillsammans öfverstege värdet af 75 tunnor spanmål, oberäknadt naturaprestationerna kofoder, vedbrand och planteringsland.

Sedan det visat sig att, hvad motionären äfven uppgifvit, ofvannämnda författning i afseende på bestämmelsen om folkskolelärares lön blifvit på skiljaktigt sätt tolkad inom olika församlingar, så att det inträffat att maximilönen för den, som innehafvt tjänsterna förenade, bestämts till 500 R:dr, värdet af naturaprestationerna inberäknadt, och tvister af detta slag äfven blifvit hos Kongl. Maj:t anhängiggjorda, har Utskottet till rörekommände af osäkerhet i tolkningen af författningen i denna del föreslagit, det Riksdagen i underdänig skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte anhålla om den förklaring, att innehafvaren af båda tjänsterna förenade må uppbära de för desamma anslagna löneförmåner oafkortade, oberäknadt naturaprestationerna såsom husrum, vedbrand, kofoder och planteringsland.

I anledning af motionärens yttrande att Utskottets skäl vore underhaltiga ber jag att få tillkännagifva, det jag är motionären tacksam för ett skäl, han sjelf i sitt anförande nyss uppgifvit och som utgör ett ytterligare stöd för det slut, hvori Utskottet i frågan stadnat. Motionären har nemligen yttrat, att folkskolan ej vinner utan snarare förlorar genom tjänsternas förening. Det är just derföre som Utskottet ansett att en dylik sammanslagning af tjänsterna, såsom varande mer skadlig än nyttig för desammas behöriga utöfvande, icke bör af lagstiftningen uppmuntras. Hufvudsakligen på grund häraf och ehuru, såsom Herr Ifvarsson riktigt angifvit, författningen om folkskoleundervisningen af år 1842 är tydlig och bestämd deruti, att den, som innehar förenade skollärare- och klockaretjänsterna, eger utom värdet af 50 tunnor spanmål derjemte bekomma ifrågavarande naturaprestationer, och denna lön kan anses vara, om icke stor, åtminstone skälig, har Utskottet trots sig icke böra i vidsträcktare mån än som i Betänkandet föreslagits understödja motionen.

Beträffande påståendet att det i andra punkten föreslagna uttrycket: "oberäknadt naturaprestationerna, såsom husrum, vedbrand, kofoder och planteringsland" kan vara tvetydigt, så må erinras, att anledningen till begagnande af detta uttryckssätt är, att i olika författningar rörande denna fråga naturaprestationerna upptagas olika, så att stundom icke husrum och stundom icke planteringsland blifvit omförmälda. För min del har jag icke något emot att ordet "såsom" må utgå, men jag har blott velat angifva skälet hvarföre det af Utskottet användts.

Herr Lithner: Denna fråga kan med skäl räknas till de fall, der det visar sig ganska svårt att träffa det rätta vid lagstiftande för ett helt

land, derinom förhållanden på olika orter äro så skiljaktiga. Så har man hört representanter från södra Sverige yttra, att det missförhållande kan ega rum och äfven inträffat, att den, som innehar både folkskolelärare- och klockaretjänst, är mindre aflönad än den som blott innehar endera tjänsten. I norra Sverige är förhållandet tvärtom, och man har der erfarit, att kandidater till dylika tjänster ganska mycket eftersträfvat att få förena begge tjänsterna, hvilket naturligtvis icke kunnat blifva händelsen, om aflöningen för de begge tjänsterna ej vore större än för den ena af dem.

Med Herr Friherre Fock är jag ense derom, att det icke lärer folkskolan till någon båtnad, att dessa tjänster förenas hos en person, och att lagstiftningen följaktligen icke bör dertill uppmuntra, ty det ligger i sakens natur, att ett nitiskt skötande af den ena tjänsten måste ske på den andras bekostnad, eller, med andra ord, göromålen och bestyren vid den ena tjänsten måste i någon mån eftersättas, för att den andra skall på behörigt sätt skötas. Jag ville dock blott fästa uppmärksamhet på ett förhållande som skulle blifva, om motionärens förslag blefve upphöjdt till lag. Om, såsom i flera församlingar är händelsen, båda tjänsterna innehafvas af en person med den nu bestämda maximilön och församlingarne anslagit det derutöfver uppkomna öfverskottet af tjänsternas löneförmåner till något för kommunen nyttigt ändamål, hvilket vanligast varit folkundervisningens vidare befrämjande genom småskolor eller dylikt, så skulle detta öfverskott, i fall lönen för de båda förenade tjänsterna, på sätt motionären föreslagit, höjdes, nödvändigt komma att indragas och ökad beskattning för församlingarne blifva följden, så vida den vidare ville anslå medel för det ändamål, hvartill öfverskottet förut användts, eller ock denna nyttiga inrättning af brist på medel upphöra. I hvilketdera fallet som helst kommer den af motionären föreslagna löneförhöjningen att blifva för församlingarne, der tjänsterna äro förenade, alltför betungande, hvarföre jag tillstyrker bifall till hvad Utskottet i första punkten föreslagit.

Äfven den andra punkten skulle jag vara beredd att godkänna; dock hemställer jag, för vinnande af större tydlighet af deri förordade föreskrift, att endast orden "oberäknadt naturaprestationer" begagnades, och att de efterföljande orden, "såsom husrum, vedbrand, kofoder och planteringsland", hvilka äro öfverflödiga och möjligen kunna leda till förvillelse, finge alldeles utgå.

Herr Matts Pehrsson: För min del kan jag ej annat än biträda hvad Utskottet här föreslagit. Med fästadt afseende å den stora skilnad i aflöningen för klockaretjänsterna i olika delar af landet kan jag icke finna annat, än att frågan om löneförhöjning för den som innehar folkskolelärare- och klockaretjänster förenade bör väckas hos vederbörande konsistorium och att församlingen deröfver skall höras. Vill församlingen medgifva förhöjning, så är saken lätt afhjelpat, utan att man behöfver anlita Riksdagen eller den lagstiftande magten. Det har visat sig, att på flera ställen församlingarne varit benägna att förbättra skolläraarnes lönevillkor. Skulle det ock inträffa, att den som innehar begge tjänsterna förenade är sämre aflönad, än den som blott är skollärare, synes man derföre icke böra derom väcka fråga hos Riksdagen utan dermed vända sig till

konsistorium och församlingen. Jag afstyrker följaktligen hvad motionären föreslagit, och förundrar mig att han som emellanåt ordar om nödvändigheten att så mycket som möjligt för besparing af Statens medel undvika förhöjning af embetsmäns och tjänstemäns löner, här föreslagit en dylik löneförhöjning. Detta synes mig inkonsekvent. Emellertid, då, såsom jag förut antydtt, förhållandena inom Riket äro så vexlande, att till exempel i norra orterna församlingar finnas, der klockare hafva 60 à 70 tunnor — till och med 100 tunnor spanmål i lön, men i andra delar af Riket vida mindre, tror jag det alltför stora svårigheter möta för Riksdagen att i denna fråga fatta beslut och meddela föreskrifter.

Herr Jonas Andersson: Äfven jag skänker bifall till hvad Utskottet i första punkten tillstyrkt. Då Rikets Ständer vid 1862 och 1863 årens riksdag beslöto förhöjning af folkskolelärares aflöning till hvad nu är bestämdt eller till 400 R:dr, skedde sådant utan att deri inblandades frågan om förening af skolläretjänster med klockarebefattningar eller om de föreskrifter, som i följd af en sådan förening äro nödiga. Denna sednare fråga eger icke heller efter min uppfattning det oskiljaktiga sammanhang med bestämmelserna om skollärares aflöning, som motionären velat påskina. Jag tror, att, då 1842 års Stadga om folkskoleundervisningen utfärdades, det var mindre välbetänkt att deri intaga föreskrifter om förening af klockaretjänster med folkskolelärarebefattningen, ty frågan härom bör ensamt afgöras af den kommun eller församling, der en sammanslagning af dessa tjänster lämpligen kan ega rum. Med den i anledning af Rikets Ständers beslut utfärdade kungörelsen af den 11 December 1863 åsyftades endast reglering af folkskolelärares löner. Hvad deremot angår lönerna för klockare eller orgelnister, tillkommer det församlingarne att härom besluta.

Då nu emellertid finnes föreskrifvet, hvad innehafvaren af begge tjänsterna är berättigad att uppbära högst i lön, så står det honom fritt, om han icke är belåten med denna lön och församlingen ej vill medgifva löneförhöjning, att afstå från den ena tjänsten och bibehålla den andra. Med en föregående talare instämmer jag deruti, att sammanslagning af begge tjänsterna icke kan lända folkskoleundervisningen till båtnad. Det är alldeles naturligt och äfven af erfarenheten bestyrkt, att folkskolan häraf måste lida, hvarföre en dylik förening af tjänsterna icke bör af lagstiftaren uppmuntras. I den ort jag tillhör, har, så vidt jag erfarit, några svårigheter eller klagomål uti ifrågavarande afseende icke försports, och förening af folkskolelärare- och klockaretjänster, der sådan egt rum, har försiggått utan behof af lagbestämmelser härom; och då, såsom jag förut antydtt, det bör bero på församlingarne att besluta så väl om tjänsternas förening som ock om aflöningen för innehafvaren deraf, anser jag en förklaring, sådan Utskottet i Utlåtandet föreslagit, ej vara af behofvet pakallad.

Herr Sven Nilsson: Man har här gjort beräkningar öfver folkskolelärares och klockarnes löner, som jag icke kan godkänna. Så har man uppgifvit en skollärares lön till 600 R:dr, då den som innehar båda befattningarne ej skulle åtnjuta mer än 500 R:dr. Det är första gången jag hört en så hög beräkning af skollärares löner, dem man annars fram-

hållit såsom orimligt små, och det skulle vara under särdeles märkliga undantagsförhållanden, som värdet af 50 tunnor spanmål icke öfverstege 500 R:dr. Inträffade sådana, så uppstode och bekymmersamma tider för landtmannen, som hufvudsakligast aflönar folkskolelärarne; och om någon dervid vore att beklaga, så vore det, efter mitt förmenande, icke den som hade att mottaga värdet af 50 tunnor spanmål, utan de som skulle utgifva det, ty det är uppenbart att bergningsvilkoren för landtbrukaren, under sådana förhållanden, blifva ytterst inskränkta, hvaremot löntagaren hade fördelen af det låga priset på lifsförnödenheter.

Motionären och åtskillige andra talare hafva ansett, att folkskolan icke vunnit på föreningen af klockare- och skollärebefattningarne. Jag har samma erfarenhet och tror att det är bäst då hvar sin syssla sköter. Om jag skulle önska bifall till föreliggande Betänkande, så skedde sådant af intet annat skäl, än att derigenom gäfves anledning till befattningarnes åtskiljande. Der de blifvit förenade, har det skett för att bereda församlingarne någon lättnad i utgifter; men blefve lönen bestämd till det af motionären föreslagna belopp, så upphörde lättnaden och i följd dermed äfven anledningen till föreningen.

Jemför man klockarnes och skollärarnes löner med t. ex. lärarnes vid elementarläroverkens, och dervid fäster afseende vid de studier och kunskapsprof, som erfordras för kompetens till de särskilda befattningarne, lär man finna fördelen vara på de förstnämndes sida; emedan läraren vid elementarläroverket måste använda mera både kostnad och möda, för att komma i besittning af den något större lönen, än klockaren-skolläraren behöfver för sin, i jemförelse dermed, visst icke knappa lön. Då man har sagt att endast förhållandena i södra Sverige påkalla förändring, vill jag nämna, att i min ort äro, så vidt min kännedom räcker, klockaretjensterna försedda med boställen, hvaraf somliga äro af den betydighet att deras jordbruk, om det skulle säljas, kunde uppskattas till många tusen Riksdaler. och någon gång i tunnor guld. Dessutom åtnjuta klockarne, i denna egenskap många naturaprestationer, såsom lin, ägg, mjölk etc. samt hälften mot pastorn i betalning för förrättningar. Jag tror ej att giltiga skäl förefinnas till klagomål för otillräckliga löneinkomster för dem som fått de förenade klockare- och skollärebefattningarne, och tillstyrker fördenskull bifall till första punkten i Utskottets Utlåtande.

I afseende deremot på andra punkten vill jag fästa uppmärksamheten på de många anledningar till trassel och tvister som måste uppstå, om den oförändrad bifalles. Innehafvaren af båda befattningarne kunde då, i sin egenskap af skollärare, äfven om han såsom klockare hade ett godt boställe, utfordra de så kallade naturaprestationerna. Det vore obilligt, om han såsom klockare hade boställe, att han ändock skulle kunna fordra bostad såsom skollärare, eller planteringsland, oaktadt han vore innehafvare af flera tunnland jord. Skulle församlingen männe, under sådana förhållanden, leverera foder till en ko åt honom i klockaregården, eller ved?

Som jag icke vill bidraga till sådana obilligheter, utan anser att dylika naturaprestationer böra tillkomma endast dem som icke hafva klockareboställen, yrkar jag att, derest en lagtörklaring i det syfte Utskottet föreslagit anses erforderlig, efter orden "oberäknadt naturaprestationerna,

såsom husrum, vedbrand, kofoder och planteringsland“, måtte tillsättas orden: “derest ej till klockaretjensten hörer boställe och andra motsvarande förmåner“.

Herr Otterström: Då jag förra gången hade ordet, var ej andra punkten i förevarande Utlåtande föredragen, och jag ansåg mig därför icke böra yttra mig öfver densamma, men nu, sedan nämnda punkt äfven blifvit föremål för Kammarens öfverläggning, anser jag mig böra fästa uppmärksamhet derå, att, om man godkänner Utskottets Utlåtande i den första punkten, man bör afslå framställningen i den andra. Man förklarar derigenom, att man vill blifva vid det stadgande som är. Att naturaprestationer, såsom husrum, vedbrand, kofoder och planteringsland ej inräknas i lön, antingen en person är blott skollärare eller han innehar förenade skollärare- och klockaretjenster, torde väl vara klart genom de författningar, som utkommit efter 1842 års Folkskolestadga. Åtskilliga Kongl. bref och cirkulär hafva nemligen utkommit just med afseende på de anspråk församlingarne kunde komma att framställa i anledning af anslagen till folkundervisningen. Intet undantag gifves från den regeln, att skollärare eller den, som innehar förenade skollärare- och klockaretjenster, hafva lön, oberäknadt naturaprestationer. Utskottet medgifver visserligen, hvad motionären till stöd för sitt förslag åberopat, att stadgandet om värdet af femtio tunnor spanmål såsom maximilön för de förenade tjänsterna skulle tolkats så, att detta värde innefattar ersättning äfven för kofoder, sommarbete, planteringsland samt till och med boningsrum; men jag hemställer, huruvida det skulle vara lämpligt att hos Kongl. Maj:t anhålla om särskild kungörelse, därför att man inom en och annan skolstyrelse ej vill fatta meningen med en författning som är alldeles tydlig och klar.

Några talare hafva anmärkt, att det icke är lämpligt förena skollärare och klockaretjenster, utan att de böra vara åtskiljda. Det är möjligt att man bör i församlingar, som rikligen aflöna sina klockare och därför hafva på dessa stora anspråk, hafva nämnda tjänster besatta af olika personer; men jag är fullt öfvertygad, att erfarenheten vittnar på de flesta ställen om raka motsatsen. Inom det pastorat jag tillhör finnas tre skollärare, som derjemte äro klockare, och jag kan försäkra, att ingen enda minut tages i anspråk för klockaren på skolans bekostnad. Man har i allmänhet inga anspråk på klockarne. De göra sin tjänst om Söndagarne, och jag anser det vara en stor förmån deri, att skolläraren är en skicklig klockare. Derigenom uppdrifves kyrkosången, så att den blir både bättre och mera upplytande.

Vill man säga, att skolan blir genom dessa förenade tjänsters sammanslagning lidande, blir denna olägenhet icke athjelpt genom nu föreslagna sätt. Jag tror, att man bör gå en annan väg. Det är ju alldeles tydligt, att föreningen af sådana tjänster ej beror af skolläraren eller innehafvaren af tjänsterna utan af församlingarne. När församlingarne nemligen finna det vara med sin fördel öfverensstämmande att förena tjänsterna, göra de det. Orsaken kan vara att derigenom vinna besparing i utgifterna eller att gifva en välförtjent man bättre lön.

Jag

Jag tillåter mig att ännu en gång fästa uppmärksamheten derå, att, om första punkten i Utlåtandet bifalles, den andra bör afslås, såsom innefattande ett obehöfligt reglementerande. Jag har för närvarande i min hand de Kongl. Bref och Cirkulär, som ändrat 1842 års Folkskolestadga, och får säga, att det icke är så underligt, om det går rundt ikring i hufvudet på skolstyrelsens ordförande, då man besinnar, att 12 Kongl. Kungörelser, 9 Kongl. Cirkulär, 2 Kongl. Bref och 3 Kongl. Maj:ts Utslag innehålla ändringar eller förklaringar af nyssnämnda stadga. Många miss-taga sig derföre helt naturligt om hvad som är till efterrättelse gällande, och jag tror icke att, innan man kodifierat dessa stadgar och erhållit en ny stadga för folkundervisningen i riket, man bör hos Kongl. Maj:t an-hålla om en ny kungörelse, helst som man har tillräckligt många kungörelser i ämnet förut och stadgandena för öfrigt äro alldeles klara.

Jag yrkar afslag å andra punkten, så vida den första godkännes.

Herr Hedenberg: Som jag förut haft äran nämna, tillhör jag deras antal, som ej önska det skollärare- och klockaretjensterna förenas i en hand, hvarföre äfven jag yrkar afslag å andra punkten af Utskottets Utlåtande.

Herr Rosenberg: De personliga tillmälen, man rigtat mot mig under diskussionen, ämnar jag ej bemöta, och jag kan trösta den af Stock-holms representanter, som yttrat sig i saken, att skollärare och klockare lefva icke i allmänhet i något öfverflöd. Jag vill endast säga, att församlingarne skola, om än min motion bifalles, alltid höras, innan löneförhöjning verkställes, och derför erfordras ej förändring i skolstadgan. Klockarelönen deremot är bestämd i kyrkolagen och kan ej blifva beroende af församlingens godtycke. En talare har yttrat, att den som innehar förenade skollärare- och klockaretjenster kan taga afsked från den ena af dessa befattningar, om han icke vill hafva båda; men jag tviflar på, att sådant låter sig göra, ty församlingarne besluta i ty fall, och med detta beslut får väl en dylik innehafvare vara belåten.

Under diskussionen har man å ena sidan framhållit, att det icke ligger någon fördel i att förena skollärare- och klockaretjensterna, och å den andra har man förklarat, att sådan förening bör desto heldre verkställas, som derigenom icke en enda minut tages från skoltiden för klockaretjenstens fullgörande. Jag vill i anledning deraf anmärka, att, der annexförsamling finnes, klockaretjensten är ganska besvärlig. Klockaren skall nemligen sjunga vid passionspredikningar och begräfningar samt närvara vid husförhör och understundom vid mantalsförteckningar. Här af synes, att mycken tid derigenom tages af den, som innehar förenade skollärare- och klockaretjenster, från skolan. Skolan fordrar verkligen sin egen man. Nu är fråga, huruvida man vinner åsyftade ändamålet på den väg Utskottet inslagit. Besparing ingår såsom det väsentliga, om icke det största motivet i församlingarnes kalkyler. Om församlingarne nu för att vinna billigare pris besluta sig för att i allmänhet förena nämnda tjenster, kunna ju dessa beslut blifva till verklig skada för skolan.

Vill Herr Ifvarsson i andra punkten hafva bort sitt lilla "såsom", har jag deremot ej något att invända.

Herr Hessele: Jag tager mig friheten fästa uppmärksamheten derå, att de fleste klockare ursprungligen varit skollärare, samt att särskilde sådana nu mera blifvit anställda, derföre att klockarne icke kunnat i nyssnämnda hänseende uppfylla sednare tidens anspråk.

Om det vore fråga om aflöning åt skollärare, förenade jag mig med Herr Otterström; men i vårt land, der olika förhållanden ega rum inom olika församlingar och det beror på dessa att beskydda skolan, anser jag det vara högst nödvändigt, att motionen afslås, och att således Utskottets Utlåtande i den andra punkten varder af Kammaren förkastadt.

Herr Grefve Posse: Enligt min åsigt har man på ganska goda skäl stadgat en minimilön för folkskolelärare. Det har varit enda sättet att åvägabringa en tillfredsställande anordning af skolväsendet på landet. Men deraf följer ingalunda nödvändigheten af att jemväl förse klockarebefattningar med minimilön. Tvärtom skulle jag anse sådant böra undvikas. Af den tillfälliga omständighet, att i åtskilliga trakter af vårt land dessa båda tjänster, klockarens och skollärarens, blifvit förenade på samma hand, har man emellertid tagit sig anledning, under uppgifven afsigt att ordna skollmästarelönen i sådana fall, likväl i sjelfva verket kommit att bestämma en minimilön jemväl för klockare. Jag beklagar, att 1842 års författning inslagit denna väg, och vill helt och hållet motsätta mig vidare fortgång på densamma. Minimilönen för skollärare utgör som bekant 400 R:dr. I fråga om hvad som härtill bör tillkomma, för det fall att skolläraren jemväl sköter klockaretjänst, tror jag att man bör förblifva vid det gamla. Erfarenheten visar, att dessa sistberörda befattningar i allmänhet åtnjuta ganska goda lönevillkor, och att deras innehafvare ega en i sanning ovanlig förmåga att med församlingarne uppgöra för sig förmånliga villkor. Af detta skäl yrkar jag ogillande af Utlåtandet i dess helhet. Jag vill derjemte tillägga, att man numera fordrar så mycket arbete af skolläraren, att han mer än väl är i behof af en hvilodag. Klockaren skall vara med på barndop, begrafningar och en mängd olikartade förrättningar och i allmänhet vara en pastors vaktmästare, hvilket allt skulle betydligt inkräkta på skolundervisningen, derest de båda platserna förenades. Och då jag af sådan anledning icke önskar en sådan förening, utan anser den olämplig och skadlig, så vill jag ej heller bidra till en åtgärd, hvarigenom densamma just skulle befrämjas och uppmuntras.

Häruuti instämde Herr *Sandstedt* och Herr *Per Nilsson* från Christianstads län.

Herr Carl Ifvarsson: Då jag sist yttrade mig, utgick jag från den af Utskottet antagna förutsättning, att folkskolestadgan i nu ifrågasatt punkt vore otydlig och i behof af den förklaring, som genom ifrågasatta skrivelsen till Kongl. Maj:t åsyftats. Jag har sjelf ingen praktisk erfarenhet om tillämpningen af omförmälda §, ty i den ort jag representerar finnes intet enda fall, der klockare- och skolläraretjänsterna äro förenade; men jag antog, att de olägenheter i aflöningssättet, som motio-

nären — hvilken i ämnet bör anses sakkunnig — och efter honom Utskottet ur författningen velat härleda, också verkliga förefunnits. Då emellertid under diskussionen jag trott mig finna, att bristen ej legat hos författningen, utan i uppfattningen hos dem, som skolat tillämpa den, och att de öfverklagade olägenheterna alltså härrört från ett missförstånd i afseende å hvad författningen verkliga åsyftar, så har jag intet emot att, med nedläggande af mitt förra yrkande beträffande Utlåtandets andra punkt, förena mig med dem, som yrka afslag å denna del. Skulle detta yrkande emellertid ej vinna understöd, så inskränker jag mig att instämma med dem, hvilka bifallit punkten med uteslutande af "natura-
prestationerna, såsom".

Herr Siljeström: Jag har begärt ordet blott för att med ett par ord påpeka den, efter min åsigt, origtiga väg, hvarpå Representationen är inne, då den blandar sig i frågor om kommunala tjänstemäns aflöning. Detta var kanske nödvändigt, hvad folkskolelärares aflöning beträffar, så länge folkskoleväsendet ännu var nytt, och för att gifva en impuls till hastigare utveckling; men jag tror att man bör stadna vid hvad som blifvit åtgjort och ej vidare fortgå i samma riktning. Sannolikt hade ock Utskottet helt enkelt tillstyrkt afslag till motionen i dess helhet, om ej den af motionären framhållna uppfattning af ifrågavarande 6 § 7 mom. af Folkskolestadgan, hvarigenom det missförhållande skulle uppstå, att innehafvaren af de förenade klockare- och skollärare-tjänsterna komma att uppbära *mindre* lön än den, som innehade endast den sednare befattningen, verkliga lärar in praxi mångenstädes gjort sig gällande och Utskottet af detta skäl ansett sig så till vida böra gå motionärens önskan till mötes, att det för sin del tillstyrkt en underdånig hemställan om ett förtydligande af omförmälda stadgande.

Herr Medin: Den klagan, som fordom och ej för så länge sedan försports från klockare och skollärare om otillräckligheten af deras lönevillkor, har numera till det mesta upphört. Huruvida det nu är bäst och förmånligast att dessa tjänster äro skiljda eller förenade, det tillkommer församlingarne sjelfva att bedöma; och skulle dessa besluta sig för tjänsternas sammansläende, lära de ej underlåta att förse dem med tillräcklig lön. Jag kan därför icke inse något skäl, hvarföre motionären framkommit med detta förslag och yrkar bifall till första punkten af Utlåtandet samt afslag till den andra. Jag föranledes dertill jemväl och kanske förnämligast af det skäl, att man, efter min tanke, ej bör vara så frikostig med skrivelser till Kongl. Maj:t och aldraminst bör dermed besvara i oträngdt mål. Vi hafva redan 26 Förklaringar och Kongl. Bref m. m. rörande folkskoleväsendet, det bör vara nog för någon tid. Jag upprepar att jag önskar bifall till första punkten och rent afslag på den andra.

Herr Jonas Andersson: Jag anhåller att med några ord få förklara min mening med ett yttrande, som blifvit af en föregående talare gjort till föremål för kritik — som jag tror, på grund af missförstånd å hans sida. Jag vill i afseende härå fästa uppmärksamheten vid, att

klockare- och skollärarebefattningarna kunna på tvenne olika vägar komma att förenas. Då nemligen dessa befattningar samtidigt blifvit lediga, kan församlingen besluta sig för deras sammansläende, och den låter då på vanligt sätt genom annons i tidningarna kungöra så väl detta som lönevilkoren för de förenade tjänsterna. Den person, som då med kännedom om villkoren söker och erhåller begge tjänsterna, kan ej godtyckligt afsäga sig den ena och behålla den andra, deri har motionären fullkomligt rätt. Men antaget, att endast endera befattningen blir ledig och att densamma af församlingen erbjudes åt dess klockare eller skollärare — hvilken af dem som nu ensam qvarstår — derest han är kompetent att sköta begge dessa befattningar; då tror jag motionären skall medgifva mig, att klockaren eller skolläraren eger sjelfbestämmningsrätt, att han har frihet att med församlingen stipulera villkoren för begge tjänsternas öfvertagande, och att han kan afsäga sig det erbjudna förtroendet samt behålla sin plats som förut, derest han finner det för sig förmånligast. Då nu i det förra fallet en person fritt åtagit sig att sköta begge befattningarna samt åtnöjt sig med de honom härför erbjudna lönevilkor, samt i det sednare förening af tjänsterna lika litet kan påtvingas den som innehar endast den ena, så inser jag icke hvilken orätt, som genom den nuvarande ordningen kan tillfogas vare sig den ene eller den andre. Liksom föregående talare är jag dessutom af den åsigt, att man bör vara sparsam med skrivelser och petitioner till Kongl. Maj:t; och yrkar jag dertöre afslag till Utlåtandets andra punkt.

Herr Östman: Motionen har af föregående talare blifvit så grundligt vederlagd, att jag inskränker mig att begära bifall till första och afslag å andra punkten af Utlåtandet.

Herr Sven Nilsson: Af samma skäl som talaren näst före mig afstår jag från ordet och instämmer till alla delar i hans yrkanden.

Herr Lithner: Jag har blott velat tillkännagifva, att jag, på grund af hvad som under diskussionen förekommit, afstår från mitt särskilda yrkande i fråga om Utlåtandets andra punkt.

Öfverläggningen förklarades nu vara afslutad; och blef efter derom framställda särskilda propositioner Utskottets förra hemställan bifallen; men den sednare afslagen.

§ 4.

Herr Statsrådet och Kommendören *Carl Gustaf Lagercrantz*, som vid detta sammanträde tillstadesvar och på begäran erhöi ordet, aflemnade till Kammaren Kongl. Maj:ts förliden gårdag afåtna nådiga Proposition, angående anslag till ombyggnad och reparation af de Kongl. hofstallen å Blasieholmen och vid Röda bodarna.

Herr Talmannen emottog denna nådiga Proposition, under förklarande att densamma skulle af Kammaren blifva på grundlagsenligt sätt behandlad.

§ 5.

Då nu ånyo föredrogs Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 5), i anledning af väckt förslag derom att vid de skolor, som icke af egna äldre fonder kunna till fullo bestrida kostnaderna för städning, ved och ljus, den uppkommande bristen må fyllas af de så kallade terminsafgifterna, begärde nedannämnde ledamöter ordet och yttrade:

Herr Gumælius: På den punkt, hvartill förevarande fråga vid sednaste riksdag blifvit bragt, tror jag ej, att man för närvarande kan komma till ett annat eller bättre resultat, än det som Utskottet i sitt Utlåtande tillstyrkt. Jag beklagar och ogillar lika med den ärade reservanten det riksdagsbeslut, som nu är Kongl. Maj:ts pröfnings underställt. Ty för hvar och en, som eger någon kännedom om våra elementarläroverk, bör det vara tydligt och klart, att bestämmelsen om terminsafgifternas användande till inköp af undervisningsmateriel tillskyndat läroverken den aldra största fördel. Vi känna alla att undervisningsmetoden för icke lång tid sedan bestod uteslutande i lexläsning, i inpräglande efter läroboken af vissa lärostycken, utan hänsyn till en klar och lefvande uppfattning af ännu, utan tillgång på samlingar, instrumenter, knappast på lämpliga böcker. Genom terminsafgifternas användande till inköp af sådan materiel har en god början blifvit gjord till undervisningssättets totala förändring, en förändring som tillika innebär en den viktigaste förbättring ifrån en torr och ofruktbar minneskunskap till bestämda och rediga insigter. Särdeles i fråga om naturkänedom är detta påtagligt, ty der kan endast genom åskådning och egen undersökning kunskapen blifva rätt tydlig och bestämd, intresset rätt lefvande.

Det var hufvudsakligen på grund af dessa åsikter, som jag vid sednaste riksdag motsatte mig någon underdånig skrifvelse i syfte att kringskära fonden för anskaffande af undervisningsmateriel; men då en sådan skrifvelse emellertid blifvit till Kongl. Maj:t aflåten, och då Kongl. Maj:t med anledning deraf infordrat vederbörande skolstyrelsers yttrande, så anser jag det vara alldeles för tidigt att framkomma med ett förslag att afbryta sakens naturliga gång. Jag hoppas det oaktadt framgång åt hvad jag i denna sak anser nyttigt och gagneligt, hoppas att Kongl. Maj:t icke skall finna anledning att vid Riksdagens ifrågavarande hemställa fästa afseende; men jag tror å andra sidan att en framställning derom från Riksdagens sida icke skulle stämma öfverens med den aktning Riksdagen är skyldig Kongl. Maj:t och sig sjelf eller sina föregångare, hvarför jag nödgas bifalla Utlåtandet.

Herr Winkrans: De tvenne frågor, som i föreliggande Utlåtande N:o 5 och i första mom. af det nästföljande N:o 6 förekomma till behandling, äro af likartad, nästan enahanda beskaffenhet. De afse nemligen begge användandet af skolafgifterna till andra ändamål än dem, hvartill de nu äro anslagna, och skilja sig endast deruti, att, under det att det nu föredragna Betänkandet åsyftar att med terminsafgifterna äfven bestrida kostnaderna för städning, ved och ljus, det under N:o 6 före-

kommande Utlåtandet vill med samma afgifter äfven bilda en fond för läroverkens utvidgning. Det synes som, vid behandlingen af dessa så närbeslägtade frågor, Utskottet borde utgått från en och samma grundsats, att nemligen ifrågavarande fond är för sitt nuvarande ändamål behöflig eller obehöflig. Mig synes Utskottet i Utlåtandet N:o 6 följt den förra grundsatsen, att fonden är behöflig, men tyckes i Utlåtandet N:o 5 snarare luta till en motsatt åsigt, eller att fonden är för sitt nuvarande ändamål obehöflig. I det nemligen Utskottet blott af formela skäl afstyrker Riksdagen att i ämnet vidtaga någon åtgärd, antyder Utskottet, om än svagt, att det i sak billigar motionärens syfte; och jag hemställer om icke i Utlåtandets ordalag: "att nådig föreskrift i det ifrågavarande afseendet snart torde vara att förutse", ligger en slags påtryckning på Regeringen att snart skänka oss en sådan föreskrift. För min del förenar jag mig med den föregående talaren derutinnan, att en dylik föreskrift, hvarigenom tillgångarne till anskaffande af undervisningsmateriel förminskades, vore att högeligen beklaga.

Det är nemligen ej blott en psykologisk lag, lika bjudande som en naturlag, att våra kunskaper utvecklas från åskådning till föreställningar och begrepp; äfven erfarenheten bevisar satsens sanning, och detta icke blott i afseende på naturkunnighetens alla riken, såsom den föregående talaren anmärkte, utan inom alla kunskapsgrenar, ja, man har till och med funnit, att äfven de klassiska språkens studium skulle vinna ofantligt i klarhet, reda och intresse för lärjungen, om studiet af den klassiska litteraturen kunde underlättas genom framställande af passande miniatyrbilder af de gamles lif, deras tempel, deras theatrar, deras boningshus, deras husgeråd, deras vapen, med ett ord, hela deras kulturlif. På detta sätt skulle denna litteraturens studium blifva bildande och fruktbärande i vida högre grad än nu är fallet.

Men ifrågavarande fond kan icke endast användas för nu nämnda ändamål; för densamma må ock inköpas ändamålsenliga skolinventarier, hvilkas befintlighet icke är alldeles likgiltig för en god skola. Äfven kunna, i fall kassans tillgångar sådant medgifva, dyrbarare vetenskapliga arbeten, som äro nödiga för lärarnes fortsatta utbildning, inköpas. Dessa sistnämnda arbeten komma väl i första hand läraren till godo, men de återverka medelbart på lärjungarne. Långt ifrån således att denna kassa är öfverflödig eller tillväxer utöfver behovet, måste den för fyllande af så många och viktiga behof snarare anses otillräcklig. För min del begriper jag icke huru man kunnat få öfverskott; jag har åtminstone aldrig varit så lycklig, utan stundom nödgats anlita välviljan hos någon mecenat, för att erhålla behöfliga medel.

Af nu anförda skäl yrkar jag återremiss af Utlåtandet. Långt ifrån att Utskottet, efter min tanke, bort genom valet af ordalagen utöfva en slags påtryckning på Regeringen i syfte att bereda framgång åt motionen, tror jag att Utskottet lämpligast kunde stödt sitt afstyrkande på de i reservationen förebrogta grunder, hvarigenom Utskottet handlat följdrigtigt.

Herr Bergman: Jag instämmer till alla delar i den reservation, som blifvit af Herr Siljeström afgifven. I strid emot den förste, ärade talaren kan jag således ingalunda anse frågan befinna sig i den ställning,

att ingen annan utväg än bifall till Utlåtandet står öppen. Jag anser nemligen den föreskrift, rörande användande af terminsafgifterna, som Utskottet synes med det snaraste vänta, vara öfverflödig. De i detta hänseende nu befintliga bestämmelser äro både tillräckliga och förträffliga. Som bekant ingick terminsafgiften fordom till Statsverket. Men 1862—1863 års Riksdag öfverlät högsinnadt och frikostigt denna statsinkomst till skolorna, att användas till anskaffande af undervisningsmateriel. Ett viktigt steg framåt var dermed uttaget. Det är ej blott naturvetenskaperna eller de klassiska studierna, som draga fördel af undervisningsmaterielen. Dess stora inflytande sträcker sig äfven till alla andra ämnen. Den är högst nödvändig vid undervisningen i gymnastik, musik och teckning. Men för fyllandet af behofvet i alla olika undervisningsgrenar förslår skolkassan föga. Endast få läroverk hafva varit i tillfälle att anskaffa en orgel. I afseende på materialet för undervisningen i teckning, nemligen plancher, gipser, klotser m. m., står saken ännu sämre, oaktadt undervisningen i ett sådant läroämne utan tillräckliga hjälpmedel svårigen kan lemna ens några frukter. Men jag anser öfverflödigt, att vidare fästa uppmärksamheten vid det gäneliga inflytandet af sådan skolmateriel å hela undervisningen och det uppväxande slägtets bildning. Jag ställer till Kammarerna den varma uppmaning, att den icke må kringskära den fosterländska afsigt, som en föregående Riksdag ådagalade genom terminsafgifternas anslående till anskaffande af skolmateriel. Den omtanke, som motionen i öfrigt ådagalägger för minskande af lärjungarnes omkostnader, synes mig så mycket mindre påkallad, som medellösa lärjungar äro befriade från skolafgifterna. Grundsatsen om kostnadsfri undervisning, så länge tillämplad i vårt land, är numera öfvergifven. Dock äro afgifterna satta allt för låga för att vara kännbara för bemedlade föräldrar, och de obemedlades barn äro, som sagdt, derifrån fritagna. Jag anhåller att, på grund af hvad jag nu anfört, få instämma i Herr Siljeströms reservation, dock, enär en åtgärd (nemligen läroverkskollegiernas hörande) af Regeringen redan är vidtagen, sålunda formulerad, "att Riksdagen ville till Kongl. Maj:t ingå med underdånig hemställan, att ännu tills vidare det sednaste riksdagsbeslutet i frågan icke må till någon ändring af § 134 i nu gällande Stadga för rikets elementarläroverk föranleda"; derom jag vågar anhålla om proposition.

I anledning af Herr Bergmans yrkande, förklarade Herr Talmannen, att han på berörda yrkande, såsom innefattande en ny, ej i grundlagsenlig ordning väckt fråga, icke kunde framställa proposition.

Härefter fortsattes öfverläggningen af:

Herr A. W. Nilsson: Den förste ärade talaren har framhållit de skäl, som ådagalägga, att motionen bör, såsom Utskottet tillstyrkt, icke föranleda någon åtgärd från Riksdagens sida; och då det icke är grundlagsenligt att, i den ordning frågan nu blifvit väckt, biträda Herr Siljeströms reservation, samt Herr Talmannen äfven gifvit till känna, att han anser sig icke kunna framställa proposition på bifall till denna reservation, torde derom icke behöfva tilläggas något vidare.

En talare har sagt sig finna Utskottets motivering innebära en påtryckning i den riktning, hvori förra Riksdagen fattade sitt beslut. För

min del kan jag ej finna, att Utskottets Betänkande hvarken innehåller någonting sådant eller motsatsen, utan helt enkelt angifver, att, då förra Riksdagen fattat ett beslut i den af motionären angifna syftning, men detta ännu icke förevarit till slutlig pröfning hos Regeringen, motionen ej borde till någon åtgärd föranleda. Öppet vill jag dock bekänna, att Utskottets majoritet var af samma tanke som motionären, och att motionen sannolikt blifvit tillstyrkt, såvida icke förra Riksdagens beslut i ämnet gjort sådant obehöfligt.

Äfven ber jag få påpeka, hurusom bifall till motionen icke skulle föranleda någon farlig påkänning på den ifrågavarande kassan. Den så kallade egna kassan vid läroverken är ofta ganska liten och förslår ej till bestridande af de utgifter, som böra från densamma utgå. Den uppkommande bristen, hvilken dock endast utgör en obetydlig bråkdel af terminsafgifterna, synes mig då lämpligast kunna fyllas af dessa sednare. Ett dylikt förfarande synes mig åtminstone vida bättre än att företaga en ny uttaxering på lärjungarne för bristens fyllande. Uti reservationen såges det visserligen, att de afgifter, som betalas vid våra elementarläroverk, jämförelsevis äro låga; och detta är sannt, såvida man jämför våra skolor med andra länders; men manne icke den omständigheten, att undervisningen i våra offentliga läroanstalter är i det närmaste fri, just utgör ett af våra läroverks största företräden, hvaröfver vi kunna lyckönska oss, och som vi böra vara angelägne att icke släppa ifrån oss. Icke destomindre har min erfarenhet såsom rektor varit den, att för mången målsman dessa afgifter varit ganska kännbara, och för min del vill jag heldre tillstyrka deras nedsättande än förhöjning.

Jag yrkar bifall till Betänkandet.

Herr Friherre Alströmer: Då denna fråga förevar till behandling vid sednaste riksdag, motsatte jag mig så mycket jag kunde den utgång frågan då erhö, och naturligt är det då, att jag äfven nu kommer att motsätta mig denna motion. Det skulle nemligen, enligt min åsigt, vara ett ganska stort men för våra läroverk, om terminsafgifterna skulle anvisas till sådana ändamål, som Rikets Ständer vid förra riksdagen begärde. Sannt kan det visserligen vara, att vid åtskilliga läroverk de kassor, som bildats af dessa afgifter, kunna vara större, än för den närmaste framtiden kan erfordras med afseende på de behof, till hvilkas fyllande dessa kassor äro afsedda, men om man börjar använda dem till andra ändamål, skall man snart finna, att de ej skola lemna tillräcklig tillgång för deras egentliga bestämmeelse. Derföre finner jag det vara ganska lämpligt, att, eftersom Regeringen ännu icke fattat sitt beslut med anledning af den sednaste Riksdagens framställning, Representationen nu uttalar sin önskan derom, att någon ändring i de nu gällande bestämmelserna i detta hänseende icke måtte ega rum. Då emellertid beslut i denna syftning icke nu kan grundlagsenligen af Kammaren fattas, eftersom något förslag derom icke blifvit väckt, yrkar jag återremiss och förbehåller mig att sedermera väcka motion i den af mig nu antydd rigtning.

Herr Friherre Fock: Då ingen motion blifvit väckt i den syftning, reservationen innehåller, kunde Utskottet ej heller taga denna fråga i öf-

vervågande, och jag skulle derföre icke hafva begärt ordet för att yttra mig i detta ämne, såvida man icke här yrkat återremiss för att erhålla en annan form för motionens afstyrkande än Utskottet föreslagit. Ingen kan högre än jag uppskatta vigten och värdet af lämplig undervisningsmateriel och detta i såväl vetenskapens som konstens intresse, men det är icke rätt, ja, jag vågar säga, det är icke fosterländskt att lägga kostnaden härför på lärjungarne. Anser man dylika medel för undervisningen nödiga, är det ock Statens pligt att vidkännas kostnaderna för deras åstadkommande. Skulle man vilja borttaga de redan vid våra läroverk föreskrifna afgifterna, vore jag gerna med derom, men då härom icke nu är fråga, skall jag åtminstone mot hvarje försök till deras höjande nedlägga min protest. Man säger visserligen, att de fattige äro från dessa skolafgifter befriade, men ju mera afgifterna höjas, desto högre kommer också gränsen mellan de fattige och de icke fattige, och ju högre denna gräns faller, desto sorgligare blir i allmänhet förhållandet i ett samhälle. För den lärjunge, som ej kan erlægga skolafgift, kännes detta såsom en stor förödmjukelse, och ofta äro de försakelser icke ringa, hvilka en fattig fader eller moder underkastar sig för att bespara sin son en dylik förödmjukelse. Ganska illa är, om redan i skolan skulle uppdragas en gräns emellan den fattige och den rike. Denna skilnad kommer nog sedermera att framträda och blir tids nog bitter att erfara. Vårt land har just varit utmärkt för fri undervisning, ehuru man på sednare tider pålagt lärjungarne den ena afgiften efter den andra. Detta är icke rätt, då man betänker, hvarföre undervisningsanstalter finnas till. Ej är det derföre att Pål eller Per skola erhålla undervisning, utan på det att samhället måtte erhålla bildade medborgare. Vid sådant förhållande är det ock Statens pligt att bekosta undervisningen och anskaffa hvad för densammas rätta bibringande kan vara nödigt.

Jag yrkar bifall till Betänkandet.

Med denne talare förenade sig Herr *Ribbing*.

Herr Siljeström: Jag vill icke förlänga diskussionen med att tillägga ett enda ord till försvar för den åsigt, som finnes angifven i min reservation, utan vill endast yttra några ord om det af några talare framställda påståendet, att de hittills utgående terminsavgifterna skulle för föräldrar och målsmän ofta varit ganska betungande. Men om så vore förhållandet, är det märkvärdigt, att man icke hört några offentliga klagomål deröfver; åtminstone har jag icke förnummit några dylika. Detta är för öfrigt en fråga à part, och den pedagogiska sidan af saken är nu det hufvudsakliga. Derföre och då proposition på bifall till det i min reservation framställda förslag icke nu kan grundlagsenligen framställas, förklarar jag mig i den af Herr Friherre Alströmer uttalade mening.

Herr von Troil: Frågan har blifvit af så många sakkunnige män utredd, att jag anser det icke tillkomma mig ingå i någon granskning deraf, men jag har begärt ordet i anledning af det framställda yrkandet om återremiss för att erhålla ett beslut i enlighet med Herr Siljeströms reservation. En talare har äfven yrkat, att Kammarren genast skulle bifalla denna reservation, men, då Herr Talmannen gifvit till känna, att så-

dant icke låter sig göra, torde derom icke behöfva vidare ordas. Hvad åter angår yrkandet om återremiss i nyss angifna syfte hemställer jag, om det kan vara lämpligt att ingå på ett sådant förslag. Denna fråga är för närvarande beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, och man kan vara öfvertygad, helst Herr Ecklesiastik-ministern nu är här närvarande, att Regeringen icke skall vara i okunnighet om de åsikter i ämnet, som uttalas inom Kammaren, äfven om någon underdånig skrifvelse i den af Herr Siljeström angifna syftning icke aflåtes. För min del vill jag på det kraftigaste uppmana till varsamhet med sådana skrifvelser. Vi arbeta ännu under traditionerna af det gamla representationssättet. Derom vittnar den stora mängd af motioner, ofta i helt obetydliga ämnen, som vid denna riksdag framkommit; derom vittnar den benägenhet, man visar att i alla möjliga ämnen aflåta underdåniga skrifvelser. Dessa skrifvelser bör man, enligt mitt förmenande, använda endast i viktiga fall, ty blott på det sättet kan man tillviina dem något gehör hos Regeringen.

Att Representationen nu skulle i denna fråga besluta en underdånig skrifvelse i alldeles motsatt syftning mot den, som förra riksdagen aflåts, synes mig icke öfverensstämma med Representationens värdighet, ty hvad en Riksdag beslutat bör man väl icke vid den nästföljande upphäfva eller återkalla. Och i detta fall kan man, såsom jag nyss hade äran nämna, vinna det mål man åsyftar utan någon särskild skrifvelse. Jag instämmer derföre till alla delar med Herr Gumælius och yrkar bifall till Betänkandet.

Herr Leffler: Då så många vackra och värdiga ord här blifvit yttrade om vigten och betydelsen af lämplig undervisningsmateriel, kan jag inskränka mig till att instämma med de talare, som derom ordat. Jag vill dock lemna några upplysningar rörande, bland annat, frågans behandling i Utskottet. Motionen väckte derstädes åtskilliga betänkligheter, ty man hade sig bekant, att den i motionen uttryckta åsigt blifvit godkänd af förra Riksdagen och föranledt en underdånig skrifvelse, samt att frågan för närvarande vore beroende på Regeringens pröfning. Vid sådant förhållande fann man inom Utskottet lämpligast att icke låta motionen till någon åtgärd föranleda. Jag är dock icke bland dem, som ogilla motionens syfte. Vid bedömandet häraf tror jag, att man måste göra en skillnad emellan de äldre och de yngre läroverken. I många af de äldre skolorna har man nemligen redan hunnit anskaffa så mycken undervisningsmateriel, att man utan någon skada kan med en del af terminsaftgifterna understödja den s. k. egna kassan. Man bör nemligen taga i betrakta, att fråga endast är om användande för sådant ändamål af en del utaf materielkassan och att det endast får ske, när skolkollegium finner denna kassa dertill lemna erforderlig tillgång. Man behöfver vid sådant förhållande alldeles icke befara, att någon betydlig del af kassan skulle dragas från dess egentliga bestämmeelse, men man vunne å andra sidan en för de behöfvande lärjungarne ganska stor lindring i deras skolafgifter. Jag minnes ganska väl, hurusom bekymmer förspordes hos många mindre bemedlade föräldrar och målsmän, när för några år sedan afgiften till byggnadskassan anbefalldes. Det är samnt, att den fattige är befriad från dessa afgifter, men afgörandet i denna sak är ofta icke så lätt, och mån-

gen fader känner blygsel att behöfva anlita en sådan utväg för att bereda undervisning åt sin son. Derföre synes det mig rigtigast, att man söker göra undervisningen i allmänhet så litet betungande som möjligt för dem, hvilka skola begagna sig deraf.

Enklaste sättet för denna frågas behandling torde emellertid vara det, som Herr von Troil föreslagit, och instämmer jag derföre med honom, viss att Regeringen kommer att fatta det beslut, hvilket i ena som i andra hänseendet kan vara det nyttigaste.

Herr C. A. Larsson: Då det är upplyst, att förra Riksdagen fattade ett beslut i samma syftning som motionen afser, tror jag att man bör bifalla detta Betänkande sådant det är, men alldeles icke önskar jag, att Kammaren skulle uttala en opinion om olämpligheten deraf att städning, ved och ljus bekostades af terminsafgifterna, så att Kongl. Maj:t deraf kunde taga sig anledning att lemna förra Riksdagens beslut utan afseende. I våra skolor betalas redan en afgift på 5 R:dr, och en på 4 R:dr 50 öre. Dermed kan det vara nog, och det är hvarken värdigt eller riktigt, att lärjungarne derutöfver, såsom nu är händelsen, godtyckligt prejas på afgifter för städning, ved och ljus. Sådant bör icke vidare tillåtas; och yrkar jag på dessa skäl bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Bergman: Med anledning af den sednaste talarens yttrande ber jag få upplysa, att redan på den tiden, då någon terminsafgift icke existerade, lärjungarne fingo erlägga en afgift för ved och ljus samt städning. Men jag har egentligen begärt ordet för att i läroverkens intresse fortfarande yrka, att terminsafgifterna allt framgent måtte få användas till det ändamål, Representationen en gång beslutat. Man kan icke, såsom en talare nyss i ganska stränga ord gjorde, tala om prejerier i våra skolor, då de lärjungar, hvilkas föräldrar eller målsmän äro medellöse, helt och hållet befrias från all afgift; och jag vågar försäkra, att man vid bedömandet häraf i allmänhet går till väga med en grannlagenhet, som gör all fruktan obehöfelig för att någon rangskilnad skulle i skolan uppdragas mellan den fattige och den rike, hvilket en värd talare syntes föreställa sig.

Då Regeringen ännu icke fattat sitt beslut i frågan, utan endast infortrat samtliga skolkollegiers yttrande deröfver, tror jag, i händelse emot all förmodan något flertal af dessa kollegier skulle yttra sig i öfverensstämmelse med den i motionen uttalade åsigt eller åtminstone antyda, att i vissa fall någon del af terminsafgifterna kunde utan olägenhet dragas från deras hittills afsedda bestämmelse, att en opinionsyttring från Kammaren, i den syftning att dessa medel otörändradt måtte få användas på det nu föreskrifna sättet, skulle vara nyttig och helsosam samt för Regeringen upplysande. Mångenstädes inser man ännu ej vigten af att ega en väl ordnad apparat af undervisningsmateriel, mångenstädes känner man ej, att det är för ganska godt pris man kan anskaffa åtskilliga slag af dylik materiel, som kan göra lärobokens torra och torftiga innehåll för lärjungen lefvande och fullt uppbyggligt. Vi se till och med, huru folkskolorna i hufvudstaden äro med afseende på materiel rikligare utrustade än månget af våra elementarläroverk; men jag hoppas dock att ett bättre

förhållande snart skall inträda, om blott de nu gällande bestämmelserna rörande terminsafgifternas användande få blifva oförändrade.

Då Herr Talnannen yttrat betänkligheter att framställa proposition på mitt förra yrkande, vill jag ändra detsamma derhän, att Kammarén ville, med erkännande af de sunda och ändamålsenliga principer, som ligga till grund för de redan befintliga stadgandena om terminsafgifternas användande, förklara ifrågavarande motion icke till någon åtgärd föranleda.

Herr Bergström: Äfven jag anser, att man icke lämpligen kan komma till annat slut i ämnet, än Utskottet föreslagit, men jag skulle dock önska en annan motivering, än Utskottets Betänkande innehåller. I fråga derom skulle jag visserligen kunna instämma i det förslag, som nyss framställdes af representanten för Wisby, men, då jag uppsatt ett särskildt förslag, anhåller jag få uppläsa detsamma. Jag yrkar således, att "enär genom bifall till ifrågavarande motion skulle om ej upphävas, så dock minskas möjligheten att i den utsträckning, som elementarläroverkens framtida utveckling kräfver, anskaffa såväl böcker och undervisningsmedel som eljest för läroverken behöflig materiel, Kammarén måtte förklara motionen icke böra till någon åtgärd föranleda."

Herr Widell: Man bör akta sig för att öka skolafgifterna, så att lärjungarnes antal förminskas; och vi hafva redan kommit ganska långt bort från principen af fri undervisning, eftersom de nu påbjudna afgifterna utgöra för hvarje termin 5 R:dr till byggnadskassan och 4 R:dr 50 öre i s. k. terminsafgift. Det säges visserligen, att de *medellöse* äro från dessa afgifter befriade, men det finnes en annan klass, som kan betecknas med benämningen: de *mindre bemedlade*, och dessa drabbas nu af begge eller åtminstone endera af nyssnämnda afgifter. Vi böra komma ihåg, att de bästa hufvudena ofta anträffas bland de fattige lärjungarne, och särskildt erinrar jag mig, att en aktad och framstående vetenskapsman en gång till mig yttrat, att hvarken han ej heller två af hans kamrater, hvilka sedermera blefvo utmärkte män, kunnat fortsätta sin skolgång, derest undervisningen i skolan då blifvit belagd med sådana afgifter. Derföre anser jag förra Riksdagens beslut i frågan vara grundadt på särdeles goda skäl och vill ingalunda tillstyrka, att någon underdånig skrifvelse i motsatt syftning nu aflåtes.

På dessa skäl förordar jag bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Lönnberg: Några af de föregående talarne synas hafva missförstått afsigten med den underdåniga skrifvelse, som Rikets sednast församlade Ständer till Kongl. Maj:t i ämnet aflåtit. Jag tager mig derföre friheten att påminna om den ordalydelse, som i samma, den 14 April nästlidna år daterade skrifvelse förekommer; den innehåller i slutet följande framställning: att på läroverkskollegiets pröfning må bero, huruvida, med hänsyn till läroverkets för handen varande eller emotsedda behof af förstärkning eller förbättring i nämnda materiel, bidragen till de för andra ändamål, såsom till exempel bibliotekskassans ökande, afsedda kostnaders bestridande må utgå af de tillgångar, som genom terminsafgifternas erläggande beredas. Då nu Rikets Ständer icke föreslagit annat, än att på

läroverkskollegiets pröfning skulle bero, huruvida terminskassans tillgångar skulle för några andra ändamål användas, så förefaller det mig såsom ett prof på allt för stor misstänksamhet, om man i denna sak icke anser sig kunna lita på, att kollegiet i möjligaste måtto ser läroverkets fördel till godo. Har man ej så pass stort förtroende till våra läroverkskollegier, så är det föga bevändt med undervisningsinrättningen, och det vore så godt att åfdanka hela lärarepersonalen.

De ofvannämnde talarne synas fästa ett vida större afseende vid sina egna subjektiva åsikter än vid Representationens värdighet, då de kunna ifrågasätta aflåtande af en ny skrifvelse i frågan, oansedt en skrifvelse så nyligen till Kongl. Maj:t ingått. Genom detta sätt att gå till väga, att år efter annat göra hemställanden af ofta stridiga syften vinnes i sjelfva verket intet; och då vi vete, att den af Rikets Ständer sednast aflättna skrifvelse nu är under Kongl. Maj:ts pröfning, att Kongl. Maj:t infordrat utlåtande i frågan från vederbörande läroverks kollegier, så bör man kunna vara fullt och fast öfvertygad om, att Kongl. Maj:t deråt egnar den uppmärksamhet, som önskvärdt är. Kammaren kan derföre ej heller för närvarande lämpligen fatta något annat beslut än bifalla hvad det Tillfälliga Utskottet hemställt.

Herr Kinmanson: Utan att särledes förlänga den redan utdragna diskussionen, önskar jag blott få meddela en upplysning som rörer frågan.

Såsom bekant är undergå läroverkens räkenskaper en offentlig granskning, derunder jemväl inbegripes redovisningen för terminsafgifts-kassornas medel, som äro afsedda att användas till anskaffande af böcker och undervisningsmedel äfvensom eljest behöflig materiel för läroverket. Men vid denna granskning har det ofta befunnits, att berörda medel, tvärt emot dessa uttryckliga föreskrifter, redan nu blifvit använda för andra ändamål än de dermed afsedda. Häraf må med fog kunna antagas, att obetingadt bifall till motionen skulle hafva den påföljd, att terminsafgifts-kassornas tillgångar skulle så småningom minskas derhän, att det blefve alldeles omöjligt att med dem bestrida de utgifter, hvartill de äro ämnade. Vid betraktande af detta förhållande påträänger sig det omdöme, att det gagnande och upphöjda ändamålet med nämnda kassas bildande alltför ringa uppfattas.

Hvad under denna diskussion blifvit anfördt skulle kunna tillräckligt förklara, hvarföre Utskottets hemställan bifalles, fastän man kunde hafva åtskilligt att tillägga till det motiv, Utskottet åberopat. Dock hemställer jag, om icke Kammaren skulle finna lämpligt, att godkänna det motiveerade beslut, Herr Bergström föreslagit.

Herr Bergman: Då jag ej vill att Kammaren skall besväras med många förslag till ändring af s. k. klämnen i Utskottets Utlåtande, får jag tillkännagifva, att jag afstår från mitt nyss gjorda yrkande, och instämmer med det af Herr Bergström framställda.

Herr Friherre Alströmer: Man har här påstått, att det skulle vara stridande mot Riksdagens värdighet att föreslå en ändring i det beslut, som af Rikets Ständer i frågan sednast fattades. Mig förefaller det

dock såsom mera stridande såväl mot Riksdagens värdighet som emot hvad lämpligt och rätt är, att, då frågan ännu ej blifvit af Kongl. Maj:t pröfvad, först afvakta Kongl. Maj:ts beslut, och sedermera måhända påyrka en ändring deri.

Sedan jag framställde min begäran om återremiss i afsigt att få framlägga en ny motion i ämnet, hafva flera antagliga förslag af de talare, som sedermera begärt ordet, blifvit framlagda. Jag afstår derföre från mitt yrkande om återremiss och anhåller att få instämma i Herr Bergströms yttrande.

Öfverläggningen var afslutad. Sedan Herrar Siljeström, Winkrans och Nilsson återtagit deras gjorda yrkande om frågans återförvisande till Utskottet, under förklarande att de instämde i Herr Bergströms förslag, samt Herr Talmannens derefter framställda proposition på bifall till Utlåtandet blifvit med ja och nej besvarad, begärdes votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition, så lydande:

Den, som bifaller Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 2, i oförändradt skick,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan af Kammaren bifallen med uttryckande af den motivering, som under öfverläggningen framstälts af Herr Bergström.

Voteringen, härefter anställd i vanlig ordning, utföll med 98 ja emot 49 nej; i följd hvaraf ifrågavarande Utlåtande var i oförändradt skick af Kammaren bifallet.

§ 6.

Föredrogs ånyo Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 6) rörande väckt förslag om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, angående användande af en del utaf de vid elementarläroverken nu utgående skolafgifter till bildande af en fond för läroverkens utvidgning.

Punkten 1.

Utskottets förslag bifölls.

Punkten 2.

Herr Hollander: Då jag ej hann begära ordet, innan den första punkten af Utlåtandet afgjordes, anhåller jag att få yttra några ord rörande den nu föredragna punkten.

Jag vill då fästa uppmärksamheten på det olämpliga deri, att åt rektor och läroverkskollegiet uppdraga att bedöma, hvilka lärjungar skola från terminsafgiftens erläggande befrias eller icke. Nämnda personer äro till domare i dylika frågor bland de minst lämplige, emedan de vanligen icke stå i något affärsförhållande till sin omgivning och således sakna all kännedom om den ekonomiska ställningen hos de personer, som bo i den staden, der läroverket är beläget, och ännu mera hos dem, som äro bosatta på ett afstånd af 6 å 8 mil derifrån. Det vore derföre ganska

lämpligt att adjungera några affärsmän, som deltog i öfverläggningarna rörande den ifrågasatta befrielsen från terminsafgiftens erläggande. I hvilket fall som helst komme omdömet dock att grundas blott på subjektiva åsigt, och det är derföre jag sökt efter en objektiv och allmängiltig grund för denna pröfning. Min afsigt har dock ej varit, att den årliga inkomsten af 1,800 R:dr skulle antagas såsom en bestämd norm, utan har den blott blifvit framkastad såsom ett exempel. Utskottet har ansett detta taxeringsbelopp för lågt, och måhända är det så ock för vissa trakter, såsom t. ex. Stockholm och Göteborg, men för andra delar af landet synes det deremot, om man tager i betraktande fastighetsbeivlingen, vara tilltaget i högsta laget.

Kunde något bättre förslag i detta afseende inom Kammaren göras eller någon rättvisare norm utfinnas, så skulle jag ej hafva något deremot. Måhända skulle man åt taxerings-komitéerna kunna uppdraga att för någon bestämd tid af 5 eller 10 år afgöra, inom hvilka taxeringsbelopp denna afgift borde utgå; och yrkar jag på dessa grunder, att Utskottets hemställan icke måtte bifallas, utan Kammaren godkänna mitt förslag med de modifikation, som deri kunna anses nödiga och behöfliga.

Herr Friherre Fock: I öfverensstämmelse med hvad jag förut yttrat medger jag villigt, att det är en omständighet af ytterst grannlaga beskaffenhet att afgöra, hvilka ynglingar skola från terminsafgiftens erläggande befrias eller icke. Näppeligen torde dock några vara närmare till och lämpligare att verkställa denna pröfning, än ynglingarnes egna lärare. Låt vara, att detta åliggande för dem är obehagligt; de få väl derföre icke undandraga sig detsamma; och att i denna ömtåliga sak inblanda främmande personer och derigenom gifva ytterligare offentlighet åt det i alla fall för mängden förödmjukande resultatet, anser jag i högsta grad olämpligt.

Ej heller är det välbetänkt att lägga debetsedeln till grund för bedömandet. Utskottet har ogillat detta förfaringssätt, och äfven jag anser det vanskligt. Man bör besinna, att förmögenheten betyder olika ej blott på olika ställen utan äfven hos olika personer. Man tänke sig en enka, som har en årlig inkomst af 1,800 R:drs ränta och har blott en son att uppfostra. Hon bör ganska väl kunna komma ut med terminsafgiftens erläggande för denne ende son, men icke så en annan enka, som har 4 söner i skolan, ehuru hennes årsinkomst måhända uppgår till 2,000 R:dr. Den personliga pröfningen är således här vid lag alldeles nödvändig. Denna grund för skolaafgiftens erläggande är så mycket obilligare, som, enligt den, afgiften ofta växer i mån som förmågan att erlägga den minskas.

Jag anser af dessa skäl lämpligt, att det grannlaga uppdrag, som lärarne hitintills innehaft, fortfarande må tillkomma dem, och yrkar derföre bifall till Utskottets hemställan.

Herr C. A. Larsson: Jag tror att de olägenheter, som den förste talaren framhållit, äro vida lättare att öfvervinna, än man af hans yttrande skulle hafva anledning att förmoda. Åtminstone har jag mig bekant, att vid ett läroverk så praktiseras, att, om man med betyg af pastor i församlingen eller kommunalstyrelsens ordförande styrker sin oförmåga att utgifva termins-afgiften, befrielse derifrån ock medgifves, utan att något

afseende fästes vid debetsedeln. Jag skulle kunna anföra ett exempel af en för mig personligen bekant man, som, ehuru han både var löntagare och fastighetsegare, dock befriades från terminsafgiftens utgifvande, emedan det styrktes, att han var gäldbunden och befann sig i långt ifrån goda omständigheter.

Derest vederbörande rektorer och läroverkskollegier fästa behörigt afseende vid de upplysningar, som af pastorsembetena och kommunalstyrelserna lemnas, så tror jag ej, att de skola komma i någon synnerlig förlägenhet vid afgörandet af dessa frågor; och anser jag på nu anförda skäl, att Utskottets ifrågavarande hemställan är förtjent af Kammarens bifall.

Herr Otterström: Det är ganska sannt, att läroverkskollegierna icke böra underlåta att fästa behörigt afseende vid de betyg, som af kommunalstyrelserna och pastorsembetena meddelas. Dessutom är det en känd sak, att en beständ böjelse förefinnes hos dem att så mycket som möjligt lindra de föräldrars kostnader, som kunna anses vara i behof af sådan lindring. Detta hindrar dock icke, att åsigtorna stundom äro ganska delade om, när behof förefinnes eller icke, och att kollegierna ofta döma som den blinde om färgen. Jag kan återopa ett exempel derpå af en komminister i min hemort, som icke kunde hålla sin son i skolan på andra villkor, än att gossen lefde af från hemmet medförd matsäck. Ehuru betyg derom företeddes, dömde kollegiet dock fadren att betala terminsafgiften. Mannen, som trodde sig blifva befriad från afgiften, lefde i denna öfvertygelse, till dess han blef lagsökt för beloppet, som hos honom på exekutivt sätt uttogs. Sådant har inträffat och kan ofta inträffa, ty man kan icke begära, att läroverkskollegierna skola uteslutande fästa sig vid kommunalstyrelsernas uppgifter. Det är emellertid ej sagdt att miss-tagen skola blifva färré, om de grundsatser, Herr Hollander proklamerat, blifva gällande. Bevillningen är en allt för osäker utgångspunkt för bedömandet af personers ekonomiska ställning. Man kan visserligen derat se, att en person har en vacker inkomst eller en betydlig egendom, men att han är i goda omständigheter följer ej alltid deraf; och hans förmåga att bestrida skolungälderna måste derfore alltid blifva beroende på en ytterligare pröfning.

Denna pröfning bör lämpligast kunna af läroverkskollegierna verkställas; och då något lämpligare förfaringssätt här icke kunnat uppgifvas, tror jag att man gör bäst uti att låta bero vid hvad som nu är föreskrifvet, viss om att kollegierna i allt fall döma efter deras bästa öfvertygelse.

Herr Gumælius: Det visar sig af Herr Hollanders yttrande, att det icke är lätt att finna något annat sätt för bedömande af en persons förmåga att utgöra skolafgift, än det som nu tillämpas. Svårigen lärér väl någon kunna bättre känna dithörande förhållanden, än de som hafva lärjungarne under sin uppsigt och hafva så många beröringspunkter med deras föräldrar och målsmän. Jag medgifver villigt, att det är ett kinkigt uppdrag, men huru många liknande förhållanden inträffa icke, utan att

man

man derföre är berättigad att undandraga sig dem. Jag har varit i tillfälle att taga någon kannedom om ämnet i fråga, och jag tror mig i följd deraf kunna säga, att läroverkskollegium i tvifvelaktiga fall snarare befriar från än ålägger betalningsskyldighet, och i allmänhet förfar mildt vid utöfvandet af detta kinkiga uppdrag. Jag tror ock, att hvad man än sätter i stället, blir det ofullständigare än det vi redan hafva; och jag yrkar derföre bifall till hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Flere af Kammarens ledamöter hördes häruti instämma.

Herr Bergman: Jag är hufvudsakligen förekommen af de två nästföregående talarne; men ber att få tillägga några ord. Kongl. skolstadgan uppdrager åt rektor och läroverkskollegium bedömandet af en persons förmåga att utgöra ifrågavarande skolafgift, och åt eforus och inspektor granskningen och stadfästandet häraf. Detta sätt torde ock vara det bästa; och känt är med hvilken grannlagenhet detta uppdrag fullgöres. Jag ber att få nämna, att inom fyra stift något mera än halfva antalet lärjungar betalt skolafgift, att inom sju stift de lärjungar, som befriats från afgiften, varit flera än de, som betalt densamma, samt att uti ett stift de betalandes och de befriades antal varit ungefär lika stort. Deraf kan man döma med hvilken grannlagenhet och mildhet läroverkskollegium gått till väga. Enligt hvad jag har mig bekant, iakttaga läroverkskollegierna i allmänhet den grundsats, att i betänkliga fall heldre fria än fälla. Det hade varit särdeles prisvärdt, om motionären kunnat föreslå något, som fullt motsvarade ändamålet, men då stora svårigheter derför torde möta, anser jag Kammaren göra bäst i att godkänna hvad Utskottet hemställt.

Herr Orre: Jag hade önskat att kunna biträda motionären att vinna en säkrare norm för bedömande af föräldrars förmåga att erlägga skolafgift än den osäkra, som ligger i läroverkskollegii bedömande af denna omständighet, och instämmer deri att bevillningen vore härför en säkrare måttstock; men enär motionären ansett att alla borde från afgift befrias, som icke ega minst 1,800 R:drs årlig inkomst, hvilket är ett alltför högt belopp, samt motionären icke alls talat om alla dem, som erlägga bevilling för jordbruks- eller annan fastighet, hvilka utgöra flertalet af målsmän, som hafva barn i skolan, och hvilka skulle komma att, emot all rättvisa och billighet, befrias från skolafgift, om motionen, som endast talar om inkomst af kapital och arbete, bifalles, så måste jag för min del på dessa skäl afslå motionen och yrka bifall till Utskottets hemställan.

Efter sålunda slutad öfverläggning blef Utskottets förslag jemväl i denna punkt af Kammaren bifallet.

Punkten 3.

Herr Hollander: Jag har begärt ordet vid denna punkt icke för att framställa något yrkande, utan blott för att anmärka, att jag icke, i likhet med Utskottet, anser nu gällande skolstadgas föreskrifter tillräckliga att förekomma öfverbefolkning i skolorna. Utskottet tyckes hufvudsakligen hafva fäst sig vid bänkutrymmet, men äfven lärorummens kubikinnehåll är en omständighet, som icke får förbises. Jag tror, att den öfverklagade

sjukligheten i skolorna till stor del har sin grund i bristande lufttillgång för lärjungarne; och jag tror derföre äfven, att Utskottet kunnat hafva skäl för att till Kammaren göra hemställan om aflåtande af en underdånig skrifvelse, hvari föresloges dels rättighet för rektorerna att moderera lärjungarnes antal, dels någon bestämmelse angående det luftutrymme och kubikinhåll, som för hvarje lärjunge erfordrades. Jag har velat nämna detta blott för att påpeka, att ej heller denna punkt blifvit af Utskottet med tillräcklig noggrannhet behandlad.

Vidare anfördes icke; och Utskottets förslag bifölls.

Punkten 4.

Härvid yttrade

Herr Kinmanson: I denna punkt är hemställan gjord om en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, i syfte att anhålla om en författning, genom hvilken lärjungar vid stadspedagogierna kunde förpligtas, att efter samma grunder, som för elementarläroverkens lärjungar äro stadgade, betala inskrifnings- och terminsavgifter. Jag tager för gifvet, att med pedagogier här icke förstås andra lägre läroverk än sådana, som åtnjuta statsanslag. Det torde vara Kammaren bekant, att, i följd af 1859—1860 årens Riksdags beslut, anslaget åt stadspedagogierna uppförts på ordinarie stat och att, i sammanhang dermed, åtskilliga föreskrifter blifvit meddelade i afseende på avgifters erläggande af lärjungarne. Genom ett Kongl. Bref af den 29 November 1861 är sålunda bestämdt, att vid pedagogierna skola erläggas samma termins- och inskrifningsavgifter, som vid elementarläroverken enligt läroverksstadgan. Den enda skillnaden härvid är att lärjungar vid pedagogierna befriats från afgiften af 50 öre till bibliotek. Denna omständighet tyckes hafva undfallit Utskottet; och den föreslagna skrifvelsen är således icke i denna del behöflig. Uti en särskild förordning är sedermera stadgadt angående skolavgift till bildande af en byggnadsfond, hvarvid blott afsetts elementarläroverken, icke pedagogierna. Men så vidt jag har mig bekant, underhålla de städer, der pedagogier finnas, lokaler för dessa läroverk, utan att det nu blifvit utredt, om och i hvad mån det kunde vara lämpligt att genom avgifter af lärjungarne en fond borde tillkomma jemväl till förmån för pedagogis läroverkshus. Det förekommer således att de föreskrifter, som i Utskottets förslag afses, till en del redan finnas och till en del måste för det närvarande anses icke vara erforderliga. Jag yrkar derföre afslag å Utlåtandet och å motionen i denna punkt.

Herr *Jonas Andersson* instämde med denne talare.

Herr Winkrans: Jag är förekommen af Herr Kinmanson. De upplysningar, han lemnat, visa tillräckligt att ett sådant stadgande som det föreslagna är obehöfligt. Hvad afgiften till byggnadsfonden angår yrkar jag, i likhet med nämnde talare, att den föredragna punkten må afslås. Jag tror, att Kammaren lätt skall komma till samma resultat, om den besinnar, hvarföre denna avgift är påbjuden, nemligen, att då Rikets Ständer alltför ofta blifvo af kommuner besvärade med ansökningar om anslag till nybyggnad eller reparatiou af elementarläroverkshuset, och då Rikets Ständer icke kunde ogilla de motiver, som för bifall till ansökning-

garne anfördes, eller att kommunerna icke borde med byggnadsskyldighet betungas, enär en stor del af de lärjungar, som bevistade elementar-läroverken, icke tillhörde kommunerna, så ingingo Rikets Ständer på stadgandet om en terminsafgift af 5 R:dr. Detta stadgande, som sålunda tillkommit för att rättvisare och billigare ordna kommunernas skyldigheter i ifrågavarande fall, är således gjordt för kommunernas eget bästa. Deremot är förhållandet helt annat med de kommuner, der pedagogier finnas; och jag tror icke, att någon dylik ansökning från dessa kommuner inkommit. Atminstone har den icke blifvit bifallen. Jag anser derföre, att dessa kommuner böra tillåtas att sjelfva ordna sina angelägenheter i detta fall. Vilja de fortfarande bibehålla hittills gällande stadgande, så bör man väl icke onödigtvis pålägga nya afgifter, som blott skulle medföra olägenhet för mången lärjunge. Jag yrkar antingen bestämdt afslag å ifrågavarande punkt, eller ock att det må tillåtas kommunerna sjelfva att, i händelse de i detta fall önska likställighet med elementar-läroverken, derom inkomma med framställning.

Herr Rudberg: Jag är förekommen af de tvenne föregående talarne och inskränker mig till att instämma i deras yrkande om afslag å den föredragna punkten.

Herr Leffler: Då det icke lärer kunna nekas, att ändamålsenliga skolhus äro lika nödvändiga för pedagogierna som för elementarläroverken, har Utskottet ansett, att lärjungarne vid pedagogierna borde efter samma grunder, som för elementarläroverkens lärjungar äro stadgade, betala inskrifnings- och terminsafgifter. Läroverkshusen vid pedagogierna befinna sig sannolikt icke i det bästa skick, och hvad flera af dem angår, är det bekant att de äro alldeles föråldrade, hvilket är en naturlig följd deraf, att de icke omhuldas af Staten, utan hafva anslag endast af kommunen. Det är derföre så mycket nödvändigare att samla en fond, genom hvilken pedagogiernas läroverkshus kunna underhållas och nybyggas.

Det är nog sannt, såsom en talare yttrat, att man icke hört, att någon kommun begärt statsanslag till nybyggnad eller reparation af dess pedagogis läroverkshus, men jag kan icke inse något skäl, hvarför icke de kommuner, der pedagogier finnas, kunna hafva lika grundade anspråk på dylikt anslag som de, hvilka hafva elementarläroverk.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Ridderstad: Vi hafva riksdag från riksdag sett, att från läroverkens sida stora anspråk sökt göra sig gällande. Vi hafva sett lägre elementarläroverk uppflyttas till högre och pedagogier utvidgas till elementarläroverk. För allt detta hafva begärts anslag af Staten, och för Riksförsamlingen har deraf uppstått stort bekymmer, huru dessa behof skulle kunna fyllas. Jag tror derföre, att man i detta ögonblick bör taga fasta på Utskottets förslag. Jag föreställer mig, att lärjungarnes antal ständigt växer, och att ökade anspråk på anslag af allmänna medel komma att i en framtid uppstå; och om således pedagogiernas ungdom skulle i någon mån bidraga att samla medel för kommande behof af läroverkshusens utvidgning, så vore det väl ej så illa. Jag är öfvertygad, att mer än ett

sådant läroverkshus redan tarvar reparation eller ombyggnad, och jag är äfven förvissad derom, att de föräldrar, som hafva sina barn i skolorna och befinna sig i en god ekonomisk ställning, skola med nöje lemna det ifrågasatta bidraget. Föregående Riksdags beslut om införande af en viss inskrifnings- och terminsafgift för elementarläroverkens lärjungar grundade sig på det antagande, att Staten ej alltid kunde vara redo att fylla behofven. Jag tror således, att motionen är behjertansvärd, och instämmer därför i Utskottets förslag.

Herr Hollander: Jag instämmer uti siste talarens yttrande derom, att det skulle vara välbeträckt att besluta i förevarande fråga så, att jemväl stadspedagogiernas bemedlade lärjungar finge bidraga till byggnadsskyldighetens underlättande för dessa städer. Man har anmärkt, att sådant ej borde ske, emedan de små städerna sjelfva hafva byggnadsskyldighet för läroverken. Jag kan dock upplysa, att jemväl alla andra städer, utom stiftsstäderna, ega en sådan skyldighet, och att inom pedagogierna ofta äro bemedlade ynglingar, som gerna kunna erlægga en dylik afgift. Är det rimligt eller billigt, att en mindre stads inneväånare skola vara i rättsligt hänseende så vanlottade, att de icke skola få uppbära en sådan afgift, som dock uppbäres till förmån för de större och förmögnare städerna? Jag säger vanlottade, ty det äro de, då de bemedlade ynglingar, som från andra orter derstädes få åtnjuta undervisning, befrias från allt bidrag till underlättande af deras byggnadsskyldighet. Man har talat om att, då Riksdagen icke tillförene besvärats med dylika framställningar, som denna punkt afser, sådant icke heller nu är på sin plats; men detta synes mig blott vara ett skenskal emot förslaget. Jag bifaller Utskottets förslag och påyrkar, att stadspedagogierna må behandlas lika med öfriga läroverk, som ega byggnadsskyldighet.

Herr Widell: Då de smärre städerna hvarken kunna eller böra för ifrågavarande ändamål begära direkta statsanslag, och då de i allmänhet åtagit sig skyldigheten att bygga och underhålla sina läroverkshus, så anser jag det icke vara skäl, att *Representationen* nu något bestämmer om sättet, huru medlen till byggnadsfonden skola inom dessa städer anskaffas. Må det bero af dessa *kommuner* sjelfva att derom besluta! — Hvartör lägga en skatt för detta ändamål just på de arma lärjungarne? Jag afstyrker Utskottets förevarande förslag.

Öfverläggningen var slutad. Sedan Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets förslag blifvit med blandade ja och nej besvarad samt votering begärd, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bitaller hvad Andra Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1 hemställt i fjerde punkten af dess Utlåtande N:o 3,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit Utskottets ifrågavarande hemställan.

Voteringen, i grundlagsenlig ordning verkställd, utföll med 56 ja mot 78 nej; i följd hvaraf Kammaren fattat beslut i enlighet med nej-propositionen.

§ 7.

Vid nu ånyo skedd föredragning af Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 4) Betänkande N:o 1 (i samlingen N:o 7) i anledning af väckt motion, om ändring i de angående frivilliga auktioners hållande i städerna utkomna stadganden och reglementen, begärdes ordet af följande ledamöter, som yttrade:

Herr Hellerström: Jag kan icke annat än instämma uti motionärens förslag, äfvensom uti den af honom mot Utskottets hemställda afgifna reservation, ty jag finner den af honom föreslagna förändringen icke allenast önskelig, utan äfven nödvändig, derfore att nuvarande tvång ofta medför obehagliga och menliga följder. Man säger, att magistraterna i städerna äro solidariskt ansvariga för de auktionsmedel, som de uppbära, men detta ansvar är ganska problematiskt, och det har ofta händt, att personer fått sitta emellan i sådana fall. Exempel derpå, att någon sådan solidarisk ersättningsskyldighet icke alltid kan påräknas, finnes deri, att Högsta Domstolen vid ett tillfälle förklarar magistratens ledamöter vara solidariskt ansvarige för auktionsmedel, men vid ett annat tillfälle meddelat ett alldeles motsatt beslut.

Utskottet säger, att denna fråga berör en sådan kommunal-angelägenhet, som det må bero på hvarje stad att sjelf ordna på bäst lämpliga sätt, under förutsättning att åtgärderna erhålla Kongl. Maj:ts stadfästelse, men detta är väl icke öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Jag yrkar återremiss.

Herr Ödmansson: Af de upplysningar Utskottet förskaffat sig, har Utskottet inhemtat, att ordnandet af auktionsväsendet har under 100 års tid och derutöfver varit betraktadt såsom en kommunal-angelägenhet, derom städerna sjelfva, efter hvarje Orts lokala förhållanden, haft sig förbehållet att besörja. Också hafva städerna i allmänhet under hela tiden begagnat sig af denna rätt, och Stockholm har år 1858 fått nådig stadfästelse på ett nytt för denna stad gällande auktionsreglemente. Utskottet har under sådana förhållanden ansett någon lagstiftningsåtgärd icke vara af behovet påkallad och med anledning deraf hemställt, att motionen icke måtte till någon Kammarens åtgärd föranleda. För min del yrkar jag bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Rönblad: Om det så kallade auktionstvånget i städerna skall kunna anses såsom verkligt tvång, måste det väl vara åtföljdt af kännbara kostnader eller medföra annan olägenhet af vikt, såsom mindre säkerhet för indrifning och redovisning af auktionsmedel eller dylikt. I sistnämnda afseende har dock någon klagan ej afhörts, och icke heller är auktionskostnaden i städerna större än på landet. I den landsort, jag närmast känner, beräknas vanligen 5 procent för förrättande af auktion och indrifning af medlen, under det att auktionsprovisionen i den stad, der jag är

hemma, och jag tror äfven i flera andra städer utgör endast 3 procent. För öfrigt tager jag mig friheten erinra, att inkomsten af auktioner i städerna vanligen är anslagen till magistraternas aflöning, och att, om dessa inkomster försvinna, ersättning måste beredas sannolikt genom uttaxering, då på många ställen andra medel dertill ej finnas att tillgå, samt att den väckta frågan är en kommunal-angelägenhet, som det synes böra tillhöra städerna att sjelfva ordna såsom de finna lämpligast. Jag anhåller således om bifall till Utlåtandet.

Herr Vougt: För min del kan jag icke finna något behof af ändring i författningarne angående auktioners hållande i städerna. Auktionsverk för exekutiva försäljningar måste finnas i hvarje stad, och det synes mig vara ganska lämpligt, att samma myndighet, som förrättar dessa, jemväl får hålla de frivilliga auktionerna. Man ser ofta, att vid auktioner, som förrättas till försäljning af egendom, som blifvit exekutivt uttagen till betäckande af utskylder och böter m. m., få spekulanter infinna sig, och att försäljningssumman uppgår till ett högst ringa belopp, men om på samma gång enskild egendom frivilligt offentligen utbjudes, skola varorna otvivelaktigt mera betalas, emedan ett större antal spekulanter då infinna sig.

Hvad auktionsprovisionen beträffar, eger kommunen sjelf att bestämma densamma, och det vore måhända icke klokt, att kommunen afhänder sig denna rätt, isynnerhet som denna provision användes till utgifter, som det åligger kommunen att betala. Skulle hvilken som helst vara berättigad att hålla auktion, så kunde inträffa, att 5 eller 6 auktionister utlyste en dylik förrättning till samma dag; och hvilka olägenheter skulle icke deraf uppstå? Härtill kommer, att då, såsom förhållandet nu är, offentlige tjenstemän, som hafva både ersättningsskyldighet och äro underkastade kriminelt ansvar, derest de förskingra auktionsmedlen, skola hålla dessa förrättningar, säljaren skall vinna derpå.

Herr Trägårdh: I likhet med Utskottet anser jag, att städernas innevänares intressen bäst tillgodoses, om städerna sjelfva få ordna ifrågasvarande angelägenhet. Skulle man med ett enda pennndrag ändra författningarne härutinnan, hvilka olägenheter och obehag skulle icke deraf uppstå, hvaribland äfven det, att kommunalafgifterna skulle blifva ökade. Att öka dessa under en tid, då det finnes städer, som i kommunalskatt betala 3 à 4 gånger så mycket som bevillningen och derutöfver, finner jag vara ganska vådligt; och genom antagande af motionärens förslag skulle otvivelaktigt dubbel auktionsafgift få erläggas, nemligen både till auktionsförrättaren och till kommunen, alldenstund auktionsafgifterna, som nu ingå såsom sportler till magistraterna, måste ersättas. Då Stockholms stad har kunnat reglera sitt auktionsväsende samt vunnit Kongl. Maj:ts sanktion på denna reglering, så hafva de andra städerna i Riket endast att gå samma väg som hufvudstaden, om de så för godt finna. Jag godkänner Betänkandet.

Herr Lemchen: I den stad, der jag blifvit vald till riksdagsman, finnes icke, så vidt jag har mig bekant, någon allmän önskan om för-

ändring i dervarande auktionsverk. Auktionerna förrättas af stadsfogden under inseeende af rådmännen, som sålunda tjenstgöra inom hvar sin del af staden. Provisionen är lägre, säkerheten att utfå auktionsmedlen större och tiden för redovisningen kortare än i landsorten deromkring; och jag tror icke, att hinder skulle möta att bestämma betalningstiden för köparne efter auktionssökandens önskan. Jag gillar visserligen den princip, att hvarje individ bör ega full frihet att förvalta och försälja sin egendom huru han för godt finner, så vida det allmännas och tredje mans rätt derigenom icke förnärmjas; men enligt mitt förmenande utgör auktionsväsendets ordnande i städerna en kommunal-angelägenhet, och frågan har också såsom sådan blifvit behandlad, då åtskilliga städer antagit särskilda reglementen, som sedermera blifvit af Kongl. Maj:t eller vederbörande myndigheter pröfvade och fastställda. Jag anser det äfven nära nog ostridigt, att den af motionären åberopade, snart 200 år gamla Resolutionen af år 1680 icke lägger hinder i vägen för behandling af denna, för städerna viktiga angelägenhet såsom en kommunalfråga, och får på grund häraf tillstyrka bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Kolmodin: Jag är förekommen af åtskillige föregående talare och beträder Utskottets hemställan, under förklarande att min åsigt är, det auktionsväsendets ordnande utgör en kommunalfråga, hvilken städerna sjelfva böra handhafva. Så har Utskottet äfven ansett förhållandet vara. Motionären har antydtt, att kommunalföfattningarne skulle lägga hinder i vägen för ett sådant ordnande, men om vi taga i betraktande Stockholms stad och det för denna år 1858 utfärdade auktionsreglemente, skola vi finna, att nämnda föfattningar icke afse någon inskränkning i kommunens rätt att ordna detta ärende, utan tvärtom. Inom Utskottet fanns icke heller en enda röst, som icke var af den åsigt jag nu uttalat. Man ansåg der den tjenst man skulle göra en stads innevånare, genom att främtaga magistraten styrelsen öfver auktionsverket, vara ganska tvetydig. Följden deraf skulle också otvifvelaktigt blifva en förökad kommunalskatt, och dessutom finge säljaren aflöna den person, som förrättar auktionen. En talare har förmenat, att det sätt, på hvilket auktionsväsendet nu skötes, icke skulle medföra fullkomlig säkerhet för säljaren att utfå försäljningssumman. Härtill må svaras, att någon fullkomlig säkerhet väl aldrig finnes, men om ock Högsta Domstolen icke alltid skulle tillerkänna säljaren förmånsrätt hos magistraten eller den publika auktionsförrättaren, så är dock säkerheten alltid lika stor, som den man eger hos den enskilde. Jag har icke ändrat min inom Utskottet uttalade åsigt, hvarföre jag godkänner Betänkandet.

Herrar *Bergman* och *Orre* förklarade sig vilja instämman med Herr Kolmodin.

Herr *Ridderstad*: Förevarande fråga är icke beroende af, huruvida auktionsväsendet, sådant det nu är beskaffadt, har häfd för sig eller är behöfligt för städerna. Vi veta, att mycket finnes, som har häfd för sig, men hvilket vi måst bekämpa, och vi veta likaledes, att stadskommunernas behof kunna fyllas på mångahanda sätt. Frågan är tvärtom beroende derpå, huruvida en riktig grundsats finnes, på hvilken den hvilat, huruvida

någon kan eller bör hafva rättighet att ingripa i min rätt att sjelf bestämman huru och på hvad sätt jag skall föryttra min fasta och lösa egendom eller huruvida icke denna sjelfbestämmelserätt bör förblifva fullkomligt okränkbar. Mig vill det synas att frågan, sedd från sådan synpunkt, är ganska enkel samt, att ingen — hvem det än må vara — har att förfoga öfver mitt görande och låtande härutinnan. Vill jag föryttra hvad jag rätteligen eger, så bör jag äfven få göra det på sätt som kan synas mig lämpligast. Denna rätt synes mig vara en del af eganderätten. Hvarje ingrepp deri, vare sig från Statens eller kommunens sida, kan jag ej betrakta annat än såsom ett intrång på den enskildes rättsgebit. Detta förefaller mig vara så klart, att det förvånar mig på det högsta, att Utskottet vid ärendets behandling icke också kommit till denna enkla uppfattning. För att nu undanskjuta sjelfva rättsgrundsatsen, principfrågan, hvarpå all lag bör hvila, har man i Betänkandet framhållit kommunens häfdvunna, af gammalt erkända rätt, men jag frågar, huruvida häfden ensamt kan rättfärdiga någonting. Befinner sig ett häfdvunnet förhållande i strid med en verklig rätts-sats, så måste det, i samma stund man märker missförhållandet, tillbakavisas. Utskottet talar vidare om den fördel städerna åtnjuta genom det sätt, på hvilket auktionsväsendet nu är ordnad, men icke böra städerna få bereda sig fördelar på min enskilda rätt. Utskottet talar vidare om den större säkerhet, som nu är förenad med det sätt, på hvilket auktionerna i städerna nu ega rum. Det kan väl så vara, men om jag sjelf får välja auktionsförrättare, så utser jag nog den, till hvilken jag har största förtroende och på hvilken jag med fullkomlig trygghet kan lita. Förbiser jag min egen fördel härutinnan, så är det min ensak och jag får sjelf skylla mig för följderna.

På de skäl jag nu anfört och på det att Utskottet måtte inkomma med ett förslag i den af mig angifna rigtning, yrkar jag återremiss af Betänkandet. Hade reservanten närmare formulerat sitt förslag, så hade jag sannolikt instämt med honom.

Herr *Fredricson* instämde.

Herr Henrik Hansson: Långe nog har det tvång, som ligger uti lagstiftningen angående auktionsväsendet i städerna, hvilat öfver stadskommunerna till deras skada, och långe har jag förspört deras klagomål öfver det förmynderskap uti ifrågavarande afseende, hvaruti de sig befinna. Det synes i sanning ej vara för tidigt att nu vidtaga ändring härutinnan. Det är känt af hvar och en, huru mycket gagn landsbygden skördat derpå, att den egt frihet att välja auktionsförrättare vid förefallande behof; med vidtagande af en förändring i städerna härutinnan, skall säkerligen samma gagn tillskyndas stadskommunerna. Jag är förekommen af föregående talare, Herr Ridderstad, och önskar i likhet med honom Betänkandets återremitterande, på det att Utskottet må uppgöra och till Kammaren inkomma med ett förnyadt förslag, hufvudsakligen öfverensstämmande med de åsigter motionären uttalat.

Herr Grefve Posse: I vår tid söker man medgifva den enskilde rätt att fritt och otvunget sköta sina egna angelägenheter, då ej andras rätt derigenom förnärmas. Oaktadt våra bemödanden i denna rigtning återstå

dock lemningar af gamla påbud och författningar från tider, då man var angelägen om att allting skulle regleras genom dylika påbud. Man föreskref till och med i hvilken hand man skulle hålla gaffeln eller skeden. Bland dylika antiqverade stadganden äro de, som angå auktionsväsendet i städerna. Någon rättsgrund för dessa finnes ej. En säljare har icke rätt att anlita någon enskild auktionsförrättare; han får icke uppbära liqvid för sina varor hos den, för hvilken han har förtroende; han måste underkasta sig att betala i auktionsprovision det belopp andra bestämma o. s. v. Jag frågar, är sådant förenligt med vår uppfattning om frihet eller kan sådant försvaras på rättsgrund? Ur praktiska skäl vill man leda sig till nödvändigheten af det i städerna bestående auktionssättets fortvaro. Man talar om magistraternas större vana vid dylika författningar och större soliditet, men man kan ej bevisa hvad man säger. Man talar om, att, derest man ändrar eller borttager denna magistraternas rättighet, man måste höja deras lönevillkor. Detta räsönement håller icke heller streck, ty besväret med auktionsförfattningarne ökar naturligtvis magistratens göromål och af sådan anledning måste större antal magistratsledamöter anställas. För öfrigt får jag nämna, att det är ett otillbörligt aflöningsätt, att magistraten skall underhållas af dem som hafva något att å auktion föryttra. Jag är öfvertygad, att nuvarande förhållanden i afseende å auktionsväsendet i städerna är i alla afseenden ett missförhållande, som, om möjligt är, bör rättas och afskaffas. Huruvida vi skola taga initiativet härtill eller icke, vet jag ej. Man har sagt, att städerna genom kommunalbeslut sjelfva ega ordna sitt auktionsväsende. Om så vore förhållandet, skulle jag icke vidare yttra mig i ämnet, men då jag jemför våra kommunalförfattningar med 1680 års Kongl. resolution, tror jag mig finna, att kommunalstyrelserna icke ega en sådan rättighet. En sådan uppfattning af saken föranleder mig till den hemställan, huruvida frågan icke skulle kunna lösas på följande sätt.

Motionären har i sin motion begärt tvenne saker, nemligen: 1:o) upphäfvande af alla gamla författningar rörande auktionsväsendet och 2:o) att Kongl. Maj:t ville lemna stadskommunerna fria händer att ordna detsamma. Detta sednare yrkande anser jag att man bör förbise, men deremot stadna vid ett beslut om en underdånig skrifvelses affåtande, angående upphäfvande af alla gamla reglementariska föreskrifter i afseende på auktionsväsendet. Lemnar Kongl. Maj:t sitt bifall härtill, så kommer frågan i det skick den bör vara, och då få städerna full frihet att handla på det sätt, som de för godt finna. I denna syftning yrkar jag återremiss af BetänkanDET.

Herr Ahlgren: För bifall till Utskottets förslag hafva några värde talare åberopat sig på skäl, som jag beder få till besvarande upptaga. Det har blifvit yttradt: att rättigheten för städernas magistrater att förrätta frivilliga auktioner är ett mer än hundraårigt gammalt bruk, som har gammal häfd för sig; att städernas eller rättare deras innevänares sanna fördel bäst tillgodoses, hvad angår de frivilliga auktionerna, derigenom att dessa under magistratens ansvarighet fortfarande förrättas; att klagomål från städernas innevänares icke försports deröfver, att ifrågavarande angelägenhet genom

magistraterna besörjes; att om förrättandet af auktionerna öfverlemnades åt enskilda personer, lätt kunde inträffa att i en stad flera auktioner, till förfång för säljarne, på en och samma dag skulle blifva utsatta, samt att, om min motion rönt framgång, städernas innevånare skulle få vidkännas nog betydlig förhöjning i kommunalutskylderna, enär ersättning till magistratens tjenstemän för, genom auktionernas frantagande, mistade sportelinkomster skulle beredas.

Till hvad sålunda invändt blifvit får jag genmäla: att jag anser det vara ett mer än hundraårigt gammalt missbruk, som har hvarken rättvisa eller billighet för sig, att magistraterna skola blifva bibehållna vid den urgamla rättigheten att genom auktion i reda penningar förvandla stadsinnevånarnes egendom; att om rättighet lemnas innevånarne att anlita hvem helst de vilja för auktionernas förrättande, det nog kommer att visa sig huruvida de finna med sin fördel förenligt att fortfarande besvara magistraterna med ifrågavarande uppdrags ombesörjande; att om äfven klagomål icke försports deröfver, att magistraterna för närvarande ega rättigheten att auktionerna uteslutande förrätta, har jag mig bekant att inom åtskilliga städer, hvad af flere Kammarrens Herrar ledamöter torde kunna vitsordas, högljudd klagan blifvit förd öfver den dryga provision, som måste erläggas ej mindre då egendom, vare sig fast eller lös, verkligen föryttras, än ock, hvad ändå obilligare är, då egendom, i brist af spekulanter, af säljaren måste återropas; att då de flesta städer numera hafva egna tidningar, uti hvilka auktionerna förut kungöras, det icke är att befara att, såsom förmenats, flera auktioner i en stad till samma dag skulle blifva utsatta; samt att antagligen inom de flesta städer kommunalutskyldernas förhöjande i och för sportelersättning till vederbörande tjenstemän, enligt mitt förmenande, icke skulle, på sätt blifvit förutsatt, erfordras, för så vidt inom städerna tjenstemännens antal blefve inskränkt till det som endast verkligen erfordras. I öfrigt åberopar jag innehället af min vid Betänkandet i förevarande sak afgifna reservation.

Herr Björck: Det finnes från äldre tider ännu kvar flera institutioner och påbud, som icke öfverensstämman med nutidens uppfattning af näringsfrihet. Så är ock förhållandet med auktionsförfattningarne för städerna. Jag vill dock fästa uppmärksamhet derpå, att förhållandet ej är så orimligt, som man velat låta påskina. Det är nemligen icke någon enskild förbjudet att, på sätt han för godt finner, sälja sin egendom till hvem han behagar, under förutsättning att han sjelf verkställer försäljningen. Om han gör följande tillkännagifvande: "Jag säljer i dag den eller den artikeln", och om han sedan sjelf verkställer försäljningen, samt med klubba i hand fastslutar de högsta buden såsom bindande för honom och köparen, kan intet ansvar honom derföre ådömas. Annorlunda blifver förhållandet, om han för försäljningens opartiska handhafvande måste anlita en tredje person, eller hvad vi kalla en mäklare. Så tillgår det i landsorten, och auktionsverket i städerna är icke annat än en sådan mäklare emellan säljare och köpare. Vål vore det, om det stode hvar och en fritt att sjelf vara mäklare, men det är ej så förhållandet, ty i städerna hafva vi särskild mäklare anställd, på grund af författningar som visserligen icke äro synnerligen gamla.

Hvad nu beträffar auktionsväsendet i de särskilda orterna, vill jag lemna några upplysningar. Här i Stockholm finnes ett särskildt, af Kongl. Maj:t sanktionerat auktionsreglemente, enligt hvilket Stockholms innevånare äro skyldige att anlita ett särskildt embetsverk vid auktionsförsäljningar, hvilka försiggå på stadens ansvar. Samma förhållande existerar i Göteborg. Annorlunda tillgår det i Rikets öfriga städer, der magistraterna verkställa auktionsförrättningarne på eget ansvar. Inrättningarne äro således väsentligen olika, och frågan är verkligen icke så enkel, att den icke behöfver en närmare utredning. Förhållandet emellan boupp-teckningar och auktionsförrättningar är i vissa städer någorlunda lika derutinnan, att begge dessa förrättningar äro magistraternas förbehållna.

Rikets Ständer hafva emellertid ingått till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af den magistraternas förbehållna rätt att hålla boupp-teckningar, och Kongl. Maj:t har deröfver infordrat städernas innevånares yttranden. Det torde måhända vara lika angeläget att ingå till Kongl. Maj:t med begäran om utredning af förhållandet med auktionsväsendet i städerna, alldenstund enhet härutinnan är behöflig. Det synes mig i allmänhet icke vara något hinder i gällande författningar för de flesta städer att sjelfva taga hand om sitt auktionsväsende. Uti 1680 års Resolution lemnades en permissiv tillåtelse för städerna att införa samma auktionsreglemente, som då redan var för Stockholm antaget; och så länge motionären icke kan framdraga författningar, som tydligt ådagalägga hinder för städerna att ordna sitt auktionsväsende såsom dem bäst synes, så vill jag icke medgifva, att något sådant hinder förefinnes.

Det tvistiga i saken är, huruvida i de städer, som icke begagnat sig af tillåtelsen att använda auktionsreglementet för Stockholms stad, det finnes något hinder för den enskilde att hålla auktioner, utan afseende på den uteslutande rätt, hvarpå magistraterna göra anspråk. Finnes denna frihet, så kan den enskilde försälja sin egendom på hvilket sätt han behagar. Man kan ju göra ett försök och underlåta att vädja till lagstiftningen, intilldess man får se, om sådant är behöfligt.

Jag skall icke motsätta mig en återremiss af Betänkandet, helst jag verkligen anser en utredning af frågan vara behöflig, och intilldess en sådan utredning skett, torde det vara bäst, att vi låta förhållandena fortvara sådana de äro. Det får icke alldeles förbises, att auktionsinrättningarne i städerna hafva åtskilliga fördelar med sig för den mindre bemedlade klassen. Det kan väl vara lätt för den rike att få sin egendom såld af en enskild auktionsförrättare, men den fattige, som utvräkes af brist på medel att betala hyran, får låta sina möbler m. m. stå på gatan, derest han icke kan finna en auktionsförrättare, som är så kvalificerad, att han kan taga om hand och inhysa egendomen mot den ringa provision, som af försäljningen kan inflyta. Under nuvarande förhållanden måste auktionsverken åtaga sig detta. Tager man alla omständigheter i betraktande, föreställer jag mig, att det vore bäst och att man icke förhastade sig, derest man beslutade en underdånig skrifvelse i ändamål att få saken utredd, då troligen städerna blefvo i ämnet hörda och utrönas kunde, huruvida några privilegier till förmån för en eller annan stad förefinns eller ej.

Med anledning af hvad jag nu anfört yrkar äfven jag återremiss.

Herr Östman: För min del tror jag frågan om auktionsväsendet i städerna icke vara en sådan kommunal-angelägenhet, att städerna deruti kunna sjelfva lagstifta. Det är ganska obilligt att stadsbon skall vara nödsakad anlita magistraten för försäljning af sin egendom, då landsbon eger frihet att för sådant ändamål välja hvem han behagar, hvilket sednare förhållande hittills icke visat sig medföra någon olägenhet, ty den som skall låta försälja något är nog försigtig i valet af auktionsförrättare och tager dertill en sådan person, som kan erbjuda nöjaktig säkerhet. Med lika skäl som man lägger hinder i vägen för fri försäljning, skulle man ju kunna påbjuda att mäklare skulle aulitas vid allehanda inköp. För vinnande af ett annat resultat i frågan yrkar jag derföre, att Betänkandet måtte varda till Utskottet återremitteradt med föreläggande för Utskottet att taga motionen i närmare öfvervägande.

Herr Hierta: Jag anser mig så mycket heldre böra yttra några ord i ämnet, som det just var jag som vid 1859 och 1860 årens riksdag inom Vällofliga Borgare-Ståndet väckte den motion i ämnet, i anledning hvaraf Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet afgaf det Betänkande, som i nu föredragna Betänkandet finnes citeradt. Såsom mig synes har Herr Ridderstad lämpligast och bäst karakteriserat frågan, och tror jag det bero på ett misstag i uppfattningen af rättsgrundsatsen, då Utskottet säger att frågan berör en sådan kommunal-angelägenhet, som det må bero på hvarje stad att sjelf ordna på bäst lämpliga sätt. Äfven om vi nu antaga, att städerna ega en sådan frihet, så infinner sig dock den anmärkningen att, om ock innevånarne i en stad skulle vara hugade att åstadkomma denna förändring, så synes dem dock det besvär, som dermed är förknippadt, vara alltför stort för att de icke heldre, än att söka åstadkomma en slik reform, låta allt förblifva vid det gamla. Nekas kan icke att en stor obillighet ligger deruti, att den enskilde medborgaren, oaktadt han erlägger bevilling för inkomst af kapital och arbete, dessutom skall påläggas en särskild skatt för det sätt, hvarpå han afyttrar sina tillhörigheter, hvilken pålaga på ett och annat ställe är så hög att den tillintetgör möjligheten att på offentlig auktion frivilligt afemna något till försäljning, helst, hvad som är en ytterligare obillighet, denna utgift drabbar honom, äfven om han skulle finna sig befogad att sjelf återropa hvad han sålunda inlemnat till försäljning. För min del instämmer jag derföre med dem, som påyrkat Betänkandets återremitterande till Utskottet.

Herr Hollander: På samma gång jag vill tillkännagifva, det jag icke är någon vän hvarken af auktionstvång eller af ovilkorlig auktionsfrihet under närvarande förhållanden, så får jag tillika förklara, att jag önskar det en närmare utredning af detta ämne måtte ega rum, så att de städer, hvilka så önska, må kunna afsäga sig det privilegium rörande auktionsväsendet, som de möjligen nu innehafva, hvarigenom allt tvång i detta afseende skulle kunna med tiden upphävas; och yrkar jag derföre att en underdånig skrifvelse måtte till Kongl. Maj:t aflätas med begäran om en närmare utredning med afseende på hithörande stadganden och författningar.

Herr Sven Nilsson: Med tanken derpå att den 15 Maj är den begränsning, inom hvilken riksdagen bör vara afslutad, skall jag söka fatta mig så kort som möjligt. Då rättighet att till auktionsförrättare utse hvem som helst sedan lång tid tillhört landsbygdens innevånare, så tyckes det som en sådan frihet äfven borde tillkomma städerna, helst erfarenheten icke visat att landsbygden af denna frihet rönt någon olägenhet, oaktadt med visshet kan antagas, att på landet bortauktioneras ärligen egendom till vida högre värde än i städerna. Det har blifvit sagdt, att vissa fördelar äro förenade med det nuvarande auktionssättet i städerna, och måste jag i anledning deraf medgifva att, om detsamma icke medför fördel för någon annan, så beredes derigenom en säker fördel för den person, som har privilegium på att uppbära auktionsprovisionen, men deremot har jag svårt att inse hvad fördel för säljaren ligger deruti att han ovilkorligen är tvungen anlita magistraten för afyttrande af sin egendom. Sjelt har jag sett sterbhusutredningar m. fl. från magistrat i stad utgångna handlingar i ett så uselt och eländigt skick tillkomna, att den tarfligaste boutredningsman eller auktionsförrättare på landet icke skulle gjort det sämre, och tror jag derföre städerna icke hafva skäl att rosa sina privilegier i detta fall. Äfven har af en föregående talare blifvit yttradt, att det stode en stadsbo öppet att, utan anlitan af tredje person, sjelf tillkännagifva, det han vore sinnad verkställa någon försäljning och sedan derom gå i författning; men för min del tror jag icke detta gå an, ty det är nödvändigt att auktionsprotokollet föres af ojäfvig person, såvida detta vid förefallande tvist skall ega vitsord. Jag yrkar således bifall till motionen och återremiss af Betänkandet.

Herr Svensén: Redan vid 1860 års riksdag arbetade jag för en reform i den rigtning den afgifna motionen äsyftar, och jag är fortfarande af samma tanke som då. Man har sagt att denna fråga endast gäller städernas innevånare, men detta är ej fullkomligt riktigt, ty landsbygdens innevånare hafva numera, såsom vi alla känna, liflig beröring med städerna, och afyttra ofta nog sina tillhörigheter på auktioner derstädes, och då många obehagligheter vid dessa tillfällen kunna möta försäljningen till följd af nu gällande stadganden härom, yrkar jag återremiss af Betänkandet, på det Utskottet måtte taga motionen i närmare öfvervägande.

Herr Trägårdh: Med anledning af Herr Björcks yttrande att, enligt hans förmenande, en och hvar i stad boende eger frihet att å auktion till salu utbjuda sin egen egendom, tillåter jag mig erinra om en Kongl. förordning, visserligen något föråldrad, men ändock, så vidt jag vet, ännu i gällande kraft, hvilken, vid 500 daler silfvermynt böter, förbjuder en hvar enskild person i städerna att hålla auktion, såsom varande en rättighet städernas myndigheter allena medgifven.

Öfverläggningen förklarades vara afslutad. Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets hemställan besvarades med dels ja och dels nej; i anledning hvaraf och då votering begärdes, följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 4 hemställt i dess Betänkande N:o 1,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammararen beslutat att till Utskottets förnyade handläggning återförvisa den motion, hvarom förevarande Betänkande handlar.

Voteringen, här efter i vaulig ordning anställd, utföll med 29 ja emot 101 nej; hvadan alltså ifrågavarande motion blifvit till Utskottets förnyade handläggning återförvisad.

§ 8.

Herr de Maré erhöll på begäran ordet och yttrade: Innan klubban faller för upplösandet af sammanträdet, anhåller jag om några ögonblicks uppmärksamhet för att till Kammararens behjertande anmäla ett lidande, visserligen icke af någon allmänne art, men dock obehaglig nog för åtskillige enskilde af Kammararens ledamöter. En ventilationsapparat är nemligen, såsom alla känna, anbringad i Kammararens sessionsrum, och denna apparat må visserligen vara theoretiskt riktigt konstruerad, men i praktiskt hänseende fruktar jag för att den är något olämplig, åtminstone förbunden med åtskilliga olägenheter, hvilka vi af Kammararens ledamöter, som äro nog olycklige att hafva våra platser bredvid densamma, nogsamt erfarä, då vi, så snart den under sammanträdena är satt i gång, äro utsatte för ett ständigt och obehagligt drag, hvilket ock haft till följd, att flere bland oss träffats af rheumatiska åkommor än här än der. Påtagligt är att, om ventilationen verkställdes kort före hvarje sammanträdes början, apparaten kunde förblifva hvilande under den tid sammanträdena pågå, och då den fråga, jag nu har äran föreslå, är en sådan, som kan på stående fot afgöras, hemställer jag det Kammararen måtte bjuda och befulla, att den i dess sessionslokal befintliga luftvexlingsapparat aldrig måtte få sättas i gång under pågående sammanträde.

Med anledning af Herr de Marés yttrande upplyste Herr Talmannen, det han redan gifvit den person, under hvars uppsigt luftvexlingsapparaten vore ställd, tillsägelse att vid densammas skötande iakttaga största möjliga uppmärksamhet, äfvensom att icke utom i undantagsfall insläppa kall luft under pågående sammanträde. Ett ovilkorligt förbud mot ett sådant insläppande skulle dock, enligt Herr Talmannens åsigt, kunna vålla olägenheter; och hemställde derföre Herr Talmannen, om icke Kammararen ville åt honom öfverlemnä att härom anordna på det sätt, att tillförande af kall luft från luftvexlingsapparaten icke under pågående sammanträde finge ega rum, med mindre Herr Talmannen derom meddelade särskild tillsägelse; och fann Kammararen godt till denna framställning lemna bifall.

Sammanträdet afbröts kl. 3 för att åter fortsättas

Kl. 6 e. m.

§ 9.

Föredrogs ånyo Andra Kammararens Tillfälliga Utskotts (N:o 4) Utlatande N:o 2 (i samlingen N:o 8), rörande väckt förslag derom, att hvarje kommun måtte åläggas att hafva hos sig anställd examinerad barnmorska.

Härvid yttrade

Herr Hessle: Jag ber om ursäkt, att jag tager Herrarnes uppmärksamhet i anspråk, men jag skall icke behöfva yttra mig vidlyftigt, då Utskottets framställning af förhållandet är, jag erkänner det, riktig. Också instämmer jag i hvad Utskottet derom yttrat, så mycket mer som det rättfärdigat min motion. I Utskottets Utlåtande framhålles nemligen, att anstalterna för barnmorskors undervisning icke äro så utvecklade som de borde vara. Jag föreslår derföre, att Kammaren måtte till Utskottet återremittera frågan, för att behandlas i den syftning, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t ingå med en anhållan att undervisningsväsendet för barnmorskor måtte så utbildas, att tillräckligt antal platser för frielever komme att finnas. Efter nu gällande författning skola församlingarne sjelfva bekosta undervisningen för de personer, de vilja hafva såsom barnmorskor anställda, ett förhållande hvarigenom utbildandet af ett nöjaktigt antal barnmorskor i hög grad försvåras. Detta skulle undanrödjas genom inrättandet af flera frielevsplatser. Emellertid vill jag, hvad på mig ankommer, befria oss från en alltför vidlyftig diskussion och jag slutar derföre med anhållan om återremiss.

Herr Ahlgren: Som innehållet af motionen alldeles icke föranleder till behandling af någon fråga om utvidgning af läroanstalterna för bildning af barnmorskor, så anhåller jag att Kammaren måtte afslå den föregående talarens yrkande på återremiss.

Herr Ödmansson: Jag är förekommen af den föregående talaren. I motionen förekommer ingenting om utvidgande af anstalterna för barnmorskebildningen. Återremiss af motionen i sådan syftning kan alltså icke leda till något resultat; jag yrkar derföre bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Renström: Jag vill icke förlänga diskussionen, men jag anser att ämnet är af den vikt, att det förtjenar uppmärksamhet. Jag tror att om en diskussion kunde väcka intresset för detsamma vore det väl. Frågan är om sättet att åstadkomma den af motionären föreslagna reformen. Utskottet talar om de orsaker, som motverka eller hindra motionens praktiska utförande, först och främst mistroendet, hvilket Utskottet dock erkänner vara på väg att försvinna, och derefter ett annat hinder, nemligen ett för litet antal barnmorskor. Några jemförelser, hemtade ur Statistiska Centralbyråns sednaste berättelse, skola emellertid visa hvilken ingripande betydelse den här förevarande frågan eger. På tab. 16 i nyssnämnda berättelse står angifvet huru många som dött i barnsbörd. Man finner då att under det att i städerna 38 personer på ett år afidit af denna dödsorsak, har antalet på landsbygden uppgått till 463. Då jag anställer en jemförelse mellan Stockholms stad med dess 128,000 innevägnare och Stockholms län med 127,000, möter mig det märkvärdiga missförhållandet af 5 dödsfall genom barnsbörd i staden mot 32 i länet. Hvad kan vara orsaken härtil, om icke den omständigheten, att i hufvudstaden finnes vida större tillgång på skicklige läkare och barnmorskor. Går man till Wermlands län och jemrör det med Malmöhus län, så finner man i

Wermlands län 53 dödsfall i barnsbörd mot 17 i Malmöhus län. Orsaken kan naturligtvis icke vara någon annan, än att i Malmöhus län med dess täta befolkning finnes god tillgång på barnmorskor, under det att det glest befolkade Wermland lider brist derpå. Här af synes huru nödvändig en reform är.

Göteborgs läkaresällskap har yttrat sig i denna fråga. Sällskapet erkände att hos allmogen fanns ett visst misstroende mot de examinerade barnmorskorna, men sällskapet ansåg det bero dels på brist på skickliga personer, dels att de som funnos icke voro af allmogens klass, med ett ord, icke af personer som stodo allmogen nära. Såsom ett sätt att afhjelpa det ifrågavarande förhållandet önskade sällskapet, att Göteborgs landsting skulle i underdånig skrifvelse anmoda Kongl. Maj:t, att genom en nådig Proposition i ännu öfverlemla saken till Rikets Ständer, att de måtte taga saken om hand. Af de skäl jag här anført, yrkar jag derföre frågans återremitterande i den syftning, att en reform måtte åstadkommas antingen genom kommunernas åtgärd eller på något annat sätt. I alla händelser är det en fördel att Kammarens uppmärksamhet blifvit väckt på saken.

Herr Kolmodin: Herr Hessles motion åsyftar ett stadgande, att hvarje kommun skall förses med examinerad barnmorska. Derom är således här fråga. Deremot förbehåller sig Herr Hessle i nu föreliggande motion uttryckligen att få inkomma med särskildt förslag om utvidgning af läroanstalterna för barnmorskor. Detta blir således en ny fråga, hvilken vi icke nu hafva att behandla. Uppmärksamheten blir icke större, om vi hålla på med diskussionen till klockan 12 i natt. Jag yrkar bifall till Utskottets Betänkande.

Öfverläggningen var afslutad; och ifrågavarande Utlåtande blef af Kamraren bifallet.

§ 10.

Vid nu ånyo skedd föredragning af Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 4) Utlåtande N:o 3 (i samlingen N:o 9), rörande väckt förslag derom, att hittills medgifna undantag från förbudet mot lotteri-inrättningar måtte utsträckas äfven till bortlottning af industriföremål för välgörande eller allmänt nyttiga ändamål, begärdes ordet af följande ledamöter, som yttrade:

Herr Hedlund: Det kan icke hjälpas, Mine Herrar, äfven om I ären otålige att affärda Betänkandet, att jag tager en stund Eder uppmärksamhet i anspråk. Frågan är verkligen icke så likgiltig, som man tyckes anse den vara.

Sedan jag afgaf min motion, har jag erhållit kännedom om ett Kongl. bref af den 13 Mars 1863, hvarom jag ber att få yttra några ord.

På grund af nuvarande författning gick Landshöfdinge-embetet i Malmöhus län in till Kongl. Maj:t med anhållan, att ett industrilotteri måtte få inrättas i Malmö, en anhållan som Landshöfdinge-embetet motiverade

tiverade dermed, att, ehuru det vore Konungens Befallningshafvande, som borde meddela sanktion, Konungens Befallningshafvande likväl fann författningen icke nog bestämd i fråga om rättigheten att stadfästa ett industriloteri-reglemente och öfverlemnade därför frågan till Kongl. Maj:ts bepröfvande. Bland de motiver, som Konungens Befallningshafvande anförde till stöd för ansökningen, var följande: att Landshöfdingembetet trodde sig veta, att det i Köpenhamn inrättade enahanda lotteri under de år det fortgått i ganska väsentlig mån höjt och lyftat konstfliten derstädes; och vidare yttrade Kongl. Maj:t, sedan vederbörande blifvit hörde, att Kongl. Maj:t ansåg ett så beskaffadt lotteri böra utöfva ett välgörande inflytande på industriens utveckling; med anledning hvaraf Kongl. Maj:t ock medgaf Konungens Befallningshafvande att sanktionera reglementet.

Efter dessa upplysningar skulle man anse måhända, att frågan vore löst och att någon författning icke, i den syftning jag föreslagit, behöfdes. Jag håller likväl för min del före, att det vore riktigare, att man i en särskild förordning legaliserade hvad som här blifvit medgifvet endast genom en nog stor latitud i afseende å den gällande författningens tolkning. Jag vill för öfrigt nämna, att, då Utskottet vid läsningen af min motion fäst sig vid, att der icke uttryckligen talas om *Svenska* industriföremål, jag ansett, att dessa ord mycket väl kunnat af Utskottet tillsättas, och för min del är jag fullt benägen att i min motion, om Betänkandet återremitteras, göra den inskränkning, som Utskottet sålunda förmenat för sakens framgång vara af nöden. Men det synes mig, som skulle Utskottet icke gjort sig klart reda för hvad det nu ifrågavarande lotteriet utgör, då Utskottet talar om "tillfällen till sammankomster i och för lotterispel". Utskottet tyckes alltså haft för ögonen sådana tillställningar, der man lottar bort hästar och dylikt med ty åtföljande bunkalag efter bortlottningen. Detta är dock icke fallet med de lotterier, hvarom nu är fråga. Jag måste derjemte betona den omständigheten, att företaget icke äsyftar någon privat fördel eller är framkalladt af något begär efter vinst. Meningen är ej att legalisera allt slags lotterispel, utan endast sådana lotteri-inrättningar, som antagas böra utöfva en välgörande inverkan på det industriella lifvet i landet och hvilkas direkta vinst utomdessa bör tillfalla ett välgörande ändamål.

Jag ber att få nämna, att med den behållning, som tillflutit industrilotterierna i Göteborg och Malmö, man vidare lyckats bereda ofantligt mycket godt för industrien. Man har lemnat resestipendier åt arbetare, som sålunda bereds tillfälle att besöka dels den sista industri-utställningen i Stockholm och dels den snart förestående världsexpositionen i Paris. Man har lemnat stipendier till Slöjdföreningens skola. Man har lemnat prisbelöningar för de mest fulländade industriela alster, och det har varit rätt intressant att erfara, hurusom yrkesidkare från alla delar af riket i denna täflan tagit del. Härtill kommer, att dessa lotterier utom allt detta visat sin nytta äfven deruti, att de lemnat tillfälle att afsätta väl utförda arbeten, hvilka eljest måhända saknat privata afnämare; — och de uppfylla således äfven i detta hänseende ett behof till industriens gagn.

Det är ingen öfverdrift, att den ringa tid, som industrilotterier varit inrättade i Göteborg och Malmö — det i Göteborg har till följd af gällande förordnings innehåll måst inställas — att, säger jag, denna tid förmått frambringa både vackrare modeller och solidare arbeten än förut. Styrelsen hade gått i författning om införskrivande af utmärkta mönster från Paris och dessa hafva blifvit eftergjorda af Svenska arbetare så väl, att man snarare kan säga, att urbilderna blifvit öfverträffade än tvärtom, och de hafva dessutom kunnat försäljas till billigare pris.

Jag tror således icke, att olägenheterna af ett så beskaffadt lotterisystem kunna påstås uppväga fördelarne, särdeles som känt är, att de, som äro begifna att spela på dessa lotterier, icke äro hvad man i egentlig mening menar med spelare. Det är icke något hasardspel att vinna en möbel, ett fortepiano eller en oljemålning. För dem, som befara att hågen för vanligt lotterispel skall finna en afledning in på detta område, är det säkerligen icke obekant, att betydliga summor årligen gå ur landet till Hamburg och Berlin till främmande penninglotterier.

I betraktande af allt detta anser jag, att Utskottet handlat väl, om Utskottet tillstyrkt min motion i den ofantligt moderata form, hvarunder den framträdte; men då så ej skett, tillåter jag mig yrka återremiss, förklarande, att jag gerna vill medgifva den modifikation af mitt förslag, att framför ordet *industriföremål* insättes ordet: *Svenska*.

Jag vill blott tillägga, att stadgandena för Göteborgs industrilotteri, bland annat, innehöllo, att inköp borde ske af utmärkta arbeten i både Sverige och Norge. Detta var en gärd åt den nationela grannsämjan, men jag håller dock icke derpå. Vill Utskottet tala om Svenska eller Norska eller blott Svenska arbeten är det mig likgiltigt.

Jag anhåller emellertid om återremiss i den syftning jag haft äran framställa.

Herr Kolmodin: Jag må bekänna, att det verkligen icke var utan en viss fruktan Utskottet beslutade att afgifva sitt nu föredragna Utlåtande, emedan Utskottet visste, att det hade en farlig motståndare. Det kan icke heller rönkas, att ju icke de ändamål motionären angifvit hafva för sig en viss grund. Men detta oaktadt och ehuru Utskottet visserligen icke, såsom motionären antydt, hade den uppfattning af här ifrågakomna lotteri-inrättningar, att de vore på något sätt att jemföra med bortlottningar af hästar och dylikt, trodde Utskottet likväl af andra skäl, att det vore nödvändigt att gå till väga med försigtighet.

Utskottet fann af den lagstiftning, som i detta hänseende föregått, att en tidrymd af 100 år erfordrats för att bekämpa lotterivurmen i Sverige. Redan år 1739 den 31 Juli blefvo enskilda lotterier förbjudna genom ett Kongl. bref. Kongl. reskriptet den 7 November 1750 förnyade förbudet vid vite af 200 daler silfvermynt. Deri inbegrepos juvel-, silfver- och möbellotterier. Kongl. reskriptet den 18 Juni 1772 förbjöd alla enskilda lotterier vid 400 daler silfvermynts vite; — allt med tillägg, att dylika anstalter utöfvade en skadlig inverkan på folket. Under åberopande af samma förhållanden stadgade Kongl. brefvet den 11 December 1783, publiceradt genom Kommers-kollegii kungörelse den 28 Juni 1784, förbud emot försäljning af lotter för utländska lotteriers räkning, emedan man

sökte att tillfredsställa spellusten på det sättet. För fullständigheten af historiken om denna lagstiftning må slutligen meddelas, att Kongl. kungörelsen den 20 April 1824 tillstodde lotteri å fast egendom till och med år 1826.

Frågan förekom derefter vid 1840 års riksdag, och Ekonomi-Utskottet yttrar i sitt den 16 Juni samma år afgifna Betänkande: "att lotterier af hvad beskaffenhet de vara må vore att anse såsom de mest äfventyrliga spel, i det att de fordrade ingen skicklighet, utan endast berodde af lycka; och att det framhållna hoppet att genom en lägre penningeinsats göra en stor vinst visat sig föranleda dertill, att till och med helt och hållet obemedlade personer på lotterier uppoffrat penningetillgångar, nödvändiga för deras eget och deras familjers uppehälle; att erfarenheten städse visat, det svek och bedrägerier vid lotterispel egde rum, oftast på ett sätt, som gjorde den brottslige oåtkomlig, samt att utländska lotterier droge stora penningesummor ur landet utan att lemna någon motsvarande valuta." På dessa grunder tillstyrktes, att Rikets Ständer hos Kongl. Maj:t skulle begära förbud mot enskilda lotterier å fast och lös egendom samt mot försäljning af lotter här i riket för utländska lotteriers räkning. Resultatet blef den ännu gällande förordningen af den 21 Mars 1844.

Vid betraktande af denna långvariga kamp emot det inrotade lotteriväsendet och då det lärer få antagas för gifvet, att icke blott lotterisamfund, ordentligt organiserade för det ändamål motionären uppgifvit, skulle komma att begagna sig af den vidgade frihet till bedrivande af lotteri-affärer han påyrkat, utan jemväl sådana slags tillställningar, hvilka äfven han ogillat, skulle börja att åter florera just till följd af lockelsen i deras efterspel af "roligheter" eller "bunkalag", hvilka visat sig för massan så demoraliserande och vållande allt slags sjelfsväld; så ansåg Utskottet vådligt att omfatta motionärens förslag, emedan man derigenom kunde komma att åter beträda samma bana, som så nyligen blifvit öfvergifven.

Motionären har dessutom sjelf, då han nyss hade ordet, uppgifvit, huru den fråga, för hvars framgång han ifrar, blifvit i Malmö löst på ett fullkomligt tillfredsställande sätt. Detta skedde icke genom lossande af de band, lagstiftningen med vishet lagt å lotteriväsendet i allmänhet, utan helt enkelt genom ett Kongl. bref till Konungens Befallningshafvande i Malmö. Ett prejudikat är dermed gifvet, och något hinder lärers således icke möta att få dylika industrilotterier inrättade äfven på andra ställen, om de derstädes anses medföra enahanda nytta, utan att en lagstiftning behöfver rubbas, hvars nödvändighet icke kan förnekas. Motionären har sjelf för ett par dagar sedan förklarat, att tvenne helgdagar efter hvarandra voro tillräckliga att göra arbetarne på hans boktryckeri odugliga till arbete å närmast följande arbetsdag, och han uppdrog en i bjerta färger hällen teckning af det missnöje och den klagan, hvartill annandagsfirandet med afseende härfpå i städerna gäfve anledning. Under sådana förhållanden är ingen försigtighet af nöden; ty man har just ingenting att förlora. — Han sade äfven, att på landsbygden förhållandet icke vore bättre. I sanningens namn får jag deremot protestera. Vi hafva mycket att i detta afseende förlora och vi måste därför handla med försigtighet.

Jag anhåller om bifall till Betänkandet.

Herr von Troil: Jag hade visserligen icke ämnat uppträda i förevarande fråga, men då en handling nyss blifvit uppläst, hvilken jag i egenkap af Konungens Befallningshafvande i Malmöhus län till Kongl. Maj:t ingifvit, anser jag mig förpligtad att här framlägga den stora skilnad, som i detta särskilda fall eger rum, emot en så allmän utsträckning af lotteriförsäljningssystemet, som motionären föreslår.

Hvad beträffar industrilotteriet i Malmö, är detsamma, såsom nyss meddelades, hufvudsakligen grundadt på enahanda föreskrifter, som äro gällande för Köpenhamns lotteri och som jag tror till en stor del äfven för det i Göteborg. Den stora fördelen af detta lotteri kan ej bestridas, men, Mine Herrar, detta var en speciel fråga, ingifven till Kongl. Maj:t, rörande ett lotteri, hvars hela organisation och alla grundreglor underställdes Kongl. Maj:ts pröfning; och för min del kan jag ej finna annat, än att en väsendtlig skilnad förefinnes mellan en dylik särskild fråga och ett sådant förslag, som det af motionären här framställda, att all bortlottning af industriföremål skulle medgifvas för välgörande eller allmänt nyttiga ändamål. Dessa torde vara till begreppet så obestämda och omfattande, att jag för min del tror, att heldre än att antaga sådant, man kunde helt och hållet borttaga förbud för lotterier i Sverige.

Såsom motionären uppgifvit, är det Konungens Befallningshafvande äfven medgifvet att tillåta bortlottning af konst saker till Svenske konstidkares understöd. Hvar och en som bestridt en landshöfdings tjenstebefattning vet, huru ofantligt ofta sådana framställningar förekomma och huru svårt det är att utröna, om ändamålet verkligen är att lindra en konstnårs betryck.

Ofta komma fattiga stackare och tigga och bedja, att man skall låta dem få lotta bort några småsaker; och ehuru enhvar inser, att detta icke sker för konstens skull nödgas man vanligen gifva efter.

Då i allt fall det står hvarje industridkare, som skulle vilja grunda ett industrilotteri på samma reglor, som bestämts för det i Göteborg inrättade, fritt att få en dylik ansökning pröfvad af Kongl. Maj:t, tror jag icke, att man bör gå längre eller att i allmänhet bör tillåtas den frihet med lotteriers bildande, som motionären påyrkat.

Jag anser Betänkandet väl grundadt och anhåller om dess godkännande.

Herr Ahlgren: Sedan jag begärde ordet, har den siste talaren så tydligt utvecklade de skäl, på grund hvaraf motionärens förslag icke bör godkännas, att jag, för att ej förlänga diskussionen, anser mig endast böra med samma talare instämma.

Herr Rooth: Jag för min del anser att Herr Hedlunds motion förtjent ett bättre öde. Genom industrilotterierna beredes industridkarne ett tillfälle att äfven under svåra tider få afyttra sina produkter. De äro således af stor nytta för industriens upprätthållande och förkofran. Ja, jag vill gå ännu längre. Äfven penningelotterier böra efter min åsigt få inrättas, på det att de penningar, som nu utströmma ur landet till utländska lotterier, måtte komma att hädanefter stadna inom landet.

Jag yrkar återremiss.

Herr Rönblad: Icke blott lotterier för afyttrande af konstalster äro nu i fråga; man vill nu utsträcka lotterierna äfven till industrialster; inom kort skola vi hafva ett fullständigt lotterisystem. Som jag anser detta vara något i högsta grad förderligt, så får jag härmed protestera mot hvarje förslag, som afser att man åter skall börja att i landet införa lotterispel. Jag yrkar bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Friherre Fock: Jag instämmer med den föregående talaren. Jag anser nemligen lotterier som omoraliska. Man talar om lotterier för välgörande ändamål, men sådana ändamål bör man icke söka att uppnå genom omoraliska medel. Lika väl som man föreslår ett lotteri för industriens understödjande, skulle man ock kunna föreslå ett lotteri till fattigvårdens bispringande, och jag ser icke hvarföre man icke på samma grund skulle kunna tillställa lotterier för att afhjelpa den nu öfverklagade ekonomiska förlägenheten. Beträffande det önskvärda uti att genom lotterier inom landet hindra penningentförseln till de utländska lotterispelen, som af en talare förordades, så måtte det väl icke vara skäl att rentaf åstadkomma en inhemsk tillverkning af det onda, för att dymedelst förekomma en import deraf. Motionären har i sitt förslag afsett industriens förkofran genom en ökad afsättning af såväl allmännyttiga som mera konstnärligt utförda industrialster. Men jag får häremot erinra, att hvarje konstgjord afsättning i längden medför sitt eget straff. Är det fråga om allmännyttiga, i det dagliga lifvet användbara föremål, då rubbas genom lotteri den regelbundna afsättningen i sin jemna gång. Är det åter fråga om industrialster af dyrbarare beskaffenhet, då inträffar genom lotterier att man får det man icke behöfver, det som icke öfverensstämmer med ens lefnadsvilkor i öfrigt, en omständighet som lätt kan genom sina konsekvenser införa mängen i en förderlig lyx. Vi hafva andra, bättre medel till vår industris förädlande och förkofran; vi hafva våra slöjdskolor. Också har man redan börjat att inse det skadliga i dessa industrilotterier. Göteborgs museum har af stadsfullmäktige derstädes erhållit anslag för understödjande af industri och konstskicklighet, men med vilkor att det icke fortsätter med lotteriet.

Herr Friherre von Schulzenheim: Det är så sällan jag har det nöjet att kunna instämma med den ärade representanten för Göteborg, att det är med synnerlig tillfredsställelse jag begagnar närvarande tillfälle dertill. Hvarje gång han är med om frihet är jag med. Jag vill att alla förmynderskapslagar afskaffas. Jag tycker att icke den ene har rätt att bestämma för den andre i det afseende som här är i fråga, emedan det som är stor lyx för den ene är fattigdom för den andre. Om en person hela sin lefnad samlar penningar, för att vid sin död kunna stifta ett lasarett, under det att en annan samlar penningar för att kunna bestå sig ett nöje, så är hvar och en i sin goda rätt. Jag finner intet ondt deri att en person använder en sparad penning till att inköpa ett medel, som kan skaffa honom en större summa. Det är icke ovanligt, att man nu för tiden ger sina barn en obligation i det Kongl. Svenska jernvägs-lotteriet, ty *detta* lotteri är naturligtvis icke omoraliskt; vidare hafva vi konstlotterier som äro tillätna, vidare industrilotterierna i Malmö och

Göteborg. Men äro lotterierna 1, 2, 3 tillätna, så ser jag icke hvarför icke lotterierna 4, 5, 6 o. s. v. äfven kunna vara det. Om en del jordegendomar ställdes på aktier, som innebure ett lotteri, så frågar jag om det icke vore bättre, att arbetaren för sina sparpennningar förskaffade sig några sådana chanser, några sådana förhoppningar, än att han på krogen förstör hvad han förtjenat. Det finnes dessutom ett annat skäl, hvarföre förslaget icke bör af Kammaren omedelbart afslås. När en motion först måste behandlas af den ena Kammarens Tillfälliga Utskott, bör man nemligen äfven gifva den Andra Kammaren tillfälle att yttra sig. Jag finner icke motionen hvarken orimlig eller inkonsekvent. Jag önskar derföre återremiss, för den behandling saken sedan kan få.

Herr Per Nilsson i Espö: I denna sak har man talat mycket för och mot, som förtjenar allt afseende. Jag ber att få fästa uppmärksamhet derå, att, sedan Rikets Ständer efter många ansträngningar ändtligen lyckades utverka förbud mot lotteriinrättningar, följden deraf blifvit, att en stor del af våra penningar rest och resa till utlandet. Att ansenliga summor för lotterispel verkligen gått ut ur landet, tror jag mig med visshet veta. Det har nemligen visat sig, att, sedan man inrättat industrilotteriet i Malmö, strömmar folket i orten deromkring nu mera till detta lotteri, i stället för att de förut vände sig till de Danska lotterierna. Faktiskt är emellertid, att till de så kallade penningelotterierna i utlandet betydliga summor utgå från Sverige. Beviset för detta påstående är lätt att förete. Hvar och en vet mer än väl, hurusom i våra Svenska tidningar ofta förekomma uppgifter derom, att den eller den personen vunnit större eller mindre summor på dessa lotterier. Jag hemställer till Eder, Mine Herrar, huruvida icke det ofta i staden och mången gång äfven på landet inträffar, att de gå omkring med lotterisedlar. Om nu detta sker, såsom ofta är fallet, för att åstadkomma ersättning åt en fattig, som förfärdigat ett arbete, vill jag fråga, om man med hjerta kan tillämpa lagens stränghet på denne fattige. Om ett dylikt arbete kostar 10 eller 20 R:dr, och tillverkaren af detsamma skulle för lotteriförsäljning bötfällas, kan man vara fullt öfvertygad om, att böterna icke kunde uttagas, och följden deraf vore, att den stackars arbetaren skulle umgälla sin förseelse med fängelse. Sådana stränga åtgärder mot lotterier af nyssnämnda beskaffenhet gillas icke i det allmänna lifvet, hvarföre också författningen om förbud för lotterier ytterst sällan tillämpas. Jag vill emellertid icke yrka återremiss af detta Utlåtande, emedan Riksdagen långt framskridit och vi böra tänka på att kunna i rättan tid afsluta densamma. Återremitterades ärendet, blefve följden blott den, att man finge diskussion i samma ämne under ett om icke två sammanträden. Saken kan ju nästa riksdag åter framläggas, och man har då tillfälle att uppställa densamma i bättre form, och Riksdagens ledamöter hafva då fått tillfälle att närmare tänka på saken. — Jag låter derföre vid Utskottets yttrande bero.

Herr Hedlund: Jag ber att få i anledning af hvad den siste talaran anfört, frånträda mitt yrkande om återremiss och hemställa, om icke Kammaren behagade besluta, att min motion icke *för närvarande* bör till någon åtgärd föranleda.

Innan diskussionen i detta ämne avslutas, anhåller jag att få lemna några faktiska upplysningar. Hufvudskälet för den af mig omnämnda åtgärd från Göteborgs stadsfullmäktiges sida var, att industrilotteriet derstädes ansågs icke öfverensstämma med gällande författningar, och just därför att industrilotteriet af sådan anledning upphört, har motionen tillkommit. En stor mängd industriidkare hafva nemligen med ledsnad sett, att detta lotteri upphörde, och hemställt, om icke billigheten fordrade, att de sjelfve finge taga saken om hand, då museum i Göteborg icke ansåg sig kunna göra detta. Emot Herr Friherre Focks yttrande må erinras, att äfven i fråga om konstföreningarne gäller det skäl, att den tafla, som genom sådana vinnas, icke fyller något mitt behof. Jag frågar dock: i hvilket tillstånd skulle väl konsten hafva i vårt land befunnit sig, om vi ej haft dessa föreningar? Allmänheten har väl aldrig känt behof af vackra oljefärgstaflor; men om man fördenskull ej målat och genom bildande af konstföreningar åstadkommit afsättning af taflor, hade vi säkert icke haft någon Svensk målarekonst, lika litet som några konstverk. Smak, förstånd och uppfattning måste utbildas hos *allmänheten*, för att konstverken skola kunna göra sig gällande. Konstföreningarne hafva nu otvivelaktigt bidragit att höja denna smak hos allmänheten, och jag är fullt öfvertygad, att industriföreningar kunna och skola medföra samma nytta.

För öfrigt har jag med fägnad afhört en talares yttrande i denna fråga, som uttalat sin varma sympati för en obegränsad frihet på industriens område. Jag förmodar, att jag äfven med visshet kan påräkna hans lika stora sympati för friheten på handelsns område.

Herr Bergström: Jag har begärt ordet icke för att yttra mig i det ämne, som utgör föremål för öfverläggning, utan för att tillbakavisa en förvärd grundlagstolkning, hvilken under öfverläggningen framkommit. Friherre Schulzenheim har sagt, att grannlagenheten bjöde, att Första Kammaren äfven finge yttra sig öfver ifrågavarande motion. Det är icke första gången en så oriktig uppfattning af grundlagens föreskrifter rörande behandlingen af motioner, de der gå till tillfälliga Utskott, finner ett uttryck i denna Kammare. Vid föredragningen af Herr Grefve Posses motion om åtskilliga städers förläggning under landsrätt, åberopades grannlagenhet mot Första Kammaren såsom skäl för åsigten, att motionen icke borde omedelbarligen afslås, utan remitteras till Tillfälligt Utskott. Nu har omnämnda origtiga uppfattning ånyo sökt göra sig gällande, men lyckligtvis på ett stadium af förevarande motions behandling, att den orimliga konsekvens, hvartill uppfattningen leder, med ännu större lätthet kan påpekas. Denna konsekvens blifver, att Kammaren icke borde afslå någon motion af ofvanomförmälda beskaffenhet, ty då finge Första Kammaren naturligtvis icke yttra sig deröfver, utan antingen bifalla en sådan motion eller åtminstone fatta något beslut att delgifvas Första Kammaren. Hvilket olidligt tvång man dymedelst vill pålägga denna Kammare ses lätt. Lyckligtvis är det icke, och skall det ej blifva möjligt att göra en sådan uppfattning allmän. Förefunnes en sådan möjlighet, hade det i sanning varit bättre, att grundlagen stadgat gemensam och samtidig behandling af alla ärenden. Då hade man sluppit höra åberopas dessa tanklösa grannlagenhetsskäl.

Emellertid bjuder nu grundlagen för vissa ärenden särskild och successiv behandling inom Kamrarna. Stadgandet må vara mer eller mindre behagligt eller obehagligt för en eller annan. Det måste dock efterleivas och bör därför ej lägga hinder i vägen för denna Kammare att vare sig utan förutgående remiss till tillfälligt Utskott eller först efter sådan remiss, utan afseende å Första Kammaren, afslå alla inom denna Kammare väckta omogna motioner af den beskaffenhet, att de icke tillhöra ständigt Utskotts behandling.

Herr Friherre von Schulzenheim: Då Herr Hedlund, som själf väckt ifrågavarande motion, frånträdt yrkandet om återremiss, samt blott uttalat den önskan, att Kammaren skulle besluta, det motionen icke bör för närvarande till någon åtgärd föranleda, afstår jag, under förhoppning att motionen framdeles återkommer, från min anhållan om återremiss, och förenar mig i Herr Hedlunds yttrande.

Jag tager mig derjemte friheten påpeka, att jag vet, lika väl som en annan talare behogat antyda, skilnaden mellan grannlagenhetsskäl och rent politiska skäl.

Öfverläggningen förklarades vara afslutad; hvarefter ifrågavarande Utlåtande bifölls.

§ 11.

Föredrogs ånyo och bifölls Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 4) Betänkande N:o 4 (i samlingen N:o 10), i anledning af väckt motion om upphäfvande af stadgandet i 11 § af Kongl. instruktionen för Serafimerordens-gillet den 28 April 1791, i fråga om Ordens-gillet rätt att lösa till skatte försälda hospitalshemman, då desamma säljas utom börd; — skolande, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdags-ordningen, detta beslut, genom utdrag af protokollet, Med-kammaren delgifvas.

§ 12.

Företogs ånyo till handläggning Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 4) Betänkande N:o 5 (i samlingen N:o 11), med anledning af väckta förslag om några förändrade bestämmelser uti nu gällande jagtstadga.

Utskottets förra hemställan.

Bifölls.

Utskottets sednare hemställan.

Härvid yttrade

Herr Bälter Sven Ersson: Om ock den förändring i jagtstadgan, som Utskottet föreslagit, skulle kunna medföra någon nytta för södra delen af riket, är jag dock öfvertygad, att den icke kan medföra någon sådan, utan snarare motsatsen för Dalarna, der giller och snaror såsom jagtredskap förut, likasom i Norrland, begagnats, utan att någon skadlig verkan i ena eller andra afseendet förmärkts. Jag vågar därför hemställa, att, om Kammaren eljest bifaller det af Utskottet framlagda förslag, desamma kunde få erhålla följande lydelse:

“Giller eller snaror må icke för det vildas fångande begagnas utom i Dalarna och Norrland, och der endast under eljest för jagt lof gifven tid.”

Herr Otterström: Utskottet har i den nyss föredragna punkten af detta Utlåtande såsom skäl för afslag å den deri omnämnda motionen anført, att det "icke finner för det vildas fredande och vård ens ändamålsenligt att föreskrifva den inskränkning i jagträtten, att detsamma endast skulle få fångas eller dödas medelst skott." Nu förbjuder Utskottet i andra punkten af Utlåtandet giller och snaror för det vildas fångande. Jag tror således, att, derest sednare punkten bifalles, det icke återstår annat loffligt sätt för det vildas dödande än medelst skott, såvida man ej lyckas taga fåglarne genom att strö salt på stjerten, som man säger. För min del är jag ej böjd att göra den af Utskottet föreslagna inskränkning. Då man inskränkt sjelfva tiden för jagts anställande, tror jag att man dermed kan vara nöjd. Jag yrkar därför afslag å punkten.

Herr Dofsén: Jag tror för min del, att Utskottet kan hafva rätt i sitt Betänkande, men då undantag af ganska naturligt skäl gjorts för Norrland, anser jag äfven, att samma undantag bör göras för Stora Kopparbergs län på enahanda skäl, som blifvit anförda af den ärade representeren från Dalarne.

Herr Hörnfeldt: Jag har ej begärt ordet för att tvista i saken, men tror, att, om punkten skall bifallas, det är nödvändigt att omredigera slutet af Utskottets hemställan. Jag har nemligen föreställt mig, att man bör vid lagstiftning framför allt vara riktigt tydlig. Ordet Norrland kan innefatta mera och mindre vidsträckt del af norra Sverige, hvadan jag hemställer, att detta ord måtte utbytas mot Norr- och Westerbottens, Wester-Norrlands, Jemtlands, Gefleborgs och Stora Kopparbergs län. Jag förordar bifall till punkten med den af mig föreslagna redaktionsförändring.

Herr Åstrand: Anledningen dertill, att Kongl. Maj:ts förnyade nådiga jagtstadga af den 21 Oktober 1864 blifvit utfärdad, har man förnämligast att söka deri, att man nogsamnt erfarit, det bestämmelserna i 1808 års jagtstadga för det vildas fredande icke längre motsvarade behofvet. År från år minskades det vilda. Lagen var för slapp för tjuffjägare, hvarföre också bestämmelserna i 1864 års jagtstadga blifvit betydligt strängare och straffen för brott mot föreskrifterna mycket skärpta. Egentligen är det 3 §, som i väsendtlig mån bidragit att något skydda det vilda i södra och mellersta provinserna af vårt land, hvarjemte bestämmelserna angående den utsträckta förbudstiden till stor del medverkat till ett sådant skydd. Tjäder, orre och hjerpe m. fl. slag af det så kallade fredlysta villebrådet fingo nemligen förr jagas från den 1 Augusti, men denna jagt får nu mera icke anställas förr än efter den 10 i samma månad. Denna bestämmelse är också af vigt, på det att den unga fågeln må kunna genom flygt undgå jägarens blick och skott. Hare räknades icke förr, såsom nu är stadgadt, till det fredlysta villebrådet. Förut inträffade ofta, att personer, under förevändning att öfva hundar, sökte att skada det fredlysta vilda, och om de än icke alltid lyckades i detta sitt förehafvande, förstörde hundarne mången gång både ägg och ungar. Nu är det åter förbud att medtaga lös hund eller insläppa sådan å annans mark.

Emellertid äro dessa stadganden just icke af synnerligt stor betydelse, så länge 16 § 4 mom. af nu gällande jagtstadga har denna lydelse:

“Finare giller eller snaror må ingenstädes under tiden från och med “den 16 Mars till och med den 10 Augusti utsättas eller, derförinnan ut-satta, bibehållas.“ Följden af detta otillräckliga stadgande har nemligen blifvit i det sydliga Sverige, åtminstone inom Östergötland och Småland, der jag väl känner förhållandena, att en energisk förföljelse med snaror under den tillätna jagttiden verkligen eger rum, och att detta framkallat inom provinserna ett stort och allmänt missnöje. Jag vill fördenskull icke påstå, att sjelfva jordegarna använda detta sätt att tillegna sig fågeln; ty oftast äro statorpare och inhysesshjon de, hvilka begagna denna för det vilda så förödande jagt-method. Någon gång utarrenderar en mindre heumansegare åt någon lös person jagten å sina egor för några riksdaler årligen. Använder arrendatorn nu, såsom vanligast är fallet, snaror och giller för det vildas fångande, blifver detta derigenom snart antingen ödelagdt eller bortskrämdt, hvaraf följer, att då jordegaren en gång skall återtaga jagten å egorna, de vilda, fredlysta fogelarterna derifrån totalt bort-sopats. Hela fogelkullar uppfångas sålunda ofta på en gång, samt honorna alltid i främsta rummet. Jag vet att en minderårig gosse på en dag uppfångade 9 tjäderhöns i en trakt, der en skicklig jägare under fortsatt jagt kanske knappast på trenne veckor skulle lyckats nedskjuta lika många.

Inom ett läradsgille af Östgöta jägareförbund, som har till sin hufvudsakliga uppgift att skydda och vårda det vilda, och hvars reglemente blifvit af Kongl. Maj:t fastställt, har jag, som har den äran att vara gilletts ordförande, gjort likasom ledamöterna i förbundet det rön, att, ehuru vi hafva en mängd jagtuppsyningsmän till att öfvervaka jagtlagarnes efterlefnad, ingenting hufvudsakligt kan göras för att skydda det vilda, om det icke förbjudes, på sätt jag motionerat, att medelst giller eller snaror det-samma fånga.

Det är möjligt, att ordet Norrland i förslaget är af sväfvande betydelse; men om Kammaren skulle dervid fästa afseende, är ju saken lätt hjälpt, derigenom att man utbyter ordet Norrland mot de fem norra länen och Dalarne.

En representant från Westergötland har förmenat, att Utskottet i Betänkandet motsagt sig, då det yttrat, å ena sidan, att man borde förbjuda giller och snaror, men å den andra, att man icke bör inskränka jagträtten endast dertill, att man skulle blott medelst skott få fånga eller döda det vilda. Jag vill derföre upplysa, att det bland andra fångningsmetoder, utom skott, finnes en för raphöns, nemligen ryssja eller garn, och hvaren genom detta fogelslag närmast blifvit skyddadt från ödeläggelse genom kalla och snöiga vintrar. Man fångar nemligen dymedelst hela kullen på hösten och utsläpper dem på våren, och något förbud mot en sådan åtgärd bör naturligtvis icke ifrågakomma.

På grund af hvad jag anført och med fästadt afseende å innehållet i föredragna Betänkandet, anhåller jag om bifall till ifrågavarande punkt med den af mig omnämnda redaktionsförändring.

Herr de Maré: Kongl. Maj:ts nu gällande nådiga jagtstadga af den 21 Oktober 1864 innehåller mycket godt som bör erkännas, men lider

af ett grundfel, det nemligen att den gäller för hela Sverige från Ystad till Haparanda, deremellan förhållandena i afseende på jagten gestalta sig så väsendtligen olika. Det af Tillfälliga Utskottet nu framlagda förslag om förbud att för det vildas fångande använda giller eller snaror innebär ett steg framåt, i det att skillnad göres emellan Norrland å ena samt mellersta och södra Sverige å andra sidan. De motiver Utskottet anfört synas mig välgrundade och bland dessa förekommer följande: "Då härtill kommer, att den fågel, som ej i dylika giller uppfångas, flyr den trakt der sådana förekomma, så inträffar härigenom det förhållande, att den egare af jagtmark, som begagnar giller, störande ingriper uti sina grannars jagträtt." Men då åtskillige representanter från Dalarne, der fågeln väl således är af samma natur som den i Norrland, påstår att begagnandet af giller och snaror ej har samma menliga verkan som i mellersta och södra Sverige, och gjort framställning om att Dalarne äfven måtte liksom Norrland undantagas från det föreslagna förbudet, så anser jag lika med Herr Åstrand att denna framställning bör bifallas.

I afseende på Herr Otterströms anmärkning, att Utskottet i förra delen af sitt Betänkande — der det heter, att Utskottet icke finner ens ändamålsenligt att föreskrifva den inskränkning i jagträtten, att det vilda endast skulle få fångas eller dödas medelst skott — motsäger sig sjelft, då det i sednare delen föreslår förbud att använda giller och snaror, har Herr Åstrand redan upplyst att andra sätt för det vildas utödande än skjutning gifvas; men Herr Åstrand glömde dervid ett jagtsätt som brukas vid andjagt, nemligen att låta hundar förfölja och gripa andungar. Någon motsägelse i hvad Utskottet sålunda yttrat kan jag icke finna, och hemställer om bifall till hvad Utskottet så väl i första som andra punkten föreslagit, till den sednare punkten hufvudsakligen på ofvan antydda skäl att jag anser det innebära första steget till det önskvärda målet att hvarje län må i afseende på jagten lagstifta hvar för sig.

Herr Nils Andersson: När man nu inkommit på kapitlet att skriva undantagslagar, torde härvid ej förbises de ofta oöfvervinneliga svårigheter som möta för uppdragandet af gränserna. Utskottet har i sitt förslag till förbud mot begagnandet af giller och snaror undantagit Norrland och en ledamot i Kammaren har önskat, att Dalarne äfven måtte inbegripas i undantaget, men jag hemställer, huru det i verkligheten skall taga sig ut, om i Dalarne finge användas giller och snaror, men i Wernland, som gränisar intill och löper parallelt med Dalarne, sådant vore förbjudet. Då man befunne sig vid gränsskilnaden emellan dessa provinser skulle man på ena sidan få begagna detta jagtsätt, men på andra sidan vid straffpåföljd vara förbjuden detsamma. Då jag icke är jägare, tilltror jag mig icke bedöma hvilketdera jagtsättet är mer eller mindre för det vildas framtida bestånd skadligt, men skulle tro att det ena sättet kan vara lika godt som det andra. Ganska klokt tror jag det skulle vara, om hvarje län fritt finge lagstifta hvar för sig, emedan man då komme målet närmast. Dock måste man härvid såsom vid all undantagslagstiftning förfara med största varsamhet, så att man ej sjelf faller i snaran. Jag instämmer emellertid med Herr Otterström uti hans yrkande om afslag å Utskottets Betänkande.

Herr Liss Olof Larsson: Jag tillhör icke dem, som önska förbud för snarors och gillers användande vid jagt å orre, tjäder och hjerpe, och vill derföre icke biträda den mening Utskottet härom uttalat. Men då en annan representant från Dalarne förklarar sig vilja antaga Utskottets Betänkande i denna del, så vida Dalarne liksom Norrland undantages från det föreslagna förbudet, och ingen motsatt sig ett sådant yrkande, så vore det öfverflödigt att yttra sig i ämnet. Men då motionären påstår, att äfven personer från Dalarne bedt honom att väcka ifrågavarande motion, så anser jag mig böra tillkännagifva, att jag ingalunda är bland dem som framställt någon sådan begäran till honom, så mycket mindre som, om den föreslagna punkten antages, man derigenom omöjliggör all fångst af vildt i öfre Dalarne, ty det är ej möjligt att der jaga för hund, då de till de små hemmansdelarne hörande skogslotter äro så indelade, att de ofta kunna vara ända till 3,000 à 4,000 fot långa men blott 40 à 50 fot breda, och man ej eger rätt att jaga på annans mark, men jag vill dock icke motsätta mig förslaget, så vidt Dalarne inbegripes i det för Norrland gjorda undantaget; instämmande jag fördenskull med Herr Bälter Sven Ersson, som i sådant syfte föreslagit en redaktionsförändring af Utskottets hemställan i andra punkten.

Herr Rosenquist: Den diskussion, som i frågan föregått, är egnad att ingiiva förhoppning om framgång åt Utskottets förslag, dertill jag, som ofta sysselsatt mig med jagt, verkligen fägnar mig. Ingenting motverkar så värden och fredandet af det vilda som begagnandet af giller och snaror. I skogsmarker, be vuxna med ljung och mossa, der orren bäst trivfes, har detta jagtsätt visat sig särdeles förödande. Enligt min tanke är den föreslagna reformen ganska behöffig och välgörande, men jag har ingenting emot att det för Norrland gjorda undantag från förbudet äfven utsträcket till provinsen Dalarne, som i förevarande afseende har mycken likhet med Norrland.

Herr Arfwedson: Visserligen har genom den nyligen utkomna jagtstadgan åtskilliga mått och steg föreskriivits till skydd för det vilda, men det torde likväl icke bestridas att det vilda på sednare åren i en betänkelig grad minskats, hvarföre jag skulle hafva velat gå så långt, att förbudet mot snaror och giller äfven utsträckts till hela riket. Vid motionens behandling i Utskottet har jag — jag måste tillstå detta — varit af den mening att Dalarne och Wermland icke borde ställas i paritet med Norrland. Jag vill dock icke strängt vidhålla denna åsigt, utan medgifver för min del att undantag från det föreslagna förbudet må göras äfven för provinserna Wermland och Dalarne.

Herr Björck: För min del kan jag icke godkänna det i detta ämne af Utskottet gjorda lagstiftningsförsök utan protesterar mot alla ytterligare inskränkningar i jagträtten utöfver hvad jagtstadgan redan innefattar. Man får nemligen icke förbise den enskilde jordegarens rätt till fri disposition i afseende på jagten å egen mark. De inskränkningar härutinnan, som varit nödiga för värden af det vilda, hafva afsett tiden för den lofifna jagten, och med dessa inskränkningar har man gjort tillfyllest för

ändamålets vinnande. Beträffande sätten för det vildas fångande och dödande har man trots sig icke ega rätt att göra inskränkningar mera för den ene än för den andre. På hvad rättsgrund vill man väl förbjuda den enskilde att på det sätt honom bäst synes fånga det vilda på sin egen mark? Den som skjuter det vilda är väl icke i bättre rätt än den som med snaran fångar det. Det är möjligt att man genom detta sednare jagtsätt mera skadar jagten. Men detta är en hypotes, som ej kan läggas till grund för lagstiftningen. Jag vill åtminstone icke gå längre i förbud och inskränkningar i jagträtten än hvad redan finnes stadgadt, och varnar för att börja med ett sådant lagstiftande i detta ämne, som förekommer i främmande länder t. ex. England, der polisstyrkan till stor del användes för upprätthållande af de enskildes jagträttigheter, och lagstiftningen ådragit sig folkets synnerliga och rättvisa missnöje. Jag tror således att man bör lemna å sido dylika lagstiftningsförsök och yrkar afslag å andra punkten i Utskottets Betänkande.

Herr *Peter Andersson* m. fl. andra ledamöter hördes häruti instämma.

Herr *Åstrand*: Jag vill i anledning af föregående talares yttrande erinra, att meningen med Utskottets förslag om förbud mot giller och snarors begagnande ingalunda är att hindra en och hvar att utöfva sin jagträtt i andra fall, än då jagträtten utöfvas på ett sätt att allmän skada uppstår och andras rätt förnärmas. Att nämnda jagtsätt har en sådan menlig inverkan är erkänt och ådagalagdt i Utskottets motiver och ligger till grund för motionen. Det är ju tydligt och klart att, om snaror och giller utläggas på en enskild persons egor, och det vilda, såsom känt är, skrämmas från den trakten och ej vidare trifves hvarken på berörda eller angränsande egor tillhöriga andra personer, desses rätt genom ett sådant jagtsätt förnärmas. Att jemföra vår jagtstadga och Englands jagtlagar är föga lämpligt, ja orimligt, ty de äro så olika och beroende af så skiljaktiga förhållanden och bruk att all jemförelsegrund saknas. I England äro stadgade orimligt höga böter för oloflig jagt, som ej äro att jemföra med de ansvarsbestämmelser vi hafva.

I Norrland, med dess stora egovidder och vidsträckta skogar, kunna giller och snarors användande ej synnerligt inverka på det vildas tillgång, hvarföre man i Utskottet trots sig med skäl böra undantaga Norrland från förbudet att använda detta jagtsätt.

Herr *Otterström*: Det förundrar mig att här blifvit påstådt att det vilda skrämmas mer af giller och snaror än genom skott, hvilket jag har svårt att tro. I anledning af mitt yttrande, då jag förut hade ordet, att Utskottet motsagt sig sjelft, då det först förklarar det vara icke ändamålsenligt att inskränka jagträtten, så att det vilda må fångas eller dödas endast medelst skott, och derefter vill förbjuda giller och snaror, har man sagt, att det gifves andra sätt att fånga och döda det vilda än dessa nu nämnda, och såsom bevis för detta påstående anför, att rapphöns fångas med ryssjor och andungar med hundar. Men jag får härvid erinra, att i Betänkandet talas endast om orre, tjäder och hjerpe, och att, så vidt jag förstätt, der föreslagna förbudet icke afser annat vildt än dessa djurslag. Det vill synas mig, som de, hvilka vilja hafva förbud mot giller och

snaror, utgå från den synpunkten, att jagten bör skyddas hufvudsakligen till nöje för Herrar jägare. Sjelf har jag mer än en gång haft tillfälle se huru flere sådane Herrar sedan den tillåtna tiden inträdt samlats och med ett halftjog hundar gått ut till skogs för att skjuta och taga så mycket vildt, som kommit i deras väg. Jag hemställer om detta jagtsätt icke är mer förödande än något annat. Skulle en bonde ej tillåtas att på sina egna egor fånga det vilda på sätt honom bäst synes endast för att detta skall besparas åt Herrar jägare? Som, efter min åsigt, det icke kan vara billigt eller rättvist att genom en undantagslagstiftning beröfva de enskilde jordegarna rätt att på sina egna egor fånga det vilda, anhåller jag, på grund af så väl detta som särskildt de af Herr Björck framhållna skäl, att Kammaren behagade afslå hvad Utskottet i andra punkten föreslagit.

Öfverläggningen var afslutad. Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick besvarades med öfvervägande nej; hvarefter, och sedan proposition på bifall till nämnda hemställan, med den redaktionsförändring som af Herrar Sven Ersson och Hörnfeldt föreslagits, blifvit med blandade ja och nej besvarad samt votering begärd, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Tillfälliga Utskott (N:o 4) föreslagit i andra punkten af dess Betänkande N:o 5 med det förtydligande, att i stället för ordet "Norrländ" intöras orden: "Norrbottens, Westerbottens, Jemtlands, Wester-Norrlands, Gefleborgs och Stora Kopparbergs län",

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit Utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Voteringen verkställdes i vanlig ordning samt befanns efter sedlarnes öppnande hafva utfallit med 60 ja emot 68 nej; och var alltså ifrågasvarande hemställan af Kammaren afslagen.

§ 13.

Sedan Herr Talmannen lemnat samt Herr vice Talmannen intagit ordförandeplatsen, föredrogs nu ånyo Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 6) Betänkande N:o 2 (i samlingen N:o 12), i anledning af väckt motion om befrielse för skeppare å Svenska, från inrikes ort kommande fartyg eller båtar att, vid insegling förbi någotdera af inloppen Furusund, Södertelje, Sandhamn eller Dalarön, anlägga för undergående af tullvisitation.

Med anledning häraf begärdes ordet af följande ledamöter, som yttrade:

Herr Bergström: I allmänhet är jag af den åsigt, att ett Utskott icke bör gå längre i sina framställningar än hvartill de motioner, som blifvit till dess åtgärd remitterade, kunna föranleda. Jag borde således icke hafva mycket att säga derom, att Tillfälliga Utskottet i förevarande

fall inskränkt sitt yttrande till hvad motionären föreslagit. Men jag tror, att här behandlas en fråga af en annan beskaffenhet och att sådana skäl äro här för handen, att de berättigat Utskottet att något afvika från denna grundsats och att åt sitt förslag gifva den större omfattning, som lämpligast Herr Carlson framhållit. Jag anhåller fördenskull om bifall till reservationen.

Med denne talare instämde Herrar *Busck* och *Rudberg*.

Herr *Sjöberg*: Jag är förekommen af Herr *Bergström*. Äfven mig synes Herr Carlsons reservation i alla afseenden hafva företräde framför Utskottets förslag. Jag anser mig likväl härvid böra upplysa, att den fråga, som nu är under behandling, utgör föremål för Regeringens pröfning samt redan varit det under någon tid; och jag är förvissad, att den nuvarande Tullstyrelsen och Regeringen i trafikens intresse skola, för vinnande af det åsyftade ändamålet, göra allt som är möjligt.

Under denna förutsättning skulle ett initiativ från Kammarens sida kunna vara öfverflödigt. Men anser man det ändock nödvändigt att göra framställning i ämnet till Regeringen, lider det, som jag förut yttrat, intet tvifvel, att ju icke denna bör ske i den syftning, Herr Carlson antydt. Ty samma förhållande, som Utskottet här berör i fråga om vissa hamnar, existerar i flera delar af riket, och följaktligen är det skäl att framställningen göres så allmän som möjligt.

Häraf följer, att, om Kammararen beslutar någon åtgärd i saken, jag förordar antagandet af Herr Carlsons vid Betänkandet fogade reservation.

Herr *Sven Hansson*: Jag är förekommen af den föregående talaren och yrkar, lika med honom, bifall till Herr Carlsons reservation.

Herr *Ake Andersson* instämde.

Herr *Witt*: Då det blifvit taladt om, att Herr Carlsons reservation hade företräde framför Utskottets förslag, har jag blott velat tillkännagifva, att äfven Utskottet ansåg detsamma. Men det var icke möjligt för Utskottet, att, följande grundlagens föreskrift, yttra sig om annat, än hvad Kammararen till Utskottet remitterat; och då Kammararen till Utskottet remitterat Herr *Borgs* motion, som gällde vissa hamnar, hade Utskottet icke deraf anledning att i sitt Utlåtande tala om hvad som afsåg hela riket.

Jag tror för öfrigt, att hela affären är temligen likgiltig. Man har att välja mellan trenne sätt att behandla frågan, antingen att antaga Herr Carlsons reservation eller Utskottets förslag eller ock att låta vid saken bero, och jag tror att i hvilket fall som helst det går lika bra med den frågan.

Herr *Grefve Posse*: I sjelfva saken har jag icke för afsigt att yttra mig. Det är egentligen blott en fornrfråga, som jag önskar underställa Herr vice Talmannens pröfning.

Den här behandlade motionen är väckt af en person, som till följd af Kongl. Maj:ts utslag numera upphört att vara representant. Jag tillåter mig vid sådant förhållande till Herr vice Talmannen hemställa, huru-

vida proposition skall kunna framställas i ett ärende, som föranledts af en motionär, hvilken icke längre är ledamot af detta hus.

Herr Witt: Hvad den siste talaren anfört torde icke böra föranleda Kammaren att frångå den vanliga ordningen för motioners behandling. Motionen har blifvit väckt af en person, som, då detta skedde, var dertill lagligen berättigad. Den har sedan blifvit grundlagsenligt behandlad och så läser den väl fortfarande få komma att behandlas.

Att den ifrågavarande personen sedermera kommit att icke tillhöra Kammaren, inverkar tydligen på motionens behöriga handläggning lika litet, som det kan utöfva någon inverkan på de ärenden, i hvilkas pröfning och afgörande han deltagit, ty om motionen skulle anses numera vara olagligen tillkommen, då skulle ock alla de beslut, till hvilka han medverkat, kunna sägas vara olagligt tillkomna.

Följaktligen tror jag, att denna omständighet icke kan vara att här taga i betraktande, och att man här blott har att afgöra det nu föredragna Betänkandet.

Herr Rosenberg: Jag har med verklig förundran hört ifrågasättas, huruvida, det skulle gå an att behandla detta ärende, derföre att motionären till följd af Kongl. Maj:ts utslag upphört att vara riksdagsman. Ville man utsträcka denna mening i dess konsekvenser, så skulle med lika mycket skäl också kunna sättas i fråga, om något enda af våra förut fattade beslut, hvori samme person deltagit, böra anses giltiga. Men frågan gäller icke här, *hvem* som väckt motionen, ty på samma gång Kammaren mottager en motion till behandling, blir samma motion en Riksdagens och upphör att vara motionärens egendom. Hvad vi nu hafva att afgöra är ett Betänkande afgifvet af ett af Kammaren tillsatt Utskott; och jag vågar påstå, att, om till och med motionären vore död, så invercade detta icke på vår rätt och skyldighet att behandla Betänkandet. Särskildt vågar jag erinra derom, att icke längesedan en motion blifvit af Kammaren emottagen, till Stats-Utskottet remitterad och der behandlad, ehuru motionären genom Kongl. Maj:ts nådiga utslag var ifrån riksdagsmannauppdraget skiljd, och således icke berättigad att väcka någon motion.

Jag förenar mig med dem, som afstyrkt Utskottets förslag, och förordar Herr Carlsons reservation.

Härmed var öfverläggningen slutad. Med anledning af Herr Grefve Posses framställning förklarade Herr vice Talmannen, att, då en i behörig ordning vald ledamot af en Kammare måste anses ega rätt att utöfva sin riksdagsmannabefattning, till dess han blifvit derifrån lagligen skiljd, något hinder för pröfningen af ifrågavarande motion, som afgifvits innan motionärens riksdagsmannaegenskap upphörde, enligt Herr vice Talmannens åsigt icke förefunnes.

Efter denna förklarings meddelande och sedan Herr vice Talmannens framställda proposition på bifall till Utskottets förslag blifvit med nej besvarad, framställdes dernäst proposition på bifall till Herr C. F. Carlsons vid Betänkandet fogade reservation, innefattande den hemställan att Riksdagen måtte uti underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl.

Maj:t

Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida helt och hållet, eller med hvilka inskränknningar och undantag, skyldigheten för skeppare å inrikes gående fartyg och båtar, att lägga till vid utanför destinationsorten belägen tullstation, må kunna upphöra; och blef denna sednare proposition med ja besvarad; hvadan Kammaren för sin del beslutat i öfverensstämmelse med reservantens förslag; kommande, jemlikt 63te § 3 mom. Riksdagsordningen, detta beslut att genom utdrag af protokollet Första Kammaren delgifvas.

§ 14.

Föredrogs ånyo samt lades till handlingarne Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 4, med bestämmande till hvilket Utskott en motion, angående kontrollstämpling å virke, som utflottas från skogarne i vissa län m. m., bör hänvisas.

§ 15.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets Memorial N:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Skrifvelse, angående utarrenderade kungsgårdars och öfriga kronolägenheters förvaltning efter afgifvandet af sednaste berättelse härom.

§ 16.

Vid nu ånyo skedd föredragning af Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 7, i anledning af väckta motioner om vissa ändringar i gällande tullstadga, blef samma Betänkande af Kammaren bifallet.

§ 17.

Föredrogs ånyo Banko-Utskottets Memorial N:o 7, med förslag till förändrad lydelse af texten å Bankens sedlar.

Efter det med anledning af Herr *von Troils* derom framställda begäran blifvit uppläst ett från Första Kammaren ankommet protokollsutdrag, rörande nämnda Kammares angående nu föredragna Memorial fattade beslut, yttrade

Herr *von Troil*: Såsom Kammaren af det nu upplästa protokollsutdraget behagade inhemta, har Första Kammaren förändrat orden: *Sveriges Riksbank* till Sveriges Bank, i enlighet med hvad som är bruket i främmande länder. Det heter sålunda: Englands Bank, Finlands Bank etc. för att icke tala om brödralandet, der benämningen äfven är härmed analog och lyder: Norges Bank.

Jag anhåller på grund häraf om bifall till det beslut, Första Kammaren fattat i denna del.

Herr Grefve *Posse*: Det kan synas vara af mindre vigt, om den ena eller andra benämningen användes, men frågan är dock af större betydelse, än man vid första påseendet vill föreställa sig.

Det är af vigt att Svenska Bankens sedlar ega och upprätthålla inom och utom landet den kredit och det förtroende, som är ett vilkor, att

dessa representater af metallisk valuta blifva fullt användbara. Men benämningen: *Sveriges Riksbanks sedlar* skulle — jag befarar det — särdeles i utlandet föranleda till den upfattning, att Sverige hade andra af Statsverket beroende banker än Riksbanken; och en sådan distinktion skulle hos den, som icke är desto mera förtrogen med våra inre förhållanden, kunna till dessa sedlar väcka ett misstroende, som de icke förtjena. Man bör fördenskull, efter min åsigt, undvika en ordställning, som *kan* föranleda en dylik upfattning. Jag tror, att dertill finnas äfven andra skäl. Bland dem vill jag nämna *coutumen*, som inom affärsverlden är af stor betydelse, och som man väl må kunna med förnuftsgrunder vederlägga, men för hvilken man ändock i praxis nödgas böja sig. I andra länder, i Norge, Finland, Frankrike, England m. fl., har Statsbanken benämningen af bank med landets namn framför. Således heter det, såsom Herr von Troil nyss nämnde, Norges Bank, Finlands Bank, Frankrikes Bank etc. Och jag förmår ej inse något skäl, hvarföre vi skulle afvika från ett bruk, som fått *coutumens* helgd i andra och större affärländer.

Man har häremot åberopat grundlagen och att der är använd benämningen: *Sveriges Riksbank*. Jag ber er då, Mine Herrar, taga närmare kännedom om grundlagens innehåll i denna del. Der förekomma icke mindre än fyra olika benämningar. Jag föreställer mig således, att man, utan att råka i konflikt med grundlagen, kan taga hvilken af dessa benämningar som helst. Jag medgifver, att bland dem icke finnes den af *Sveriges Bank*; men då grundlagen har fyra olika sätt att beteckna samma sak, bör man väl ock kunna använda det femte, då detta är det, som närmast öfverensstämmer med bruket i utlandet och följaktligen är det mest praktiska och användbara.

Jag tillstyrker alltså, att benämningen å dessa sedlar blir den af *Sveriges Bank*.

Herr Bergström: Den siste talaren har uppgifvit, att Banken i grundlagen förekommer under fyra olika benämningar. Jag tilltror mig icke bestrida samma uppgifts rigtighet; men väntar med nyfikenhet på bevisningen därför. Mig synes lämpligast, att i texten å Bankens sedlar begagnas benämningen "Sveriges Riksbank", enär jag med visshet vet, att benämningen Riksbank i grundlagen åtminstone företrädesvis begagnas. Utan att ingå i granskning af de skäl, hvilka ledt Första Kammaren till dess beslut i ämnet, yrkar jag bifall till Utskottets hemställan.

Herr De Maré: Man har i allmänhet skäl att klaga öfver att diskussionerna i Andra Kammaren komma efter diskussionerna i den Första, ehuru förhållandet borde vara tvärtom. I denna fråga har Första Kammaren fattat ett beslut, hvarom vi genom ett protokollsutdrag erhållit kännedom. Kunde vi få veta de skäl, hvarpå Första Kammaren grundat sitt beslut, och skulle dessa skäl befinnas giltiga, då vore det visserligen skäl att biträda Första Kammarens beslut. Men att blott och bart för ett naket protokollsutdrags skull frångå hvad Utskottet tillstyrkt, dertill finner jag icke minsta skäl förekomma.

Jag vill nu öfvergå till sjelfva den sak, som utgör föremål för denna öfverläggning. Utom benämningen "Sveriges Riksbank" föreslog man in-

om Utskottet flera andra namn och bemödade sig att utfirma det vackraste. Men slutligen blef man ense derom, att den benämning vore lämpligast, som begagnades i Riksdagsordningens 71 och 72 §§ samt Rege- ringsformens 72 §. Dessa §§, hvilka innehålla föreskrift om Bankens skyldighet att med silfver inlösa sina sedlar samt i öfrigt bestämma Ban- kens förvaltning och sättet för val af Fullmäktige, begagna allesammans benämningen "Riksbank", och enahanda är förhållandet med 41 § i Riks- dags-ordningen, som innehåller stadgandena rörande Banko-Utskottets verksamhet. Vill man sålunda ur grundlagen hemta skäl till någon viss benämning för Banken, så bör det väl vara från de §§, hvilka just af- handla Bankens verksamhet och förvaltning; och då, såsom vi sett, alla dessa §§ öfverensstämma uti begagnandet af benämningen "Riksbanken", torde denna benämning äfven vara den riktigaste.

En ärad talare, som nyss hade ordet, men nu aflägsnat sig, förme- nade, att Banken skulle erhålla större kredit i utlandet, om den blott benämndes "Sveriges Bank". Jag ber att få bemöta ett dylikt påstående med att hänvisa till hörnen på våra nuvarande sedlar, hvarest det heter: "Billet de la Banque de Suède", "Schwedische Banknote" och "Swedish Banknote". Kunna dessa uttryck anses såsom öfversättning af den hit- tills gällande benämningen "Rikets Ständers Bank", torde de utgöra en lika god öfversättning på den nu föreslagna benämningen "Sveriges Riks- bank" och kunna således förblifva oförändrade. Den Svenska texten be- höfver man ej frukta att mången förstår i utlandet.

Ett annat ganska viktigt skäl finnes äfven, hvarföre den af Utskottet tillstyrkta benämningen bör ega företräde, och detta är att, i händelse man kallar vår Bank blott för "Sveriges Bank", den skulle kunna sam- manblandas med de öfriga bankerna i landet och i följd deraf icke få större kredit än t. ex. Smålands Enskilda Bank (jag nämner denna först, derföre att jag sjelf är från den orten), Stockholms Enskilda Bank etc. Deremot kan jag icke förstå, hvarföre Bankens kredit skulle minskas, der- före att den benämndes "Riksbank".

Såsom ett ytterligare skäl vill jag påpeka, att benämningen "Sveriges Bank" icke öfverensstämmer med vårt språkbruk i dagligt tal; icke säger någon: "jag skall gå upp i Sveriges Bank och sätta in penningar på mitt kreditiv", utan man säger: "jag skall gå upp i Riksbanken" etc. Detta sednare uttrycket är kort och derföre det vanliga i dagligt tal.

Åtskilliga andra skäl skulle kunna anföras, hvarföre benämningen "Riksbanken" är lika god och i många hänseenden bättre än den af Första Kammararen beslutade; men hufvudskälet är dock, att "Riksbanken" är den af grundlagen legaliserade benämningen, och anhåller jag på dessa skäl om bifall till Utskottets förslag, så mycket heldre som inga af de skäl, hvilka å motsatta sidan blifvit förebragta, bevisa, att den andra be- nämningen är bättre.

Häruti hördes flere af Kammarens ledamöter instämma.

Herr Lönnberg: Jag är förekommen af den sednaste talaren, och ehuru hela saken kan synas vara en smakfråga, instämmer jag dock med

den andre talaren likasom med den siste deruti, att den benämning bör användas, som öfverensstämmer med grundlagen; och i 72 § Rege- ringsformen, hvilken just utgör sjelfva kärnpunkten i fråga om Banken, likasom uti 1 § af bankoreglementet, förekommer alltjemt benämningen "Riksbanken". Vi hafva ju åtskilliga andra sedelutgifvande banker, och en förväxling skulle lätt inträffa, om man blott kallade Banken "Sveriges Bank". Något annat skäl att frångå Utskottets förslag har, så vidt jag kunnat uppfatta, icke blifvit framställt, än att Första Kammaren fattat ett derifrån afvikande beslut; men detta utgör icke något giltigt skäl, ty Andra Kammaren bör, enligt min mening, vara fullt sjelfständigt och handla oberoende af den Första.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Lindström: Jag instämmer till alla delar med Herr De Maré och vill endast erinra derom, att de, som, i likhet med hvad Första Kam- maren gjort, yrka antagandet af benämningen Sveriges Bank, hafva att stödja sig endast på subjektiva grunder eller tycke och smak, under det att Utskottets förslag grundar sig på det objektiva skäl, att öfverallt i grundlagen, der det talas om Banken, är benämningen "Riksbanken" an- tagen. Derföre ansåg man äfven inom Utskottet, utan någon skiljaktig- het, att detta namn vore det lämpligaste, och jag hemställer till Kamma- ren om det kan vara skäl att frångå Utskottets förslag.

Herr Ifvarsson: En talare har ansett Bankens benämning på det ena eller andra sättet vara af mindre vigt, men jag är af alldeles motsatt tanke, ty om man blott kallar den "Sveriges Bank", skulle det kunna hända (jag vill icke bestämdt säga, att så kommer att ske, men man kan vänta det i utlandet af sådana, som endast känna våra banker till nam- net), att den tanken började göra sig gällande, att icke Riksbanken en- sam, utan äfven de öfriga sedelutgifvande bankerna i landet stodo under Riksdagens garanti. Att vilja på något sätt bana väg för en dylik åsigt synes mig betänkligt, och jag instämmer derföre med Herr Lindström, och yrkar bifall till Utskottets förslag, utan afseende på det slut, hvori Första Kammaren stadnat.

Herr Grefve Posse: Under förutsättning att Kammarerna vill med- gifva, att betydelsen af Bankens benämning är lika stor, vare sig denna benämning förekommer på Svenska språket eller ett främmande språk, ber jag att till stöd för min mening få hänvisa till hörnen på de nuvarande bankosedlarne. Der förekommer redan på tre olika språk, nemligen Fran- ska, Tyska och Engelska, benämningen "Sveriges Bank", och det torde sålunda vara af ringa formelt värde, om detta namn finnes fem gånger utsatt på sedlarne, när det redan i årtal stått att läsa på tre ställen å desamma. Ej kan man väl föreställa sig, att texten på sedlarne skulle i någon mån bidraga att förringa Riksdagens inflytande på Bankens för- valtning och verksamhet. Det är blott detta jag velat påpeka och har ingenting vidare att i sak tillägga till hvad jag nyss yttrade; men då Herr Bergström uppmanat mig att lemna honom hänvisning till de §§ i grund-

lagen, hvarest de olika benämningarne på Banken återfinnas, vill jag, ehuru jag icke trott mig behöfva i en dylik fråga lemna en sådan man som Herr Bergström några upplysningar, hänvisa till 70 och 72 §§ Regerings-formen samt 41 § Riksdagsordningen.

Herr Björck: Jag medger, att hela denna sak är en smakfråga och att man utan äfventyr kan använda vare sig den ena eller den andra benämningen, men jag tror det å andra sidan vara en öfverdrift, då man påstår att "Riksbanken" företrädesvis skulle vara den i grundlagen begagnade benämningen. Jag vill i sådant hänseende påpeka 32 § Riksdagsordningen, hvarest Banken första gången omnämnes, men der förekommer uttrycket "Rikets Bank"; och ehuru grundlagen sedermera för korthets skull begagnar ordet "Riksbanken" på de flesta andra ställen, tror jag dock, att man med skäl kan påstå, det grundlagen undvikit att bestämma något namn för Banken. Detta hafva äfven Bankofullmäktige trott sig finna och af sådan orsak icke velat med frågan taga någon befattning för att icke gå Riksdagen i förväg.

För min del finner jag uttrycket "Sveriges Riksbank" innebära ett uppreppande tvenne gånger af samma ord. Sverige är ju en sammandragning af "Svea rike", och sedermera förekommer ordet rike ånyo i "Riksbank". En dylik omsägning kunde undvikas, om man begagnar uttrycket "Sveriges Bank". Hvad angår jemförelsen med de utländska bankerna, ber jag få erinra, att hvarken den Engelska, Franska, Preussiska eller Norska banken är någon statsbank i egentlig mening, ty det finnes äfven enskilde delegare deri. Den som blott hör dessa bankers benämning och icke känner närmare till förhållandena, tror dock, att de äro statsbanker, och skänker dem sitt förtroende på grund af deras benämning. Såsom vi veta, har det varit starkt ifrågasatt att äfven i vår bank upptaga enskilde delegare, och möjligen kan den tid icke vara affägsen, då ett sådant förhållande verkligen kommer att inträda. Antager man nu benämningen "Sveriges Riksbank", skulle man då, för att vara samvetsgrann, nödgas ändra namnet, om enskilde delegare tillkomma. Ehuru jag således anser, att man utan någon fara kan biträda Första Kammarens beslut, synes mig dock, såsom jag i början nämnde, hela saken vara en smakfråga, hvarom det icke är värdt att orda mycket. Egentliga anledningen, hvarföre jag begärde ordet, var för att fästa Kammarens uppmärksamhet på det utaf Första Kammaren beslutade förbehåll, att ett godkännande af Utskottets Betänkande icke skulle anses lägga hinder i vägen för Riksdagen att framdeles taga i öfvervägande och bestämma sedlarnes valörer. Det kunde nemligen hända, att en förändring deri blefve nödig. Vi se redan i nästa Betänkande ett förslag framlagdt af Herr Wallenberg om myntfotens bestämmande i guld, och om detta förslag, hvars värde jag i öfrigt lemna derhän, skulle af Riksdagen godkännas, blefve en förändring af sedelvalörerna möjligen af behofvet påkallad. Det kan äfven hända, att någon särskild motion om förändring deri blifvit inom Riksdagen väckt, hvilket jag för min del icke närmare känner, och för att hafva vägen öppen i detta fall, hemställer jag derföre, huruvida det icke kunde vara skäl att godkänna det af Första Kammaren beslutade förbehåll. Jag anhåller således om proposition derå.

Herr de Maré: Jag beklagar, att Herr Grefve Posse icke var inne i sessionssalen nyss då jag hade ordet. Jag hade i sådant fall sluppit att nu för honom upprepa hvad jag då hade äran för Kammaren anföra. Jag fästade nemligen uppmärksamheten derpå, att den redan nu i hörnen på sedlarne befintliga öfversättning på Franska, Tyska och Engelska språken icke behöfde undergå någon förändring, hvilkendera benämningen man än antog, utan kunde vara en lika god öfversättning på så väl det ena som det andra af de nu föreslagna namnen.

Grefve Posse har till stöd för sitt påstående om grundlagens olika benämningar på Banken åberopat 70 och 72 §§ Regerings-formen. I 70 § förekommer dock endast uttrycket "Riksbanken", och 72 § börjar med orden: "Riksbanken förblifver under Riksdagens egen garanti" etc. I denna sednare § finnes dock något, som kunde synas gifva Grefve Posse ett stöd. Inuti §:n heter det nemligen: "Riksdagen allena eger rätt att genom Banken utgifva sedlar" etc.; men ej kan jag tro, att Grefve Posse derutaf vill draga den slutsatsen, att grundlagen anser vår banks benämning vara blotta ordet "Banken" och att vår bank sålunda skulle officielt benämnas "Banken".

Herr Björck har i uttrycket "Sveriges Riksbank" funnit en pleonasm och ansett det nästan vara en dumhet att efter "Sverige", som skulle vara en sammandragning af "Svea rike", upprepa ordet "rike" uti "Riksbank". Jag ber få erinra, att Sverige numera icke betyder blott Svea rike eller Svea land, utan innefattar äfven Götaland och Norrland, det rika Skåne icke förglömmas, och vid sådant förhållande torde vi icke behöfva skämmas för att om Sverige använda benämningen "rike". Jag erkänner att saken är en smakfråga, men jag har ej kunnat upptäcka att den enes smak är bättre än den andres, utan tror tvärtom, att benämningen "Riksbanken" eger företräde, derföre att grundlagen använder detta namn.

Hvad slutligen angår Herr Björcks yrkande med afseende på det af Första Kammaren beslutade förbehåll i fråga om sedelvalörerna, så vill jag visserligen lemna det till oss ankomna protokollsutdraget allt möjligt värde, men hemställer dock, huruvida det kan vara skäl att godkänna detta förbehåll. Det är visst möjligt att vi vid afgörande af nästa Betänkande komma att bestämma myntfoten i guld i stället för silfver, ehuru man i Utskottet var enig i att afstyrka ett sådant förslag, men det torde dock blifva omöjligt att så snart genomföra en dylik förändring, att man icke redan nu behöfver besluta om den text, som för den närmaste framtiden bör å Bankens sedlar användas; och skulle den ifrågasatta förändringen af vår myntfot komma till stånd, torde man i allt fall behöfva en förändring af sedeltexten äfven i öfrigt.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till Banko-Utskottets Betänkande.

Herr Friherre von Schulzenheim: I hufvudsaken instämmer jag med den siste värde talaren, dock ej i hans påstående, att hela saken skulle vara en smakfråga. Jag tror nemligen, att denna benämning bör bestämmas af andra förhållanden och på andra grunder än tycke och smak. Man bör dervid ej heller söka skäl från förfutna tider, utan ifrån

de närvarande och från de förhållanden, som afses. Om det förut stått på sedlarne: "Rikets Ständers Bank", såsom på de gamla åtta- och tio-skillingarne, eller "Rikets Ständers Banque", såsom på de gamla sexton-skillingarne, är det icke minsta skäl att bibehålla sådana namn. Hvad nu angår den af Banko-Utskottet föreslagna benämningen, synes mig densamma afse att beteckna skilnaden emellan de privata sedelutgifvande bankerna och den bank, som står under Riksdagens garanti och disponeras genom beslut derifrån. Det är derfore i min tanke det mest rigtiga och precisa att vår Bank benämnas "Riksbanken". Benämningen är härvid icke alldeles betydelslös och kan ingalunda anses såsom en blott smaksak.

På dessa skäl, hvilka blifvit utförligare utvecklade af Herr de Maré, yrkar jag bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Rooth: Om det endast vore fråga om att gifva Banken ett namn, som skulle gälla inom våra egna gränser, skulle jag anse frågan alldeles likgiltig, och då vore benämningen "Sveriges Bank" tvifvelsutan tillfyllestgörande. Men i utlandet klingar det bättre och låter säkrare, när den kallas "Sveriges Riksbank", och yrkar jag derfore bifall till Utskottets förslag.

Herr Östman: Den förändring af Bankens benämning, som här är i fråga, är föranledd af förändringen i vårt representationssätt, och för att rätt klart beteckna skilnaden emellan Statens bank och våra enskilda banker, torde det af Utskottet föreslagna namn vara det lämpligaste och är föröfrigt det som i grundlagen begagnas.

Jag yrkar derfore bifall till Utskottets Betänkande.

Herr Björck: Då jag är ensam om det af mig framställda yrkande, afstår jag från detsamma, helst jag af min värde granne till höger erhållit underrättelse om utgången i Första Kammaren af Herr Wallenbergs motion, äfvensom derom, att någon motion rörande sedelvalörerna icke finnes till Banko-Utskottets handläggning öfverlemnad.

Öfverläggningen var afslutad; och Utskottets förslag bifölls.

§ 18.

Föredrogs ånyo Banko-Utskottets Utlåtande N:o 8, i anledning af väckt motion angående myntfotens bestämmande i guld.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Utlåtande N:o 39, i anledning af väckt motion (N:o 80) om ändring i gällande lag angående giftomannarätt.

Kammaren biföll allt hvad Utskottet i förevarande Utlåtande yttrat och hemställt.

§ 20.

Vid ånyo skedd föredragning af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 40, i anledning af väckt motion om upphäfvande af förbudet mot gemensamma

andaktsöfningar utan prests ledning å tid, då allmän gudstjenst hålles, begärde följande Herrar ledamöter ordet och yttrade:

Herr Bergström: Mot Lag-Utskottets föredragna Betänkande har jag att i formelt afseende framställa en anmärkning, hvarpå jag grundar yrkande att ärendet måtte återremitteras till Utskottet. Nu gällande förordning af den 26 Oktober 1858 åsyftar att förekomma två arter af sammankomst till gemensamma andaktsöfningar utan vederbörande presterskaps omedelbara ledning; nemligen *dels* sådan sammankomst, som, utan särskildt tillstånd, eger rum å tid, då allmän gudstjenst i församlingen förrättas; och *dels* sådan, dervid någon, som icke är prest eller enligt kyrkolagen berättigad att offentligen predika, uppträder såsom lärare med andliga föredrag, hvilka anses leda till söndring i kyrkligt hänseende eller förakt för den allmänna gudstjensten eller eljest till undergräfvande af religionens helgd.

Nu har Lag-Utskottet föreslagit en ny författning, skiljaktig från den gamla deri, att sammankomst å tid, då allmän gudstjenst i församlingen förrättas, är straffbar endast i det fall, att den eger rum så nära det ställe, der gudstjensten hålles, att denna eller ordningen dervid störes. Utskottet har ock ansett det stadgande, som bestämmer ansvar för den, som föranstaltar otillåten sammankomst eller dertill upplåter hus, böra borttagas, samt såsom skäl derför uppgifvit, att öfverträdelse af det nya stadgandet skulle falla under ansvarsbestämmelsen i 11 Kap. 2 § strafflagen. Jag ber att få uppläsa denna §, hvilken lyder sålunda:

“Störer man gudstjenst genom svordom eller oljud, eller kommer dervid eljest förargelse åstad; straffes med böter, dock ej under tjugufem riksdaler, eller fängelse i högst sex månader.”

Jag hemställer nu, om det kan anses straffbart enligt denna §, att en separatistisk församling samtidigt med den allmänna församlingen i närheten af det ställe, der den sednares gudstjenst förrättas, höjer sina sånger till den Eviges lof. Jag tror icke, att någon domare skulle belägga detta med straff enligt nämnda §.

Skall det gifvas kraft åt det förbud, som Utskottet, i afseende på sammankomsts närhet till det ställe der allmän gudstjenst hålles, föreslagit, så är nödigt att bibehålla en särskild straffbestämmelse derför.

I förbigående vill jag ock påpeka, hurusom den del af Utskottets motivering, som återfinnes å Betänkandets 9:de sida samt börjas med orden: “Vid den ändring“ etc. och slutas med orden: “sistnämnda hänvisning böra utgå“ innehåller väsendtliga felaktigheter; men då Utskottet sådant oaktadt kommit till ett riktigt slut, anser jag icke erforderligt att närmare angifva de antydda felaktigheterna.

På grund af hvad jag sålunda anfört förnyar jag mitt yrkande om ärendets återremiss till Lag-Utskottet.

Herr Siljeström: Hvarje steg till förändring i afseende på religiösa förhållanden tyckes här i landet vara förenadt med de största svårigheter. Den obetydliga frihet, Lag-Utskottet här ifrågasatt, vill man belägga med sådana fjettrar, att man icke kan annat än med ledsnad erfara, att sådant kan sättas i fråga. På samma gång man medgifver enskilde medborgare

den ifrågavarande rättigheten till sammankomster för religiösa ändamål, vill man likväl ej göra detta, utan att liksom sätta en klick på dem genom att ändock utmärka dem såsom ordningsstörande. Jag tror icke att detta hvarken är rätt eller grundadt på några faktiska förhållanden, som tilläfväntys skulle kunna berättiga till sådana preventiva bestämmelser, som här äro i fråga. Det är ganska möjligt, att det någongång kan inträffa, att sammankomster af ifrågavarande beskaffenhet *kunna* leda till oordningar; men jag ser deruti icke något skäl att a priori betrakta församlingsmedlemmar, som sammankomma för religiösa ändamål, såsom orostiftare. Begås verkligen några oordningar, lära väl vederbörande myndigheter icke sakna hvarken befogenhet eller förmåga att undertrycka desamma. — Deremot anser jag det vara i högsta grad befogadt att gå ännu ett steg längre. Ingenting kan väl nemligen vara mera opassande, än att dessa slags sammankomster skola vara utsatta för en störande och förhatlig polisuppsigt, vare sig att denna är af civil eller ecklesiastisk natur. Det är tid nog för ordningens upprätthållare att ingripa då, när någon oordning inträffat.

På dessa grunder får jag föreslå, att Riksdagen för sin del beslutar en sådan förändring i den ifrågavarande lagparagrafen, att densamma helt enkelt må erhålla följande lydelse:

“Medlemmar af evangeliskt-lutherska kyrkan vare ej förment, på hvilka tider de sjelfve finna lämpligt, att sammankomma till gemensamma andaktsöfningar, utan vederbörande presterskaps omedelbara ledning.“

Herr *Blanche* instämde häruti.

Herr *Rosenberg*: Jag kunde gerna instämma med Herr *Siljeström*, då hans åsichter i denna fråga i det närmaste öfverensstämma med mina; men jag hemställer dock till Herr *Siljeström*, om icke ändamålet lika väl vinnes genom bifall till motionen? Ej heller jag finner något brottsligt deri, att menniskor samlas till andaktsöfningar. Uppkommer dervid någon oordning, hafva vi lagar derför och behöfva icke stifta någon särskild lag.

Skulle Kammaren likväl vilja återremittera förslaget, vill jag ej motsätta mig ett sådant beslut.

Herr *Anders Ericsson*: Jag anser att icke något hinder bör läggas i vägen för individen att dyrka Gud på det sätt honom bäst synes. Regerings-formens 16 § stadgar bland annat, att Konungen icke bör någons samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion, såvidt han derigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Jag anser att förslaget bör ställas i öfverensstämmelse med detta stadgande, ty då hvar och en sjelf måste göra hvad som länder till hans själs frälsning, bör han också få dyrka Gud så som han vill; ty detta arbetet kan man ej bortlega åt någon annan, eho det vara må, illa eller väl, så skall enhvar deraf skörda frukten efter utsädet. Det måtte vara en rädsla för den rena läran, som hon kallas, att den icke egde bestånd om den ej skyddades af polis och böter; sannerligen är det då illa bestäldt med densamma, om hon icke tror sig ega bestånd utan tvångslagar. Det enda undantag, jag skulle vilja göra, är för mor-

moner, med hvilka jag icke kan förlika mig, enär de störa sedligheten och förstöra familjelifvet, som är viktigt för uppfostran m. m.

I den syftning jag nyss antydt yrkar jag återremiss af Utlåtandet.

Herr Bovin: Jag har biträdt det slut, hvartill Utskottet kommit, men jag vill dock, på de skäl Herr Siljeström anført, icke motsätta mig återremiss af Utlåtandet. Jag anser mig likväl böra i korthet redogöra för orsaken till att Utskottet icke gått längre. I 1858 års förordning infördes den principen, att det icke mera var nödvändigt att de gemensamma andaktsöfningarne leddes af en prest; blott den inskränkning gjordes, att de ej fingo hållas å tider, då allmän gudstjenst egde rum. Nu har Utskottet velat utsträcka friheten äfven till de tillfällen, då gudstjenst hålles, blott denna eller ordningen dervid icke störes. Utskottet ansåg att denna lilla inskränkning borde stå kvar. Då för några dagar sedan en fråga, som angick religionen, var å bane, hörde man temligen allmänt den mening uttalas, att i dylika frågor afseende borde fästas vid allmänna opinionen. Utskottet kunde icke hafva närmare kännedom om densamma i nu förevarande fråga; men jag anser det icke ligga någon våda i att äfven borttaga nyssnämnda inskränkning, om allmänna tänkesättet så fördrar.

Herr Bergström: I mitt förra anförande inskränkte jag mig till att påpeka formela betänkligheter mot förslaget. Skulle man likväl nu vilja skrida till ett beslut i sjelfva saken, får jag förklara, att äfven jag är böjd för att bereda frihet i den syftning, motionären föreslagit, och förty kommer att rösta för bifall till motionen.

Herr Hierta: Jag anhåller att få förena mig med Herr Siljeström. Jag tror icke, att det behöfves någon ny lagstiftning i detta hänseende, då vi redan hafva en sådan, hvilken tillfredsställer allt nödvändigt behof. Det förhåller sig med de fruktade missbruken af religiösa sammankomster som med tryckfriheten. De äldre bland oss hafva upplefvat den tid, då en stor förskräckelse egde rum för de förfärliga följder tryckfriheten skulle förorsaka. På sednare tider har tryckfriheten varit nästan oinskränkt, och följderna deraf har blifvit, att folk börjat att icke mera tro på allt som är tryckt, utan tagit förnuftet och sitt eget omdöme till hjälp för att närmare granska. Det har gjort, att man kan läsa allt, utan att derföre tro på allt. Så är det äfven med de religiösa föredragen, om de gå öfver gränsen. Jag ber att få anföra något, hvartill jag varit ögonvittne. Jag befann mig en Söndag på ett stort salutorg i London. Det var då fritt från marknadsbesökande. I ett hörn hade en folkpredikant klifvit upp på ett bord och i ett annat hörn stod en dylik på en tunna. De höllo båda föredrag och sparade ej på de skarpaste anathemer mot hvarandra. De flesta af de närvarande hörde skiftevis på den ene eller andre, och det mesta som vankades handlade om eld och svafvel och djefvulen. Många af åhörarne skrattade deråt, och ingendera predikanten tycktes göra något synnerligen djupt intryck. Denna händelse visade ju ett missbruk af de religiösa föredragen, men man såg ock, att det ej var farligt, emedan det sunda förnuftet hos åhörarne tog ut sin rätt just genom vanan att höra

sådana saker. Annat skulle säkerligen förhållandet blifva genom onödiga inskränkningar.

Herr Otterström: Jag skulle önska, att man ville rätt uppfatta vår nuvarande ställning med afseende på den religiösa friheten uti ifrågasvarande hänseende. Hvem som helst kan när som helst under alla sju dagarne i veckan uppträda och predika och tolka ordet fritt och utan åtal, blott han håller sig till den rena evangeliska läran och icke utsprider någon villfarande lära. Hvem som helst kan döpa barn och utdela nattvarden utan böter eller ansvar, blott det sker med allvar och icke kan komma under rubriken gäckeri. Jag vet då ej hvad man mera kan begära. Endast två timmar på Söndagen äro undantagne, då sådant är förbjudet. Nu vill man dock borttaga äfven denna inskränkning och lemna dessa sjelftagne lärare rätt att när som helst kalla menigheten tillsammans till gemensam gudstjenst. Jag hemställer till hvar och en om icke det är störande för församlingen. Det finnes tillräcklig tid under söcknedagarne till hållande af dessa enskilda sammankomster; och det är i lag medgifvet för dem, som icke kunna infinna sig i Guds hus, att hemma hålla andaktsöfningar med sitt husfolk och sina närmaste grannar.

Man har yrkat återremiss till Utskottet för att få äfven den lilla inskränkning som föreslagits borttagen; men jag hemställer till Kammaren, huruvida skäl finnes att gå så långt, och om ej den offentliga gudstjensten behöfver denna lilla inskränkning för att ej störas af personer, som icke respektera gudstjenstens helgd.

Häruti instämde Herrar *Eric Andersson* och *Jan Eric Johansson*.

Herr Hedlund: Jag instämmer fullkomligt i de åsichter Herr Siljeström uttalat. Det förefaller mig nemligen såsom den mest besynnerliga uppfattning af det religiösa lifvet att söka genom författningar stipulera, huru och när sammankomster må hållas till förrättande af gemensam andakt, och att begränsa rättigheten dertill. Om afsigten med dessa sammankomster verkligen är att öfva andakt, och personerna, som deri deltaga, sammanföras af ett gemensamt religiöst behof och en själarnes inre förvandtskap; så borde det vara hvarje rättänkandes och synnerligen hvarje prests skyldighet att, i stället för att motarbeta dessa sammankomster, uppmåna till deltagande deruti. Olyckligtvis har dock inom kyrkan den åsigten af ålder varit gällande, att blott vissa personer hade privilegier på att tillhandagå församlingarne med undervisning i religionen och leda deras andaktsöfningar. Om dessa privilegier är det vi nu kämpa; det är det skydd man åt dem söker vindicera som utgör föremålet för striden, om man också nu icke begär skydd för mer än två timmar på hvarje sabbatsdag. Vi äro dock så kätterska, att vi ej ens vilja medgifva denna inskränkning i den religiösa friheten. Vi vilja icke medgifva den, emedan den till sin princip är oriktig och det skydd, som af statskyrkans målsmän för den offentliga Gudstjensten i förevarande fall begäres, alldeles icke är berättigadt. Ämnet är för vidlyftigt att under en kort stunds diskussion kunna uttömmas, och jag inskränker mig därför till det instämmande jag förut antydt, med tillkännagifvande att jag anser hvarje inskränkning i

medborgarnes rätt att sammanträda till gemensamma andaktsöfningar såsom ett brott af Staten mot individens heligaste rättigheter.

Herr *Blanche* instämde.

Herr Nils Andersson: Jag kan alldeles icke finna, att våra nu gällande författningar innehålla några stränga eller orättvisa stadganden i afseende på rättigheten till enskilda andaktsöfningar, och instämmer derföre gerna i Herr Otterströms åsigt att åtminstone de två timmar på sabbatsdagarne, då offentlig gudstjenst hålles, böra vara skyddade. Ännu i några år torde man kunna åtnöjas med de stadganden i ämnet, som för närvarande äro gällande. Man kan icke utan våda på en gång helt och hållet lossa alla band, då man besinnar, att ännu i många delar af landet många svåra förvecklingar inom det religiösa lifvet förekomma, orsakade af sekteriska trosbekännarens enskilda möten och sammankomster. Jag skulle kunna anföra mera än ett exempel till bestyrkande af denna sorgliga erfarenhet, men som jag icke vill förlänga diskussionen, inskränker jag mig att tillkännagifva, det jag i allo instämmer i de åsikter Herr Otterström nyss uttalat.

Herr Magnus Svensson: Äfven jag instämmer med Herr Otterström och förenar mig i det yrkande, som af honom blifvit framställt.

Herr Jonas Jonasson från Calmar län: Ehuru äfven jag är en vän af den religiösa friheten och anser, att ingen inskränkning bör göras i olika trosförvandters rättighet att sammanträda till gemensamma andaktsöfningar, vill jag dock ej obetingadt medgifva, att dessa skola få försiggå utan all kontroll eller öfverinseende af vederbörande myndigheter. Många sekter, såsom t. ex. mormonismen, hvilkas läror äro sårande för den allmänna sedligheten, räkna här i landet ett ej obetydligt antal anhängare. För att stäfja dessas framfart anser jag, att några lämpliga stadganden böra finnas, och finner det äfven välbetänkt att fridlysa någon del af sabbatsdagen, för att derigenom skydda den offentliga gudstjenstens helgd. Jag instämmer på dessa grunder i Utskottets förslag.

Herr Rosenberg: Jag trodde icke att det skulle uppstå någon diskussion rörande denna fråga, och minst af allt hade jag föreställt mig, att någon här skulle söka framhålla vådan af större frihet i afseende å rättigheten att sammanträda till gemensamma andaktsöfningar. Då så likväl varit händelsen, anhåller äfven jag att med några ord få yttra mig i saken.

En föregående talare yttrade nyss, att det blott vore fråga om att förbjuda de enskilda andaktssammankomsterna under två timmar hvarje sabbatsdag. Denne talare tänkte då förmodligen endast på förhållandena å landet och förbisåg helt och hållet, huru det i städerna är ordnad med gudstjensten. Der firas, utom högmessan, äfven ottesång och aftonsång mången sabbatsdag, och gudstjensten pågår således snart sagdt hela dagen, hvarföre ock, i fall förbudet skulle tillämpas, snart sagdt all enskild andakt under dessa dagar vore förhindrad. Man tänke sig jemväl förhållandena i Norrland, der folket på många orter har 8 till 10 mil till närmaste

kyrka. Jag frågar nu, hvarföre skall man förbjuda dessa så aflägset boende att äfven på Söndagsförmiddagen hålla gemensam andakt; icke störes derigenom den allmänna gudstjensten? Jag har hört uppgifvas, att i dessa orter skulle vara en sedvänja att på dessa dagar samlas för att höra ett religiöst föredrag eller läsa predikan ur en postilla. Icke ligger deri något ondt, tvärtom förtjenar det att i högsta måtto uppmuntras. En annan talare har sagt sig frukta, att genom utsträckande af den religiösa friheten villfarelserna skulle allt mera gripa omkring sig, men den, som påstått detta, synes vara obekant med villfarelsernas vanliga gång. Dessa hafva många sätt att smyga sig fram och de strängaste band hindra icke deras tillväxt och utveckling. De, som hafva någon erfarenhet af saken, torde lätt draga sig till minnes, att under de tider, då stränga straff och höga böter funnos stadgade för sekterismens anhängare, denna alltmera grep omkring sig just till följd af den martyrgloria, den spred omkring sina anhängare. På sednare år deremot, sedan laudsförvisningsstraffet och konventikelplakatet blifvit upphäfda, hafva de religiösa svärmerierna mycket afstannat och sinnena blifvit betydligt lugnare. Det passar äfven i stycke med den nyare tidens lagstiftning att lemna full frihet jemväl i dessa fall, synnerligast som genom tvångsåtgärder något godt icke står att vinna; och yrkar jag derföre oinskränkt rätt att samlas till enskilda andaktsöfningar jemväl vid hvad tid som helst på sabbatsdagen, hvilket jag anser vara mindre orätt än att då samlas kring gästabudsmåltiden eller spelbordet, hvartill dock hvar och en eger full frihet.

Herr Jonas Andersson: Instämmande i de åsichter Herr Siljeström uttalat hemställer jag dock, om icke Kammaren skulle finna lämpligt att, i stället för att återremittera Utlåtandet, i sin helhet bifalla motionen, hvilken innefattar just det, som af Herr Siljeström blifvit yrkadt.

Herr Key: Jag skall ej med något vidlyftigt föredrag upptaga Kammarrens tid.

Det är ett eget förhållande, som dock ofta inträffar, att män, som varmt nitälska för den politiska och medborgerliga friheten, mot den religiösa friheten hysa stora betänkligheter, oaktadt de icke kunna vara okunnige om de olyckliga följder, som af tvång i religionssaker framkallas. Under den tid konventikelplakatet ännu gällde, voro de enskilda religionssammankomsterna icke färre än nu, men de hade då en mera passionerad och fanatisk karakter, förorsakad af de förföljelser, hvarför deltagarne i desamma voro eller ansågo sig vara utsatte. Erfarenheten har visat, att det ofta nog icke är så mycket den offentliga gudstjensten utan mera det lefvande ordet, utgången i allmänna lifvet, som verkar på de för religionen öppna sinnena. Under nämnda tid inträffade i en grannsocken till mitt hem, till följd af slapphet hos presterskapet och den låga ståndpunkt hvarpå religionsundervisningen befann sig, att oordningar inom det religiösa lifvet uppstodo af den mest betänkliga art. Der förekommo ofta scener af så uppskakande beskaffenhet, att de väl skulle försvara sin plats i en roman. Långt ute på skär och klippor, omgifna af det brusande hafvet, sammantströmmade under nattens dunkel tusentals personer för att i hemlighet fira sin gudstjenst. Föräldrar besvuro under tårar sina barn att icke

deltaga i dessa sammankomster, och barnen åter, uppeldade af fanatismens glöd, sökte omvända föräldrarnes sinnen och få dem till följeslagare på sina nattliga vandringar. Någon tid derefter ankom till orten en yngre prestman, lifvad af ett djupt religiöst nit; han uppträdde ej blott i kyrkan utan reste omkring i församlingen och talade Guds ord både offentligt och enskildt, satte ord emot ord och argument emot argument, och lyckades så småningom återföra de vilsefarande till lugn och besinning. Allt sektväsende har nu till det mesta der upphört, och i denna församling, der fordom hvarje vecka omdöptes 30 baptister, finnes nu knappt någon enda, som icke återgått till den Lutherska kyrkan; men den religiösa tron och det andliga lifvet är nu större och friskare.

Jag förenar mig i Herr Siljeströms förslag, som jag hoppas skall bära de bästa frukter. Att tvifla derpå vore att tvifla på religionens sanning och Försynens magt att, utan tillhjälp af menkliga stadganden, kunna leda dessa, i den stora verldsutvecklingen oskönjbara, lagstiftares egna öden efter sitt allvisa råd.

Herr Nils Andersson: Af de näst föregående talarnes yttranden framgår, att det skulle vara af feighet man motsätter sig utvidgandet af den religiösa friheten; men jag tror, att man åtminstone icke kan tillvita mig någon fruktan, då jag här öppet uppträdt för att uttala mina åsikter. Feigheten talar icke så oförtäckt.

Herr Rosenberg har mot mig nyss rigtat en anmärkning, då han påstått, att jag icke tagit i betraktande, huru gudstjensterna i städerna firas, men jag tager mig friheten göra honom uppmärksam på att jag så väl som han vet, att vi hafva städer i landet och huru många gudstjenster der söndagligen förekomma. Då dessa mångenstädes äro till antalet tre, tror jag att, om man bevisar dem alla, tillfälle icke saknats till andaktsöfningar å dessa dagar, och är detta ett ytterligare skäl för mig att fortfarande vidhålla min åsigt.

Herr Otterström: Jag tror icke att någon kan förebrå mig, att jag hvarken i mitt enskilda eller allmänna lif sökt hindra någon att hålla sin andakt. För mig förefaller det vara en absolut omöjlighet, att någon skulle vilja förmena en menighet, som inom sin församling icke har offentlig gudstjenst eller är alltför aflägsset boende från ort, der gudstjenst hålles, att sammanträda till gemensamma andaktsöfningar. Ett sådant förmenande synes mig fast otroligt. Men detta är ett; ett annat är åter att söka inleda personer i en snara, sådan som i det föredragna författningsförslaget blifvit utlagd; och tusen gånger heldre, än jag antager hvad Utskottet hemställt, går jag in på Herr Siljeströms förslag. Utskottet gör i afseende å gemensamma andaktsöfningar den inskränkning, att dessa å tid, då allmän gudstjenst i församlingen förrättas, ej få ega rum så nära det ställe, der gudstjensten hålles, att denna eller ordningen dervid störes. När kan nu menigheten vara försäkrad att befinna sig på nog stort afstånd från den ort, der gudstjensten förrättas, för att anse sig berättigad att utan fara för åtal hålla sitt sammanträde, eller när skola pastor och kyrkoråd kunna säga, att sammankomsten hålles kyrkan för nära? Jag tror att detta blir svårt att afgöra, och föreställer mig att, om

man vill tillstödja en större frihet i förevarande fall, så bör man se till, att i författningen icke utlägges en snara, deri menigheterna så väl som presterskapet lätt nog kunna falla. Detta är en omständighet, som jag ansett mig böra påpeka, för den händelse Kammaren skulle besluta en återremiss af Betänkandet.

Herr C. A. Larsson: Jag har med uppmärksamhet följt denna diskussion och jämfört den med en annan, som för icke längesedan förekom här rörande en likartad fråga, den om inskränkning i helgdagarnes antal. Då stämplades visse talare såsom gudsförnekare, derför att de icke höllo strängt på de gamla institutionerna, och det nagelfors ganska noga med deras religiösa tendenser. Då jag emellertid för min del är långt ifrån att anse de Herrar, som då, likasom nu, kämpade för frihet i religiösa ännen, för gudsförnekare; då ingen lärer vilja stämpla Herr Rosenberg såsom en sådan, och då han nu finnes bland dem, som yrka på större frihet; så är jag säker på att frågan är af oskyldig beskaffenhet, helst jag är fullt öfvertygad om, att Herr Rosenberg icke skulle vilja medverka till något beslut, som kunde vålla religiositeten afbräck. Jag instämmer derför med Herr Siljeström och yrkar bifall till det förslag, som af honom blifvit framställt.

Herr Jonas Andersson: Jag hemställer, att Herr Talmannen måtte göra proposition jemväl på mitt förslag, som afsåg bifall till motionen.

Öfverläggningen var slutad. Sedan Herr vice Talmannen framställt särskilda propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan, dels jemväl på bifall till Herr Siljeströms under öfverläggningen framställda förslag, dels ock slutligen på återremiss, samt af dessa propositioner den första besvarats med öfvervägande nej samt de tvenne sednare med blandade ja och nej, begärdes votering; och uppsattes i anledning häraf ett så lydande förslag till voteringsproposition:

Den, som bifaller det af Herr Siljeström, under öfverläggningen rörande Lag-Utskottets Utlåtande N:o 40, framställda förslag,

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner nej, har Kammaren beslutat till Lag-Utskottets förnyade handling öfverläggningspropositioner återförvisa ifrågavarande Utlåtande.

Rörande detta förslag, som nu upplästes, yttrade

Herr de Maré: Jag tager mig friheten hemställa, huruvida det kan vara lämpligt och i sin ordning, att i en voteringsproposition endast åberopa en ledamots framställda förslag, utan att låta nämnda förslag ordagrant i propositionen inflyta. För min del anser jag sistnämnda förfaringssätt vara det enda rigtiga och desto mera nödvändigt att iakttaga, som det annars mer än en gång kunde hända, att man komme att votera öfver förslag, om hvilkas innehåll man icke egde fullständig kännedom.

Kammaren godkände Herr de Marés åsigt derom, att Herr Siljeströms framställning borde i voteringspropositionen ordagrant införas, hvadan ett nytt förslag till dylik proposition uppsattes af följande lydelse:

Den, som vill, att den af Lag-Utskottet i dess Utlåtande N:o 40 föreslagna författning skall, på sätt Herr Siljeström yrkat, hafva följande lydelse: "Medlemmar af Evangeliskt-Lutherska kyrkan vare ej förment, på hvilka tider de sjelfve finna lämpligt, att sammankomma till gemensamma andaktsöfningar utan vederbörande presterskaps omedelbara ledning",

röste ja;

Den, det ej vill,

röste nej;

Vinner Nej, har Kammaren beslutat till Lag-Utskottets förnyade handläggning återförvisa ifrågavarande Utlåtande.

Detta sednare förslag godkändes och anslogs; hvarefter voteringen i vanlig ordning anställdes och utföll med 85 ja emot 42 nej; och hade alltså Kammaren beslutat i öfverensstämmelse med Herr Siljeströms här ofvan intagna förslag.

§ 21.

Med afseende derpå att tiden långt framskridit, och då det låte sig antaga att det å föredragningslistan närmast i ordningen uppförda ärende kunde komma att förorsaka en längre överläggning, hemställde Herr vice Talmannen, huruvida Kammaren önskade till ett följande sammanträde uppskjuta afgörandet af återstående, å bordet hvilande ärenden.

I anledning häraf yttrade

Herr de Maré: Jag får värdsamt till Kammarens bepröfvande hemställa, huruvida icke Kammarens sekreterare, vid uppsättandet af förslag till voteringspropositioner, bör tydligen och ordagrant upptaga det förslag till beslut, som under öfverläggningen i en fråga blifvit påyrkadt, och icke endast namnet på den talare, om hvilkens förslag omröstning skall ske, hvilket skulle kunna leda till högst besynnerliga konsekvenser.

Efter meddelad upplysning derom att nästa sammanträde redan vore anslaget till nästa Måndags eftermiddag den 11 dennes kl. 6, beslöt Kammaren att med återstående, å föredragningslistan uppförda ärendens slutliga behandling finge anstå till ett annat sammanträde.

Vidare yttrade, efter att hafva erhållit ordet,

Herr de Maré: Då jag på föredragningslistan för dagen ser upptagna Betänkanden från såväl ständiga som tillfälliga Utskott, tager jag mig friheten att till Kammarens bepröfvande hemställa, huruvida Kammaren icke vill besluta att, då ärenden hädanefter på en gång inkomma från ständiga och tillfälliga Utskott, ärendena från de ständiga Utskotten må upptagas på listan före dem från de tillfälliga Utskotten, helst i motsatt fall det oftast komme att inträffa, att behandlingen af Betänkanden från de ständiga Utskotten icke komma att ske samtidigt i båda Kamrarne.

Herr *Fredricson* instämde.

Herr

Herr vice Talmannen förklarade, att, sedan de i dag inkomna ärendena först blifvit anmälda, skulle proposition på Herr de Marés förslag därefter framställas.

§ 22.

Anmäldes och bordlades:

Förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser N:ris 1—5;

1866 års Revisorers berättelse rörande granskning af Statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för år 1864;

Stats-Utskottets Utlåtanden N:ris 29—32;

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 2) Utlåtanden N:ris 2 och 3 samt Tillfälliga Utskottets (N:o 1) Utlåtanden N:ris 4—6 (i samlingen upptagna under N:ris 16—20).

§ 23.

Herr Witt fick ordet och yttrade: Med anledning af Herr de Marés nu gjorda hemställan vill jag tillkännagifva, att jag anser den enda lämpliga praxis i detta fall vara den, att Betänkanden, de må komma från hvilket Utskott som helst, föredragas i den ordning de till Kammaren inkomma. Att en skyndsam föredragning af ärendena från de tillfälliga Utskotten är lika angelägen, som af dem från de ständiga Utskotten är utom allt tvifvel, särdeles som, hvad beträffar de tillfälliga Utskottens Betänkanden, man först i denna Kammare skall öfver dem fatta beslut, samt sedermera delgifva Första Kammaren samma beslut, hvilka möjligen kunna inom sistnämnda Kammare gifva anledning till bildande äfven der af ett tillfälligt Utskott, och således kan det erfordras vida längre tid för Riksdagen att behandla en motion, som varit föremål för tillfälligt Utskotts handläggning, än en som tillhört ständigt Utskott, hvilket yttrande samtidigt förekommer i begge Kamrarne. Jag yrkar derföre, att ärendena må, i enlighet med hitills följd praxis, föredragas eller upptagas på dagordningen i den ordning de inkomma.

Herr *Lemchen* instämde häruti.

Vidare anfördes icke; och blef Herr de Marés här ofvan under § 21 framställda förslag af Kammaren afslaget.

Sammanträdet afslutades kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
H. Husberg.